ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 11ης Δεκεμβρίου 1993 *

Στην υπόθεση Τ-61/99,

Adriatica di Navigazione SpA, με έδρα τη Βενετία (Ιταλία), εκπροσωπούμενη από τους U. Feraro, M. Siragusa και F. M. Moretti, δικηγόρους, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τον R. Lyal και την L. Pignataro, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο αίτημα περί ακυρώσεως της αποφάσεως 1999/271/ΕΚ της Επιτροπής, της 9ης Δεκεμβρίου 1998, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (IV/34.466 — Ελληνικά Πορθμεία) (ΕΕ 1999, L 109, σ. 24),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. D. Cooke, Πρόεδρο, R. García-Valdecasas και P. Lindh, δικαστές,

γραμματέας: J. Plingers, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 3ης Ιουλίου 2002,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Ιστορικό της διαφοράς

1 Η προσφεύγουσα, Adriatica di Navigazione SpA, είναι ναυτιλιακή εταιρία με συμμετοχή του Δημοσίου, η οποία ασκεί δραστηριότητα μεταφοράς επιβατών καθώς και επιβατηγών και φορτηγών οχημάτων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας στη γραμμή Μπρίντιζι-Κέρκυρα-Ηγουμενίτσα-Πάτρα. Είναι η μόνη ιταλική εταιρία που παρέχει τέτοιου είδους υπηρεσία μεταφοράς με roll-on/roll-off πορθμεία μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας.

2 Κατόπιν καταγγελίας που υπέβαλε ένας χρήστης, σύμφωνα με την οποία οι ναύλοι των πορθμείων ήσαν σχεδόν οι ίδιοι σε όλες τις γραμμές μεταξύ της Ελλάδας και της Ιταλίας, η Επιτροπή, ενεργώντας δυνάμει του άρθρου 18, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΟΚ) 4056/86 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1986, για τον καθορισμό του τρόπου εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης στις θαλάσσιες μεταφορές (ΕΕ L 378, σ. 4), διεξήγαγε ελέγχους στα γραφεία έξι εταιριών εκμεταλλεύσεως πορθμείων, εκ των οποίων πέντε είναι εγκατεστημένες στην Ελλάδα και μία στην Ιταλία.

3 Με απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 1997, η Επιτροπή κίνησε επίσημη διαδικασία αποστέλλοντας ανακοίνωση αιτιάσεων σε εννέα εταιρίες, μεταξύ των οποίων η προσφεύγουσα.

4 Στις 9 Δεκεμβρίου 1998, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 1999/271/ΕΚ, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (IV/34.466 — Ελληνικά Πορθμεία) (ΕΕ 1999, L 109, σ. 24, στο εξής: Απόφαση).

5 Η Απόφαση προβλέπει τα εξής:

«*Άρθρο 1*

1. Οι εταιρίες Μινωικές Γραμμές, Anek Lines, Karageorgis Lines, Marlines και Strintzis Lines παρέβησαν το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ με τη συμφωνία τους όσον αφορά τις τιμές για τις υπηρεσίες roll-on/roll-off πορθμείων μεταξύ Πάτρας και Ανκόνα.

Η διάρκεια των παραβάσεων είναι η ακόλουθη:

α) στην περίπτωση των Μινωικών Γραμμών και της Strintzis Lines, από τις 18 Ιουλίου 1987 ως τον Ιούλιο του 1994·

β) στην περίπτωση της Karageorgis Lines, από τις 18 Ιουλίου 1987 ως τις 27 Δεκεμβρίου 1992·

γ) στην περίπτωση της Marlines, από τις 18 Ιουλίου 1987 μέχρι τις 8 Δεκεμβρίου 1989·

δ) στην περίπτωση της Anek Lines, από τις 6 Ιουλίου 1989 ως τον Ιούλιο του 1994.

2. Οι εταιρίες Μινωικές Γραμμές, Anek Lines, Karageorgis Lines, Adriatica Navigazione, Όμιλος Βεντούρη και Strintzis Lines παρέβησαν το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ, καθορίζοντας από κοινού τα επίπεδα των ναύλων για τα φορτηγά στις γραμμές Πάτρας προς Μπάρι και Μπρίντιζι. Η διάρκεια των παραβάσεων είναι η ακόλουθη:

α) στην περίπτωση των Μινωικών Γραμμών, της Ventouris Group Enterprises SA και της Strintzis Lines, από τις 8 Δεκεμβρίου 1989 μέχρι τον Ιούλιο του 1994·

β) στην περίπτωση της Karageorgis Lines, από τις 8 Δεκεμβρίου 1989 μέχρι τις 27 Δεκεμβρίου 1992·

γ) στην περίπτωση της Anek Lines, από τις 8 Δεκεμβρίου 1989 έως τον Ιούλιο του 1994·

δ) στην περίπτωση της Adriatica Navigazione, από τις 30 Οκτωβρίου 1990 έως τον Ιούλιο του 1994.

Άρθρο 2

Στις ακόλουθες επιχειρήσεις επιβάλλονται τα ακόλουθα πρόστιμα όσον αφορά την παράβαση που διαπιστώνεται στο άρθρο 1:

— Μινωικές Γραμμές: πρόστιμο 3,26 εκατομμύρια ECU,

— Strintzis Lines: πρόστιμο 1,5 εκατομμύρια ECU,

— Anek Lines: πρόστιμο 1,11 εκατομμύρια ECU,

— Marlines: πρόστιμο 0,26 εκατομμύρια ECU,

— Karageorgis Lines: πρόστιμο 1 εκατομμύριο ECU,

— Ventouris Group Enterprises SA: πρόστιμο 1,01 εκατομμύρια ECU,

— Adriatica: πρόστιμο 0,98 εκατομμύρια ECU.

[...]»

6 Η Απόφαση απευθύνθηκε σε επτά επιχειρήσεις: τις Μινωικές Γραμμές, με έδρα το Ηράκλειο, Κρήτη (Ελλάδα) (στο εξής: Μινωικές Γραμμές), τη Strintzis Lines, με έδρα τον Πειραιά (Ελλάδα) (στο εξής: Στρίντζης), την Anek Lines, με έδρα τα Χανιά, Κρήτη (στο εξής: ANEK), την Marlines SA, με έδρα τον Πειραιά (στο εξής: Marlines), την Karageorgis Lines, με έδρα τον Πειραιά (στο εξής: Καραγεώργης), τη Ventouris Group Enterprises SA, με έδρα τον Πειραιά (στο εξής: Βεντούρης), και την Adriatica di Navigazione SpA, με έδρα τη Βενετία (Ιταλία) (στο εξής: προσφεύγουσα).

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

7 Με δικόγραφο που πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου την 1η Μαρτίου 1999, η προσφεύγουσα άσκησε προσφυγή ακυρώσεως κατά της Αποφάσεως.

8 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία και, στο πλαίσιο λήψεως μέτρων οργανώσεως της διαδικασίας, ζήτησε από την Επιτροπή να απαντήσει εγγράφως σε ορισμένες ερωτήσεις και να προσκομίσει ορισμένα έγγραφα. Η Επιτροπή συμμορφώθηκε προς τα αιτήματα αυτά εντός της ταχθείσας προθεσμίας.

9 Οι διάδικοι αγόρευσαν και απάντησαν στις προφορικές ερωτήσεις του Πρωτοδικείου κατά τη συνεδρίαση της 3ης Ιουλίου 2002.

10 Η προσφεύγουσα ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει την Απόφαση εν όλω ή εν μέρει, καθόσον αφορά την προσφεύγουσα·

— επικουρικώς, να ακυρώσει το πρόστιμο που επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα ή να μειώσει το ποσό του·

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

11 Η Επιτροπή ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να απορρίψει την προσφυγή ως αβάσιμη·

— να καταδικάσει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

Νομική εκτίμηση

12 Στο πλαίσιο του κυρίου αιτήματός της περί ακυρώσεως της Αποφάσεως, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε σειρά σφαλμάτων, κρίνοντας ότι η προσφεύγουσα παρέβη το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ). Στο πλαίσιο του πρώτου λόγου ακυρώσεως, ισχυρίζεται ότι η Απόφαση είναι ελλιπώς αιτιολογημένη όσον αφορά τον ορισμό της σχετικής αγοράς και ενέχει αντίφαση μεταξύ του αιτιολογικού και του διατακτικού της. Με τον δεύτερο λόγο, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε επαρκώς κατά νόμο τη συμμετοχή της στη σύμπραξη που της προσάπτει η Απόφαση. Στο πλαίσιο του πρώτου σκέλους, προβάλλει εσφαλμένη εκτίμηση των εγγράφων που θεωρήθηκαν ως στοιχεία εις βάρος της και εσφαλμένο καταλογισμό της παραβάσεως. Στο πλαίσιο του δευτέρου σκέλους, προβάλλει εσφαλμένο χαρακτηρισμό της διαπραχθείσας παραβάσεως. Με τον τρίτο λόγο ακυρώσεως προβάλλει την παραβίαση των αρχών της επιείκειας και της ίσης μεταχειρίσεως κατά τον καταλογισμό της παραβάσεως στις επιχειρήσεις που εκτελούν δρομολόγιο στην ίδια γραμμή με την προσφεύγουσα. Με τον τέταρτο προβάλλεται ότι κακώς εφαρμόσθηκε το άρθρο 85 της Συνθήκης, ελλείψει σοβαρής βλάβης στο μεταξύ κρατών μελών εμπόριο.

13 Προς στήριξη του επικουρικού της αιτήματος, με το οποίο ζητείται η ακύρωση ή η μείωση του προστίμου, η προσφεύγουσα διατυπώνει έναν πέμπτο λόγο ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται η παράβαση του άρθρου 19 του κανονισμού 4056/86, διότι η Επιτροπή τής επέβαλε δυσανάλογο πρόστιμο και εκτίμησε εσφαλμένως τόσο τη σοβαρότητα όσο και τη διάρκεια της παραβάσεως.

I — *Επί του αιτήματος ακυρώσεως της Αποφάσεως*

Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται η παράβαση του άρθρου 85 της Συνθήκης και του άρθρου 190 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 253 ΕΚ), καθόσον η Απόφαση είναι ελλιπώς αιτιολογημένη όσον αφορά τον ορισμό της σχετικής αγοράς και ενέχει αντίφαση μεταξύ του αιτιολογικού και του διατακτικού της

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

14 Η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι εξέδωσε την Απόφαση βασιζόμενη σε εσφαλμένο και ατελή χαρακτηρισμό της σχετικής αγοράς, παραλείποντας, αδικαιολόγητα, να λάβει υπόψη της τις θεμελιώδεις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των γραμμών στις οποίες εκτελούνται δρομολόγια, μεταξύ των επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται στις γραμμές αυτές και μεταξύ των διαφόρων ειδών προσφερομένων υπηρεσιών. Ισχυρίζεται ότι αυτός ο εσφαλμένος ορισμός επηρέασε αρνητικότατα τη θέση της στην υπό κρίση διαφορά, ως επιχειρήσεως που εκτελεί δρομολόγιο σε μία μόνον από τις γραμμές τις οποίες αφορά η Απόφαση και που πραγματοποιεί το 90 % του κύκλου εργασιών της διά της μεταφοράς επιβατών, υπηρεσίας μη καλυπτόμενης από την Απόφαση. Κατά την προσφεύγουσα, οι ιδιαιτερότητες αυτές έπρεπε να έχουν ληφθεί υπόψη ώστε να περιοριστεί η ενδεχόμενη ευθύνη της με γνώμονα τη γραμμή στην οποία εκτελεί δρομολόγια.

15 Ειδικότερα, παρατηρεί ότι η μεταφορά φορτίων και φορτηγών οχημάτων παρουσιάζει ιδιομορφίες σε σχέση με τη μεταφορά επιβατών και επιβατηγών οχημάτων, καθόσον η μεταφορά φορτίων τείνει να ευνοεί τη συχνότητα παροχής της υπηρεσίας ακόμη και κατά την περίοδο χαμηλής κινήσεως. Επιπλέον, για τους πελάτες των υπηρεσιών αυτού του είδους, η εγγύτητα μεταξύ λιμένα φορτώσεως και εκφορτώσεως και των τόπων παραδόσεως των εμπορευμάτων αποτελεί παράγοντα σημαντικότερο από τους ναύλους. Ο ιδιώτης, από την πλευρά του, δείχνει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την ποιότητα της υπηρεσίας και/ή το κόστος της παρά για τη

συχνότητα (και την απόσταση) αυτής. Κατά την προσφεύγουσα, το ότι οι τρεις γραμμές θεωρούνται μια ενιαία γεωγραφική αγορά δεν είναι αρκούντως ακριβές. Οι τρεις εν λόγω γραμμές πρέπει να θεωρηθούν ως εν μέρει χωριστές γεωγραφικές αγορές, αντιστοιχούσες σε αυτοτελή «αποθέματα πελατείας».

16 Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι η Απόφαση εξέτασε τα ζητήματα που αφορούν τη σχετική αγορά εν τάχει και επιφανειακά, κατά παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης. Παρατηρεί συναφώς ότι υπάρχει αντίφαση μεταξύ του αιτιολογικού και του διατακτικού της Αποφάσεως όσον αφορά τον ορισμό της σχετικής αγοράς και τη φύση της παραβάσεως. Επισημαίνει ότι, αντιθέτως προς ορισμένα χωρία του αιτιλογικού στα οποία οι προσαπτόμενες συμπεριφορές φέρονται ως αποτελούσες μία και μόνη ενιαία και συνολική παράβαση, από το διατακτικό προκύπτει σαφώς η διαφορά τόσο μεταξύ των ειδών υπηρεσιών που αποτελούν αντικείμενο συμπράξεων όσο και μεταξύ των γραμμών τις οποίες αφορούν οι διάφορες προσαπτόμενες συμπεριφορές. Υποστηρίζει ότι αυτός ο τρόπος ενέργειας είχε συνέπειες στο ύψος του προστίμου που της επιβλήθηκε.

17 Ειδικότερα, η προσφεύγουσα επικρίνει το γεγονός ότι η Επιτροπή τη θεωρεί υπεύθυνη για μια συνολική σύμπραξη αφορώσα όχι μόνον την υπηρεσία μεταφοράς φορτίων και φορτηγών οχημάτων, αλλά και την υπηρεσία μεταφοράς επιβατών, τούτο δε όχι μόνο για τη γραμμή στην οποία εκτελεί δρομολόγιο, αλλά για όλες τις γραμμές στις οποίες εκτελούν δρομολόγια κατά διαφόρους τρόπους οι άλλες αποδέκτριες της Αποφάσεως εταιρίες.

18 Συναφώς, η προσφεύγουσα υπογραμμίζει τις συγκεκριμένες συνέπειες που συνεπάγεται ο καταλογισμός των παραβάσεων κατά τον τρόπο αυτόν. Συγκεκριμένα, αρκεί η αναφορά στην περίπτωση των χρηστών οι οποίοι ενδεχομένως θα χρησιμοποιούσαν τις υπηρεσίες της προσφεύγουσας κατά το επίδικο διάστημα και οι οποίοι, επικαλούμενοι την Απόφαση, η οποία διαπιστώνει την ύπαρξη συμπράξεως με σκοπό τον καθορισμό των ναύλων για τη θαλάσσια μεταφορά σε ορισμένο επίπεδο, υψηλότερο απ' ό,τι θα ήταν, ενδεχομένως, αν δεν υπήρχε η εικαζόμενη σύμπραξη, αποφασίζουν να ασκήσουν αγωγή αποζημιώσεως κατά της προσφεύγουσας. Αν λοιπόν η Απόφαση διατηρηθεί σε ισχύ (rebus sic standibus), θα έχει ως συνέπεια

τη νομιμοποίηση των αγωγών ατόμων τα οποία χρησιμοποίησαν τις υπηρεσίες της προσφεύγουσας για τη μεταφορά επιβατών και, συνεπώς, όχι αποκλειστικώς πελατών για τη μεταφορά φορτηγών. Υπό τις συνθήκες αυτές, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, κατά το μέτρο που ο εσφαλμένος ορισμός της σχετικής αγοράς επηρεάζει τον καταλογισμό ευθυνών, το σφάλμα αυτό συνιστά σοβαρή παράβαση θίγουσα κατ' ανάγκη το κύρος της Αποφάσεως. Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι, αν η Επιτροπή είχε αναγνωρίσει ότι οι τρεις γραμμές τις οποίες αφορά η Απόφαση αποτελούν χωριστές αγορές, τουλάχιστον όσον αφορά τη μεταφορά φορτίων και φορτηγών, δεν θα μπορούσε να επεκτείνει την ευθύνη της προσφεύγουσας στις υπηρεσίες που διασφαλίζουν άλλες εταιρίες σε άλλες γραμμές. Επιπλέον, η σοβαρότητα της παραβάσεως που πρέπει, ενδεχομένως, να της καταλογισθεί, θα ήταν οπωσδήποτε μικρότερη, πράγμα που θα είχε σημαντικές συνέπειες στο ύψος του προστίμου που της επιβλήθηκε.

19 Η Επιτροπή αμφισβητεί το βάσιμο αυτού του λόγου ακυρώσεως ισχυριζόμενη ότι, αφού υπήρχαν επαρκείς αποδείξεις για τη θεμελίωση της υπάρξεως παραβάσεως και στις τρεις γραμμές (Ανκόνα/Μπάρι/Μπρίντιζι-Πάτρα) στο σύνολό τους, δεν ήταν αναγκαίο να προβεί σε διαφορετικό ορισμό της σχετικής αγοράς. Προσθέτει, συναφώς, ότι η προσφεύγουσα δεν επισημαίνει πώς ένα ενδεχόμενο σφάλμα κατά τον ορισμό της σχετικής αγοράς θα συνεπαγόταν την ακυρότητα της Αποφάσεως.

20 Η Επιτροπή φρονεί ότι, από πλευράς της προσφοράς των εν λόγω ναυτιλιακών εταιριών, οι τρεις υπό εξέταση γραμμές αποτελούν μία και μόνη σχετική αγορά και για τον λόγο αυτό δεν ήταν ανάγκη να αναλυθεί από πλευράς της ζητήσεως η ενδεχόμενη δυνατότητα αμοιβαίας υποκαταστάσεως των υπηρεσιών μεταφοράς επιβατών και φορτίων. Συγκεκριμένα, με την Απόφαση διαπίστωσε ότι οι λιμένες της Ανκόνα, του Μπάρι και του Μπρίντιζι μπορούν να υποκατασταθούν αμοιβαίως για τις υπηρεσίες μεταφοράς roll-on/roll-off πορθμείων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, δεδομένου ότι είναι εναλλάξιμοι σε κάποιο βαθμό (βλ. σημείο 5 του αιτιολογικού της Αποφάσεως). Επιπλέον στα σημεία 3, 20, 29, 31, 34, 36, 97 και 144 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, η Επιτροπή επισήμανε ότι από πλευράς ζητήσεως, η σχετική αγορά είναι η αγορά των υπηρεσιών μεταφοράς roll-on/roll-off πορθμείων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας. Τέλος, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι η συμφωνία που συνήφθη μεταξύ των ναυτιλιακών εταιριών αφορούσε όλες τις υπηρεσίες roll-on/roll-off που παρέχονται μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι συγκεκριμένες γραμμές τις οποίες εξυπηρετούσε ειδικότερα κάθε εταιρία.

21 Όσον αφορά τον ορισμό της σχετικής αγοράς από γεωγραφικής απόψεως, η Επιτροπή επικαλείται την απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Απριλίου 1999, Τ-305/94 έως Τ-307/94, Τ-313/94 έως Τ-316/94, Τ-318/94, Τ-325/94, Τ-328/94, Τ-329/94 και Τ-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij κατά Επιτροπής (αποκαλούμενη απόφαση «PVC II», Συλλογή 1999, σ. II-931, σκέψη 773), με την οποία το Πρωτοδικείο έκρινε ότι μια επιχείρηση μπορεί να θεωρηθεί υπαίτια συνολικής συμπράξεως, έστω και αν δεν μετέσχε ευθέως παρά σε ένα μόνον ή σε πλείονα συστατικά στοιχεία αυτής της συμπράξεως, εφόσον γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι η συμπαιγνία αποτελούσε μέρος συνολικού σχεδίου με στόχο τη στρέβλωση της φυσιολογικής λειτουργίας του ανταγωνισμού. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το γεγονός ότι η προσφεύγουσα μετέσχε στη σύμπραξη αποκλειστικώς για τη γραμμή την οποία εκμεταλλευόταν δεν αποκλείει την ευθύνη της για το σύνολο της παραβάσεως, δεδομένου ότι γνώριζε την ύπαρξη ενός συνολικού σχεδίου των ναυτιλιακών εταιριών για τον καθορισμό των τιμών (σημείο 117 του αιτιολογικού της Αποφάσεως). Έτσι, το γεγονός ότι μετέσχε σε μία μόνον πτυχή της συμπράξεως, η οποία αφορούσε αποκλειστικώς τις υπηρεσίες μεταφορές μεταξύ Πάτρας και Μπρίντιζι, έχει συνέπειες μόνον ως προς τον βαθμό της συμμετοχής της στη συμφωνία και ως προς την ευθύνη της για την πτυχή αυτή της συμφωνίας, αλλά δεν έχει καμία σημασία για τον ορισμό της σχετικής αγοράς. Συναφώς, η Επιτροπή παραπέμπει στα σημεία 111 και 144 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, με τα οποία επισημαίνεται ότι οι εφαρμοστέες στις γραμμές Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι συμφωνίες αποτελούσαν μέρος ενός πιο εκτεταμένου συστήματος συμπαιγνίας με το οποίο καθορίζονταν οι τιμές των υπηρεσιών roll-on/roll-off πορθμείων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας και ότι, κατά συνέπεια, οι συμφωνίες αυτές δεν πρέπει να θεωρούνται αυτοτελείς παραβάσεις, αλλά διαφορετικές πτυχές μιας ενιαίας και συνεχούς παραβάσεως.

22 Η Επιτροπή συνάγει εντεύθεν ότι το επιχείρημα περί δήθεν αντιφάσεως μεταξύ του αιτιολογικού και του διατακτικού της Αποφάσεως πρέπει να θεωρηθεί αλυσιτελές και μη ασκούν επιρροή κατά τη νομολογία του Πρωτοδικείου (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, Τ-308/94, Cascades κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-925, σκέψη 156), κατά την οποία οι αιτιολογικές σκέψεις μιας αποφάσεως πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της όλης οικονομίας της αποφάσεως και της ανακοινώσεως των αιτιάσεων.

23 Η Επιτροπή αναφέρεται επίσης στη νομολογία περί του περιεχομένου της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως των αποφάσεων που λαμβάνονται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 85 της Συνθήκης, όσον αφορά τον ορισμό της σχετικής αγοράς. Παραθέτει, ειδικότερα, την απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 1995, Τ-29/92, SPO κ.λπ. κατά

Επιτροπής (Συλλογή 1995, σ. II-289, σκέψη 74), με την οποία το Πρωτοδικείο έκρινε ότι ο ορισμός της σχετικής αγοράς δεν έχει την ίδια σημασία αφενός στην περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 85 και αφετέρου στην περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 82 ΕΚ).

24 Η Επιτροπή φρονεί ότι η νομολογία αυτή έχει εφαρμογή εν προκειμένω και παρατηρεί ότι περιορίστηκε να αιτιολογήσει την Απόφαση, όσον αφορά τον ορισμό της σχετικής αγοράς, κατά το μέτρο που έκρινε ότι ήταν αναγκαίο ώστε να είναι σε θέση ο κοινοτικός δικαστής να ασκήσει τον έλεγχο της νομιμότητας της Αποφάσεως, λαμβανομένου υπόψη του ότι η προσφεύγουσα, κατά τη διοικητική διαδικασία, δεν προέβαλε αντίρρηση επ' αυτού. Συναφώς, επικαλείται την παγία νομολογία των κοινοτικών δικαστηρίων, κατά την οποία η αιτιολογία βλαπτικής αποφάσεώς πρέπει να επιτρέπει την αποτελεσματική άσκηση του ελέγχου της νομιμότητάς της και να παρέχει στον ενδιαφερόμενο τα στοιχεία που του είναι αναγκαία προκειμένου να κρίνει αν η απόφαση είναι βάσιμη ή όχι. Η επάρκεια της αιτιολογίας αυτής πρέπει να εκτιμάται αναλόγως των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, ιδίως του περιεχομένου της επίμαχης πράξεως, της φύσεως των προβαλλομένων λόγων και του συμφέροντος που έχουν ενδεχομένως προς παροχή διευκρινίσεων οι αποδέκτες (απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Φεβρουαρίου 1996, C-56/93, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. I-723· αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-334/94, Sarrió κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1439, σκέψη 341, και της 14ης Μαΐου 1998, T-354/94, Stora Kopparbergs Bergslags κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-2111, σκέψη 56). Έτσι, από την απάντηση της προσφεύγουσας στην ανακοίνωση αιτιάσεων προκύπτει ότι δεν αμφισβήτησε τον ορισμό της σχετικής αγοράς που εξέθεσε η Επιτροπή στα σημεία 3 έως 6 της ανακοινώσεως αιτιάσεων ούτε την εκτίμηση του αποτελέσματος της συμφωνίας στο μεταξύ κρατών μελών εμπόριο (σημείο 55 της ανακοινώσεως αιτιάσεων).

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

25 Στο πλαίσιο του πρώτου αυτού λόγου ακυρώσεως, η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι υιοθέτησε εσφαλμένο και ατελή ορισμό της σχετικής αγοράς. Ο λόγος αυτός έχει δύο σκέλη. Αφενός, επικρίνοντας τον τρόπο κατά τον οποίο η Επιτροπή όρισε τη σχετική αγορά, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι κακώς εφαρμόσθηκε το

άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης στα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υποθέσεως. Αφετέρου, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 190 της Συνθήκης, καθόσον υπάρχει αντίφαση μεταξύ του αιτιολογικού και του διατακτικού της Αποφάσεως.

Α — Επί του ισχυρισμού ότι κακώς εφαρμόσθηκε το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, ελλείψει επαρκούς ορισμού της σχετικής αγοράς

26 Η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι εξέδωσε την Απόφαση χωρίς προηγουμένως να έχει εξετάσει τη σχετική αγορά της υπό κρίση υποθέσεως. Θεωρεί ότι, αν η Επιτροπή είχε προβεί στην εξέταση αυτή, θα ήταν σε θέση να εκτιμήσει ορθώς τις διαφορές μεταξύ των διαφόρων ειδών υπηρεσιών που παρέχουν οι επιχειρήσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται στις διάφορες ναυτιλιακές γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας. Συνεπώς, το πρώτο αυτό σκέλος του λόγου ακυρώσεως θέτει το θέμα ποια είναι η σημασία που πρέπει να προσδίδεται στον ορισμό της σχετικής αγοράς οσάκις η Επιτροπή εφαρμόζει το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης για να κολάσει μια σύμπραξη μεταξύ επιχειρήσεων όπως η επίδικη.

27 Από τη νομολογία του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι ο ορισμός της σχετικής αγοράς δεν έχει την ίδια σημασία αφενός στην περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 85 και αφετέρου στην περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 86 της Συνθήκης. Όταν πρόκειται για την εφαρμογή του άρθρου 86, ο προσήκων ορισμός της σχετικής αγοράς αποτελεί απαραίτητο και προαπαιτούμενο όρο κάθε κρίσεως αναφερομένης σε συμπεριφορά που θεωρείται αντίθετη προς τον ανταγωνισμό (απόφαση του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, Τ-68/89, Τ-77/89 και Τ-78/89, SIV κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1403, σκέψη 159), αφού, προκειμένου να αποδειχθεί η ύπαρξη καταχρηστικής εκμεταλλεύσεως δεσπόζουσας θέσεως, πρέπει προηγουμένως να αποδειχθεί η ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως εντός συγκεκριμένης αγοράς, πράγμα που σημαίνει ότι η αγορά αυτή πρέπει προηγουμένως να έχει οριοθετηθεί. Όταν πρόκειται για την εφαρμογή του άρθρου 85, σκοπός του ορισμού της σχετικής αγοράς είναι να εξακριβωθεί κατά πόσον η επίμαχη συμφωνία, η απόφαση ενώσεως

επιχειρήσεων ή η εναρμονισμένη πρακτική μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρακώλυση, τον περιορισμό ή τη νόθευση των όρων του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Γι' αυτόν τον λόγο, οι αιτιάσεις που αφορούν τον ορισμό της αγοράς στον οποίο κατέληξε η Επιτροπή δεν μπορούν, στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, να προσλάβουν αυτοτελή διάσταση σε σχέση με τις αιτιάσεις που αφορούν τον επηρεασμό του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών και την προσβολή των όρων του ανταγωνισμού (αποφάσεις του Πρωτοδικείου SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 75, και της 14ης Μαΐου 1998, T-348/94, Enso Española κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1875, σκέψη 232). Έχει επίσης κριθεί ότι η αμφισβήτηση του ορισμού της σχετικής αγοράς είναι αλυσιτελής, εφόσον η Επιτροπή ορθώς κατέληξε, βάσει των εγγράφων των οποίων γίνεται μνεία στην προσβαλλομένη απόφαση, ότι η εν λόγω συμφωνία νόθευε τον ανταγωνισμό και μπορούσε να επηρεάσει αισθητά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών (απόφαση του Πρωτοδικείου της 15ης Μαρτίου 2000, T-25/95, T-26/95, T-30/95 έως T-32/95, T-34/95 έως T-39/95, T-42/95 έως T-46/95, T-48/95, T-50/95 έως T-65/95, T-68/95 έως T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 και T-104/95, Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-491, σκέψη 1094).

28 Στα σημεία 142 και 143 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, η Επιτροπή εξέθεσε τους λόγους για τους οποίους, εν προκειμένω, η εν λόγω συμφωνία νόθευε τον ανταγωνισμό και μπορούσε να επηρεάσει αισθητά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Η Απόφαση επισημαίνει στο σημείο 142 του αιτιολογικού της ότι το γεγονός ότι η υπό εξέταση συμφωνία έθιξε τον ανταγωνισμό αποδεικνύεται από τον στόχο της ο οποίος ήταν να καθοριστούν κοινά ναυλολόγια, πράγμα που περιορίζει τη δυνατότητα των συμβαλλομένων να ενεργούν κατά τρόπο ανεξάρτητο στην αγορά. Όσον αφορά το αποτέλεσμα της συμφωνίας αυτής στο μεταξύ κρατών μελών εμπόριο, στο σημείο 143 του αιτιολογικού της Αποφάσεως η Επιτροπή εκθέτει ότι, εν προκειμένω, η συμφωνία αφορούσε τις υπηρεσίες roll-on/roll-off πορθμείων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας στις ναυτιλιακές γραμμές που απέκτησαν ακόμη μεγαλύτερη σημασία μετά το 1992, όταν, με την έναρξη του πολέμου στην πρώην Γιουγκοσλαβία, έκλεισαν ουσιαστικά οι χερσαίες οδοί για τις εισαγωγές και τις εξαγωγές μεταξύ Ελλάδας και λοιπών κρατών της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Διευκρινίζει ότι το 1993 μεταφέρθηκαν μέσω των γραμμών μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας 1 316 003 επιβάτες και 213 839 φορτηγά οχήματα και ότι, εξ αυτών, το 49 και το 38 % μεταφέρθηκαν μέσω της γραμμής Πάτρα-Ανκόνα, το 35 % και το 38 % μέσω της γραμμής Πάτρα-Μπρίντιζι καθώς και το 10 % και το 19 % μέσω της γραμμής Πάτρα-Μπάρι. Προσθέτει ότι «κάθε συμφωνία που επηρεάζει τη ζήτηση υπηρεσιών μεταξύ δύο κρατών μελών (όπως μια συμφωνία που καθορίζει τα επίπεδα των τιμών μεταξύ των μεγαλύτερων εταιριών που παρέχουν την υπηρεσία αυτή) μπορεί να εκτρέψει τη ζήτηση τόσο μεταξύ των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στη συμφωνία, όσο και μεταξύ εκείνων που δεν ανήκουν στην ομάδα αυτή και, συνεπώς, να μεταβάλει τους όρους των συναλλαγών για την υπηρεσία αυτή μεταξύ κρατών μελών».

29 Δεδομένου ότι αυτά δεν αμφισβητήθηκαν, η Επιτροπή ορθώς κατέληξε, βάσει των εγγράφων των οποίων γίνεται μνεία στην Απόφαση, ότι η εν λόγω συμφωνία νόθευε τον ανταγωνισμό και μπορούσε να επηρεάσει αισθητά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Επομένως, υπό το πρίσμα της προπαρατεθείσας νομολογίας, η αμφισβήτηση του ορισμού της σχετικής αγοράς είναι αλυσιτελής εν προκειμένω, κατά το μέτρο που δεν μπορεί να καταλήξει στην απόδειξη του ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

30 Γεγονός παραμένει ότι, όπως επισημαίνει η προσφεύγουσα εν προκειμένω, οι αιτιάσεις κατά του ορισμού της σχετικής αγοράς τον οποίο έλαβε υπόψη της η Επιτροπή μπορεί να αφορούν άλλα στοιχεία σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, όπως είναι η έκταση της εν λόγω συμπράξεως, ο ενιαίος ή συνολικός της χαρακτήρας και η έκταση της ατομικής συμμετοχής εκάστης από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις. Βεβαίως, τα στοιχεία αυτά δεν αποτελούν «προϋποθέσεις εφαρμογής» του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, ρητώς προβλεπόμενες από το γράμμα της διατάξεως αυτής, όπως η ύπαρξη «συμφωνίας» μεταξύ επιχειρήσεων, «ο επηρεασμός του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών» και «η προσβολή των όρων του ανταγωνισμού». Πρόκειται περί στοιχείων που συνδέονται στενά με την αρχή του προσωποπαγούς χαρακτήρα της ευθύνης για τη διάπραξη συλλογικών παραβάσεων, την οποία αναγνώρισε ρητώς το Δικαστήριο με την απόφαση της 8ης Ιουλίου 1999, C-49/92 P, Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni (Συλλογή 1999, σ. I-4125, σκέψη 78), καθώς και με τις γενικές αρχές του δικαίου, όπως είναι οι αρχές της ασφάλειας δικαίου και της αναλογικότητας.

31 Όπως υπογράμμισε η προσφεύγουσα, οι κίνδυνοι που είναι αλληλένδετοι με το γεγονός ότι η Επιτροπή καταλογίζει τη συμμετοχή μιας επιχειρήσεως σε σύνθετες παραβάσεις χωρίς να καθορίζει με ακρίβεια τη σχετική αγορά δεν είναι αμελητέοι. Μια τέτοια έλλειψη ακριβείας θα μπορούσε πράγματι να συνεπάγεται σοβαρές συνέπειες επί των σχέσεων μεταξύ των τρίτων και των επιχειρήσεων που είναι αποδέκτες αποφάσεως με την οποία κολάζεται μια σύμπραξη. Πράγματι, δεν αποκλείεται οι πελάτες των επιχειρήσεων στις οποίες επιβάλλονται κυρώσεις, επικαλούμενοι το ότι η Απόφαση θεωρεί αποδεδειγμένη την ύπαρξη γενικής συμπράξεως περί τιμών, να επιχειρήσουν να επιτύχουν την αποκατάσταση των ζημιών που τους προκάλεσε το ότι υποχρεώθηκαν να καταβάλουν, κατά το κρίσιμο διάστημα, υψηλότερες τιμές για τις υπηρεσίες μεταφοράς απ' ό,τι θα ήσαν οι τιμές υπό συνθήκες ανταγωνισμού.

32 Συνεπώς, είναι ευκταίο, οσάκις η Επιτροπή εκδίδει απόφαση με την οποία διαπιστώνεται η συμμετοχή επιχειρήσεως σε σύνθετη, συλλογική και αδιάκοπη παράβαση, όπως είναι συχνά τα καρτέλ, πέραν του ελέγχου της τηρήσεως των συγκεκριμένων προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, να λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι, αν μια τέτοια απόφαση πρέπει να συνεπάγεται την προσωποπαγή ευθύνη εκάστου αποδέκτη της, η ευθύνη αυτή θα αφορά μόνον την αποδεδειγμένη συμμετοχή τους στις κολαζόμενες και ορθώς οριοθετηθείσες συλλογικές συμπεριφορές. Δεδομένου ότι μια τέτοια απόφαση μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες στις σχέσεις των εμπλεκομένων επιχειρήσεων, όχι μόνον προς τις διοικητικές αρχές αλλά και και προς τους τρίτους, η Επιτροπή πρέπει να εξετάζει τη σχετική αγορά ή τις σχετικές αγορές και να τις οριοθετεί στο αιτιολογικό της αποφάσεως που κολάζει την παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης με επαρκή ακρίβεια ώστε να προκύπτουν οι συνθήκες λειτουργίας της αγοράς στην οποία νοθεύεται ο ανταγωνισμός και να καλύπτονται συγχρόνως οι θεμελιώδεις ανάγκες της ασφάλειας δικαίου.

33 Συναφώς, επισημαίνεται ότι, με την προπαρατεθείσα απόφαση SIV κ.λπ. κατά Επιτροπής (σκέψη 159), το Πρωτοδικείο απέρριψε το επιχείρημα της Επιτροπής κατά το οποίο, άπαξ οι έγγραφες αποδείξεις των εν λόγω συμπράξεων ήσαν σαφείς και κατηγορηματικές, καθιστούσαν εντελώς περιττή κάθε είδους έρευνα της διαρθρώσεως της αγοράς. Το Πρωτοδικείο έκρινε ότι, αντιθέτως, «ο κατάλληλος ορισμός της οικείας αγοράς αποτελεί απαραίτητο και προαπαιτούμενο όρο κάθε κρίσεως αναφερομένης σε συμπεριφορά που θεωρείται αντίθετη προς τον ανταγωνισμό». Η σπουδαιότητα της εξετάσεως αυτής έχει ήδη επισημανθεί από τον γενικό εισαγγελέα M. Darmon, ο οποίος, με τις προτάσεις που ανέπτυξε στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση του Δικαστηρίου της 27ης Ιανουαρίου 1987, 45/85, Verband der Sachenversicherer κατά Επιτροπής (Συλλογή 1987, σ. 405, σημείο 10), έκρινε τα εξής:

«Η συνδρομή [των τριών όρων για την εφαρμογή της απαγορεύσεως του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης σε συγκεκριμένη περίπτωση] πρέπει να ελέγχεται "αναφορικά με το πραγματικό πλαίσιο" όπου τοποθετείται η συμφωνία, η απόφαση ενώσεως ή η εναρμονισμένη πρακτική (5/69, Völk, Rec. 1969, σ. 295, σκέψη 7). Η ανάλυση της αγοράς που πρέπει να ληφθεί υπόψη για την εφαρμογή στη συγκεκριμένη περίπτωση των διατάξεων του άρθρου 85, παράγραφος 1, [της Συνθήκης] φαίνεται, δεδομένων των χαρακτηριστικών της, ως αναγκαία προϋπόθεση.»

34 Τέλος, η ίδια η Επιτροπή υπογράμμισε τη σπουδαιότητα της εξετάσεως αυτής στην Ανακοίνωση όσον αφορά τον ορισμό της σχετικής αγοράς για τους σκοπούς του κοινοτικού δικαίου ανταγωνισμού (ΕΕ 1997, C 372, σ. 5), κατά την οποία:

«Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο η Επιτροπή εφαρμόζει την έννοια της σχετικής αγοράς, είτε πρόκειται για την αγορά του σχετικού προϊόντος είτε για τη γεωγραφική αγορά, στο πλαίσιο του ελέγχου της εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου ανταγωνισμού [...]. Με τον ορισμό της αγοράς προσδιορίζονται τα όρια εντός των οποίων ασκείται ο ανταγωνισμός μεταξύ επιχειρήσεων. Ο ορισμός αυτός επιτρέπει τον καθορισμό του πλαισίου εντός του οποίου η Επιτροπή εφαρμόζει την κοινοτική πολιτική ανταγωνισμού. Βασικός στόχος του είναι ο συστηματικός εντοπισμός των περιορισμών τους οποίους υφίσταται ο ανταγωνισμός στον οποίο υπόκεινται οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις. Ο ορισμός μιας αγοράς, τόσο όσον αφορά τα προϊόντα όσο και τη γεωγραφική διάστασή της, έχει ως στόχο τον προσδιορισμό των πραγματικών ανταγωνιστών, οι οποίοι είναι σε θέση να επηρεάσουν τη συμπεριφορά των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων και να τις εμποδίσουν να ενεργούν ανεξάρτητα από τις πιέσεις που επιβάλλει ο πραγματικός ανταγωνισμός. Από την άποψη αυτή, ο ορισμός της αγοράς καθιστά δυνατό, μεταξύ άλλων, να υπολογιστούν τα μερίδια αγοράς, τα οποία προσφέρουν χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τη δύναμη στην αγορά για την αξιολόγηση μιας δεσπόζουσας θέσης ή για την εφαρμογή του άρθρου 85.»

35 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, κατά το μέτρο που ο εσφαλμένος ορισμός της σχετικής αγοράς επηρεάζει τον καταλογισμό ευθυνών, το σφάλμα αυτό συνιστά σοβαρή παράβαση θίγουσα οπωσδήποτε το κύρος της Αποφάσεως.

36 Βεβαίως, όπως επισημαίνει η προσφεύγουσα, ένα σφάλμα στον καταλογισμό ευθυνών μπορεί να οφείλεται στον ανεπαρκή και συγκεχυμένο ορισμό της σχετικής αγοράς, δηλαδή σε παράλειψη επαρκούς εξετάσεως του ζητήματος αυτού. Ο βασικός κίνδυνος τον οποίο ενέχει ο ανεπαρκής ορισμός της σχετικής αγοράς είναι

να υποπέσει η Επιτροπή σε σφάλματα τόσο ως προς την κατανόηση της ακριβούς φύσεως και εκτάσεως της εν λόγω παραβάσεως ή συμπράξεως όσο και, εμμέσως, ως προς τον καταλογισμό της προσωποπαγούς ευθύνης των εμπλεκομένων επιχειρήσεων. Πάντως, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι η επίπτωση των σφαλμάτων αυτών στη νομιμότητα μιας αποφάσεως και στην ενδεχόμενη ακύρωσή της πρέπει να εξετάζεται κατά περίπτωση.

37 Εν προκειμένω, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η αντίφαση μεταξύ αιτιολογικού και διατακτικού της Αποφάσεως παρέσυρε την Επιτροπή σε σφάλμα ως προς τον καταλογισμό της ευθύνης της, διότι θεώρησε την προσφεύγουσα υπεύθυνη για μια συνολική σύμπραξη αφορώσα τόσο την υπηρεσία μεταφοράς φορτίων και φορτηγών οχημάτων, όσο και την υπηρεσία μεταφοράς επιβατών, τούτο δε όχι μόνο για τη γραμμή στην οποία εκτελεί δρομολόγιο, αλλά και για όλες τις γραμμές τις οποίες εξυπηρετούν κατά διαφόρους τρόπους οι άλλες αποδέκτριες της Αποφάσεως επιχειρήσεις.

38 Ωστόσο, η Απόφαση δεν καταλογίζει στην προσφεύγουσα την ευθύνη μιας συνολικής συμπράξεως στις τρεις γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας.

39 Πράγματι, σημειωτέον ότι από τη διατύπωση της Αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή εν προκειμένω επέβαλε κυρώσεις για δύο παραβάσεις: το άρθρο 1, παράγραφος 1, αφορά μια συμφωνία επί των τιμών των διαφόρων υπηρεσιών μεταφοράς (φορτηγών οχημάτων, επιβατών, επιβατηγών οχημάτων κ.λπ.), τις οποίες παρέχουν τα roll-on/roll off πορθμεία μεταξύ Πάτρας και Ανκόνα· το άρθρο 1, παράγραφος 2, αφορά συμφωνία επί των ναύλων για τη μεταφορά φορτηγών στις γραμμές από Πάτρα προς Μπάρι και προς Μπρίντιζι.

40 Στην πρώτη παράβαση, η οποία κατά την Επιτροπή διαπράχθηκε από τον Ιούλιο του 1987 μέχρι τον Ιούλιο του 1994, μετέσχαν μόνον οι επιχειρήσεις που εξυπηρετούν τη γραμμή Πάτρα-Ανκόνα. Πρόκειται για τις Μινωικές Γραμμές, την ANEK, την Καραγεώργης, τη Marlines και τη Στρίντζης. Αντιθέτως, στη δεύτερη παράβαση, η

οποία αφορά τις γραμμές από Πάτρα προς Μπάρι και προς Μπρίντιζι και διήρκησε από τον Δεκέμβριο του 1989 έως τον Ιούλιο του 1994, μετέσχαν τρεις από τις επιχειρήσεις που εξυπηρετούν τις εν λόγω γραμμές (η Adriatica, η Βεντούρης και η Στρίντζης), αλλά και τρεις από τις επιχειρήσεις που δεν εξυπηρετούν τις εν λόγω γραμμές (οι Μινωικές Γραμμές, η ANEK και η Καραγεώργης). Σημειωτέον, συναφώς, ότι η Επιτροπή δεν έκρινε, αντιστρόφως, ότι οι επιχειρήσεις που εξυπηρετούν τις νότιες γραμμές (από Πάτρα προς Μπάρι και προς Μπρίντιζι) μετέσχαν σε σύμπραξη, μαζί με τις επιχειρήσεις που εξυπηρετούν τις βόρειες γραμμές (από Πάτρα προς Ανκόνα), αφορώσα τις τιμές που είχαν εφαρμογή στις τελευταίες αυτές γραμμές, στις οποίες δεν δραστηριοποιούνται.

41 Η Επιτροπή φρονεί ότι η Απόφαση δεν αφορά δύο μεμονωμένες παραβάσεις, αλλά μια ενιαία συνεχή παράβαση. Υποστηρίζει ότι το άρθρο 1 της Αποφάσεως πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα του αιτιολογικού της Αποφάσεως και ισχυρίζεται ότι το αιτιολογικό αυτό αναφέρεται πάντοτε σε μια συμφωνία ενιαία και για τις τρεις γραμμές (Ανκόνα/Μπάρι/Μπρίντιζι-Πάτρα) θεωρούμενες ως αποτελούσες ενιαία σχετική αγορά. Παραθέτει ιδίως το σημείο 144 in fine του αιτιολογικού της Αποφάσεως, με το οποίο επισήμανε τα εξής:

«Βάσει των ανωτέρω, η Επιτροπή εκτιμά ότι οι εταιρίες Μινωικές Γραμμές, ANEK, Καραγεώργης, Marlines και Στρίντζης συμμετείχαν σε συμφωνία η οποία είναι αντίθετη προς το άρθρο 85 της Συνθήκης ΕΚ, καθορίζοντας από κοινού τιμές οι οποίες θα ίσχυαν για τις υπηρεσίες roll-on/roll-off πορθμείων μεταξύ Πάτρας και Ανκόνα. Η Επιτροπή επίσης εκτιμά ότι οι εταιρίες Μινωικές Γραμμές, Anek Lines, Karageorgis Lines, Strintzis Lines, Ventouris Ferries και Adriatica Navigazione συμφώνησαν σχετικά με τα ναυλολόγια των φορτηγών στη γραμμή Πάτρα-Μπάρι/Μπρίντιζι. Οι συμφωνίες αυτές αποτέλεσαν μέρος ενός ευρύτερου σχεδίου αθέμιτης σύμπραξης για τον καθορισμό των ναύλων για τις υπηρεσίες πορθμείων μεταξύ Ιταλίας και Ελλάδας. Ως εκ τούτου, πρέπει να θεωρηθούν όχι ως μεμονωμένες παραβάσεις, αλλά ως πτυχές μιας ενιαίας συνεχούς παράβασης.»

42 Είναι αναμφισβήτητο ότι το διατακτικό της Αποφάσεως και το σημείο 144 του αιτιολογικού της δεν εκφράζουν την ίδια άποψη, δεδομένου ότι το διατακτικό δεν δέχεται την ύπαρξη ενιαίας παραβάσεως.

43 Υπενθυμίζεται ότι στο διατακτικό των αποφάσεων η Επιτροπή εκθέτει τη φύση και την έκταση των παραβάσεων που κολάζει. Επισημαίνεται ότι, κατ' αρχήν, όσον αφορά ακριβώς το περιεχόμενο και τη φύση των κολαζομένων παραβάσεων, εκείνο που έχει σημασία είναι το διατακτικό και όχι το αιτιολογικό. Μόνο σε περίπτωση ελλείψεως σαφηνείας στη διατύπωση του διατακτικού πρέπει αυτό να ερμηνεύεται μέσω του αιτιολογικού της Αποφάσεως. Όπως έκρινε το Δικαστήριο, για να προσδιορισθούν τα πρόσωπα που αφορά μια απόφαση που διαπιστώνει παράβαση, πρέπει να ληφθεί υπόψη μόνον το διατακτικό αυτής της αποφάσεως, εφόσον το διατακτικό αυτό δεν προκαλεί αμφιβολίες (απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Δεκεμβρίου 1975, 40/73 έως 48/73, 50/73, 54/73 έως 56/73, 111/73, 113/73 και 114/73, Suiker Unie κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1975, σ. 507, σκέψη 315).

44 Εν προκειμένω, η διατύπωση του διατακτικού της Αποφάσεως όχι μόνο δεν είναι διφορούμενη, αλλά τουναντίον είναι σαφής και ακριβής. Από τη διατύπωση αυτή προκύπτει σαφώς ότι η Επιτροπή θεώρησε αποδεδειγμένες, αφενός, μια σύμπραξη μεταξύ των εταιριών που εξυπηρετούσαν τη βόρεια γραμμή (Πάτρα-Ανκόνα) επί των τιμών που ίσχυαν στη γραμμή αυτή και, αφετέρου, μια σύμπραξη μεταξύ όλων των επιχειρήσεων τις οποίες αφορά η Απόφαση (πλην της Marlines) επί των τιμών μιας από τις υπηρεσίες μεταφοράς που παρέχονταν στις νότιες γραμμές (Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι), της μεταφοράς φορτηγών οχημάτων. Εξάλλου, όχι μόνον ουδόλως γίνεται μνεία στο διατακτικό της Αποφάσεως περί του ενιαίου χαρακτήρα της παραβάσεως, αλλά, επιπλέον, το διατακτικό είναι ιδιαίτερα ακριβές στην περιγραφή των κολαζομένων παραβάσεων. Συγκεκριμένα, αφενός, το άρθρο 1 της Αποφάσεως υποδιαιρείται σε δύο παραγράφους αφορώσες αυτοτελείς επιχειρήσεις και, αφετέρου, ως προς την ομάδα επιχειρήσεων την οποία αφορά το άρθρο 1, παράγραφος 2, της Αποφάσεως, το διατακτικό διευκρινίζει ότι η παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης έγκειται στο γεγονός ότι αυτές συμφώνησαν ως προς τα επίπεδα των ναύλων για τα φορτηγά και, συνεπώς, όχι ως προς τους ναύλους για τους επιβάτες, τούτο δε μόνο στις γραμμές Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι. Επομένως, οι δύο παράγραφοι του άρθρου 1 της Αποφάσεως αφορούν αυτοτελείς παραβάσεις για δύο λόγους: αφορούν διαφορετικές επιχειρήσεις και έχουν διαφορετικό περιεχόμενο ή βαρύτητα.

45 Δεδομένου ότι το διατακτικό της Αποφάσεως δεν είναι διφορούμενο, κατά την εξέταση των διαφόρων λόγων ακυρώσεως που προβάλλονται εν προκειμένω, πρέπει να θεωρηθεί ότι αυτό το οποίο η Επιτροπή διαπίστωσε και κόλασε δεν είναι μια ενιαία παράβαση αφορώσα και τις τρεις γραμμές, αλλά δύο αυτοτελείς παραβάσεις,

μία αφορώσα τη βόρεια γραμμή (άρθρο 1, παράγραφος 1) και μία άλλη αφορώσα τις νότιες γραμμές (άρθρο 1, παράγραφος 2). Όσον αφορά την προσφεύγουσα, από την Απόφαση προκύπτει σαφώς ότι αυτή δεν της καταλογίζει άλλες ευθύνες παρά μόνον τις σχετικές με την παράβαση την οποία αφορά το άρθρο 1, παράγραφος 2, της Αποφάσεως.

46 Κατόπιν των ανωτέρω, το πρώτο αυτό σκέλος του πρώτου λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί. Η ενδεχόμενη επίπτωση της αντιφάσεως μεταξύ αιτιολογικού και διατακτικού της Αποφάσεως στον τρόπο κατά τον οποίο η Επιτροπή εκτίμησε την ευθύνη της προσφεύγουσας πρέπει να αναλυθεί, ενδεχομένως, στο πλαίσιο των λόγων με τους οποίους η προσφεύγουσα αμφισβητεί την απόδειξη και τον νομικό χαρακτηρισμό της συμπράξεως στην οποία αναφέρεται το άρθρο 1, παράγραφος 2, της Αποφάσεως. Η επίπτωση της αντιφάσεως αυτής στον τρόπο κατά τον οποίο επιβλήθηκε χρηματική κύρωση στην προσφεύγουσα θα εξετασθεί στο πλαίσιο του πέμπτου λόγου ακυρώσεως, ο οποίος αφορά το πρόστιμο.

Β — Επί του ισχυρισμού ότι παραβιάστηκε η υποχρέωση αιτιολογήσεως όσον αφορά την οριοθέτηση της σχετικής αγοράς

47 Κατά παγία νομολογία, η αιτιολογία βλαπτικής αποφάσεως πρέπει να επιτρέπει την αποτελεσματική άσκηση του ελέγχου της νομιμότητάς της και να παρέχει στον ενδιαφερόμενο τα στοιχεία που του είναι αναγκαία προκειμένου να κρίνει αν η απόφαση είναι βάσιμη ή όχι. Η επάρκεια της αιτιολογίας αυτής πρέπει να εκτιμάται αναλόγως των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, ιδίως του περιεχομένου της επίμαχης πράξεως, της φύσεως των προβαλλομένων λόγων και του συμφέροντος που έχουν ενδεχομένως προς παροχή διευκρινίσεων οι αποδέκτες (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 28ης Απριλίου 1994, T-38/92, AWS Benelux κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. II-211, σκέψη 26, και της 14ης Μαΐου 1998, T-310/94, Gruber + Weber κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1043, σκέψη 209).

48 Εν προκειμένω, τα σημεία 3, 5 και 144 του αιτιολογικού της Αποφάσεως αναφέρονται στον τρόπο κατά τον οποίο η Επιτροπή σκόπευε να οριοθετήσει τις σχετικές αγορές. Στο σημείο 3 του αιτιολογικού της Αποφάσεως εκτίθεται ότι «η υπό εξέταση

αγορά είναι εκείνη της παροχής υπηρεσιών roll-on/roll-off πορθμείων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας». Στο σημείο 5 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, η Επιτροπή διευκρινίζει ότι, στην παρούσα διαδικασία, «η Επιτροπή δεν κρίνει απαραίτητο να εξετάσει σε βάθος τον βαθμό στον οποίο μπορούν να υποκαταστήσουν οι γραμμές αυτές η μία την άλλη εφόσον οι εν λόγω πρακτικές της παρούσας διαδικασίας αφορούν τις τρεις κυριότερες γραμμές, επί τουλάχιστον ένα μέρος της κρίσιμης χρονικής περιόδου». Στο σημείο 144 του αιτιολογικού της, η Απόφαση επισημαίνει ότι οι συμφωνίες που αφορούσαν καθεμία από τις τρεις γραμμές «αποτέλεσαν μέρος ενός ευρύτερου σχεδίου αθέμιτης σύμπραξης για τον καθορισμό των ναύλων για τις υπηρεσίες πορθμείων μεταξύ Ιταλίας και Ελλάδας», πράγμα το οποίο ώθησε την Επιτροπή να τις θεωρήσει ως «πτυχές μιας ενιαίας συνεχούς παράβασης». Από όλες αυτές τις αιτιολογικές σκέψεις προκύπτει ότι η προσφεύγουσα μπορούσε να αντιληφθεί ότι όντως η Επιτροπή θεώρησε όλες τις γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας ως ανήκουσες στην ίδια αγορά.

49 Δεν αμφισβητείται ότι με βάση ολόκληρη την Απόφαση η προσφεύγουσα ήταν σε θέση να εντοπίσει και να επικαλεσθεί ορθώς μια έλλειψη συνοχής μεταξύ αφενός των εν λόγω χωρίων του σκεπτικού και αφετέρου του διατακτικού. Κρίθηκε ότι η διατύπωση του διατακτικού της Αποφάσεως ήταν σαφής και ακριβής και έτσι η προσφεύγουσα ήταν σε θέση να αντιληφθεί το ακριβές περιεχόμενο της Αποφάσεως, η οποία κολάζει δύο χωριστές συμπράξεις και, επομένως, να επιχειρήσει να αποδείξει ότι η Επιτροπή την έθεσε σε δυσμενή θέση υπολογίζοντας τα πρόστιμα με βάση την ιδέα ότι επρόκειτο εν προκειμένω περί ενιαίας παραβάσεως.

50 Συνεπώς, η προσφεύγουσα ήταν σε θέση να αμφισβητήσει τη νομιμότητα της Αποφάσεως και το Πρωτοδικείο να ασκήσει αποτελεσματικά τον ελέγχο του νομιμότητας.

51 Τέλος, τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία έλαβε υπόψη της η Επιτροπή για να αποδείξει τη συμμετοχή της προσφεύγουσας στην κολαζόμενη σύμπραξη, καθόσον την αφορά, δηλαδή τη σύμπραξη επί των τιμών για τα φορτηγά οχήματα στη γραμμή Πάτρα-Μπρίντιζι, επισημάνθηκαν και αναλύθηκαν με σαφήνεια στα σημεία 122 έως 126 του αιτιολογικού της Αποφάσεως. Επιπλέον, οι ισχυρισμοί της προσφεύγουσας επισημαίνονται και αναλύονται στα σημεία 56, 57, 75, 80, 87, 92 και 96 του αιτιολογικού της Αποφάσεως.

52 Υπό τις συνθήκες αυτές, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να υποστηρίζει ότι η ανεπαρκής αιτιολογία της Αποφάσεως την εμπόδισε να την προβάλει ενώπιον του Πρωτοδικείου έχοντας πλήρη επίγνωση του περιεχομένου της.

53 Επομένως, το δεύτερο αυτό σκέλος του πρώτου λόγου ακυρώσεως πρέπει επίσης να απορριφθεί. Συνεπώς, ο πρώτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

Επί του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται ότι δεν αποδείχθηκε η συμμετοχή της προσφεύγουσας στη σύμπραξη περί καθορισμού των επιπέδων των ναύλων για τα φορτηγά στη γραμμή Μπρίντιζι-Πάτρα

Επί του πρώτου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται εσφαλμένη εκτίμηση των εγγράφων που ελήφθησαν υπόψη ως στοιχεία εις βάρος της προσφεύγουσας και εσφαλμένος καταλογισμός της παραβάσεως

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων

54 Η προσφεύγουσα ομολογεί ότι ο αντιπρόσωπός της στην Ελλάδα παρέστη σε δύο συνεδριάσεις μεταξύ επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στις θαλάσσιες γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, οι οποίες διεξήχθησαν στις 25 Οκτωβρίου 1990 και στις 24 Νοεμβρίου 1993. Ωστόσο, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι δεν μετέσχε στη συμπαιγνία που της προσάπτεται, διότι ούτε κατά τις εν λόγω συνεδριάσεις ούτε σε οποιαδήποτε άλλη στιγμή προσχώρησε σε συμπράξεις περί τιμών με ανταγωνίστριες επιχειρήσεις. Ισχυρίζεται ότι πάντοτε διατηρούσε την εμπορική της αυτονομία, η οποία προκύπτει και από τη διαφορά μεταξύ των όρων που εφάρμοζε για την παροχή της εν λόγω υπηρεσίας και των όρων που εφάρμοζαν οι Έλληνες ανταγωνιστές της, οι οποίοι εφάρμοζαν μια «παράλογη» πολιτική μειώσεων, εκπτώσεων και προθεσμών πληρωμής που τους επέτρεψε να κατακτήσουν σημαντική πελατεία.

55 Η προσφεύγουσα αμφισβητεί την αποδεικτική αξία των εγγράφων που έγιναν δεκτά στην Απόφαση ως προς αυτήν (βλ. σημείο 117 του αιτιολογικού της Αποφάσεως), δηλαδή τις τηλεομοιοτυπίες της Στρίντζης της 8ης Δεκεμβρίου 1989, της 5ης Σεπτεμβρίου 1990 και της 30ής Οκτωβρίου 1990· την επιστολή των Μινωικών Γραμμών της 2ας Νοεμβρίου 1990· την τηλεομοιοτυπία προς την ANEK της 22ας Οκτωβρίου 1991· το έγγραφο των Μινωικών Γραμμών της 25ης Φεβρουαρίου 1992· το τηλετύπημα των Μινωικών Γραμμών της 7ης Ιανουαρίου 1993 και το τηλετύπημα της European Trust Agency (στο εξής: ETA) της 24ης Νοεμβρίου 1993.

56 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι από την έρευνα της υποθέσεως εκ μέρους της Επιτροπής προκύπτει ότι, από το 1987, υπήρχε συντονισμός ως προς τις τιμές μεταξύ των Μινωικών Γραμμών, της ANEK, της Στρίντζης, της Καραγεώργης και της Marlines αφορών τους εφαρμοστέους ναύλους για τη μεταφορά επιβατών και φορτηγών οχημάτων στη γραμμή Πάτρα-Ανκόνα και ότι, από τα έτη 1989-1990, οι ίδιες αυτές εταιρίες άρχισαν να ενδιαφέρονται και για τις γραμμές Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι, «για να υπάρχει μια κατά το μάλλον ή ήττον ασφαλής βάση υπολογισμού της αποκλίσεως των ναύλων για κάθε κατηγορία φορτηγών οχημάτων αναλόγως της μιλιομετρικής αποστάσεως».

57 Η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι το πρώτο αποδεικτικό στοιχείο που προσκόμισε η Επιτροπή περί της βουλήσεως των εταιριών της γραμμής Πάτρα-Ανκόνα να έλθουν σε επαφή με τις επιχειρήσεις εκμεταλλεύσεως πορθμείων στις γραμμές Μπάρι-Πάτρα και Μπρίντιζι-Πάτρα, δηλαδή η τηλεομοιοτυπία της 8ης Δεκεμβρίου 1989 την οποία απέστειλε η Στρίντζης στην ANEK, στις Μινωικές Γραμμές, στην Καραγεώργης και στην εταιρία HML, ουδόλως την αναφέρει, έστω και εμμέσως.

58 Περαιτέρω, η προσφεύγουσα αναφέρεται στη συνεδρίαση που διεξήχθη μεταξύ των διαφόρων επιχειρήσεων εκμεταλλεύσεως πορθμείων στις 25 Οκτωβρίου 1990. Ισχυρίζεται ότι, πολύ πριν από τη διεξαγωγή της εν λόγω συνεδριάσεως, είχε αποφασίσει να αυξήσει τις τιμές της και να τροποποιήσει ορισμένους εμπορικούς όρους από τον Νοέμβριο του 1990. Φρονεί ότι, δεδομένου ότι οι αυξήσεις των ναύλων είχαν ήδη αποφασισθεί προηγουμένως, όπως αναγωρίζει η Επιτροπή στο σημείο 18 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, είναι αναληθής ο ισχυρισμός ότι τα μέρη συμφώνησαν την αύξηση των ναύλων κατά την εν λόγω συνεδρίαση.

59 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι το γεγονός ότι ο τοπικός της αντιπρόσωπος μετέσχε στη συνεδρίαση δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως απόδειξη του ότι αυτή συνήψε ή προσχώρησε σε συμφωνία περί καθορισμού των τιμών με τους ανταγωνιστές της. Υπογραμμίζει ότι ο αντιπρόσωπός της δεν είχε καμία εξουσία λήψεως αποφάσεων και δεν ήταν σε θέση να τη δεσμεύσει. Περαιτέρω, ισχυρίζεται ότι, μολονότι δεν υπόκειται σε κάποιο τυπικό κανόνα, η έννοια της συμπράξεως απαιτεί την παρουσία στοιχείων τα οποία δεν συντρέχουν εν προκειμένω, όπως η ύπαρξη συμπτώσεως βουλήσεων μεταξύ των μετεχόντων, η οποία να έχει αποκρυσταλλωθεί σε σχέση με το ίδιο παράνομο αντικείμενο, το οποίο εν προκειμένω συνίσταται, κατά την Επιτροπή, στον καθορισμό του ύψους κοινών τιμών. Υπό τις συνθήκες αυτές, είναι αληθές ότι η προσφεύγουσα πληροφόρησε τους ανταγωνιστές της για την τιμολογιακή πολιτική που σκόπευε να ακολουθήσει, ανακοινώνοντάς τους τους ναύλους καθώς και τις διάφορες δευτερεύουσας φύσεως τροποποιήσεις (κατάργηση των εκπτώσεων στα εισιτήρια μετ' επιστροφής και κατάργηση των δωρεάν γευμάτων για τους οδηγούς των φορτηγών) που είχε αποφασίσει αυτοτελώς, αλλά ωστόσο δεν προσχώρησε σε σύμπραξη αντίθετη στο άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, δεδομένου ότι τίποτα στη συμπεριφορά της δεν άφηνε να διαφανεί η βούλησή της για τον συντονισμό των εμπορικών πολιτικών μέσω του καθορισμού κοινών τιμών.

60 Η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι, στην αλληλογραφία μεταξύ των εμπλεκομένων επιχειρήσεων, η επωνυμία της αναγράφεται σε δύο μόνον από τα πολυάριθμα έγγραφα που συνελέγησαν κατά τη διάρκεια της έρευνας της υποθέσεως.

61 Όσον αφορά το πρώτο έγγραφο, μια τηλεομοιοτυπία της 30ής Οκτωβρίου 1990, με την οποία η Στρίντζης ζητούσε, μεταξύ άλλων, από την προσφεύγουσα να επιβεβαιώσει ότι εγκρίνει τους συμφωνηθέντες ναύλους —κατόπιν συνεδριάσεως στην οποία η προσφεύγουσα αναγνώρισε εξαρχής ότι μετέσχε— και η οποία περιείχε, μεταξύ άλλων, τους ναύλους που έπρεπε να αρχίσουν να ισχύουν από τις 5 Νοεμβρίου 1990, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι δεν υπάρχει έγγραφο μεταγενέστερο της τηλεομοιοτυπίας αυτής, το οποίο να αποδεικνύει την εκ μέρους της έγκριση της εν λόγω συμφωνίας. Έτσι, δεν μπορεί να κατηγορηθεί ότι προσχώρησε σε οποιαδήποτε συμφωνία για τον λόγο και μόνον ότι μετέσχε σε μια συνεδρίαση και, κατά συνέπεια, δεν όφειλε να επιβεβαιώσει οτιδήποτε. Το γεγονός ότι οι ναύλοι που άρχισαν να ισχύουν αντιστοιχούσαν στους αναγραφόμενους στην προαναφερθείσα τηλεομοιοτυπία ουδόλως αποδεικνύει οποιαδήποτε προσχώρηση σε συμφωνία, δεδομένου ότι η προσφεύγουσα καθόρισε τους ναύλους αυτούς αυτοτελώς πριν από

την εν λόγω συνεδρίαση. Ομοίως, το γεγονός ότι οι ημερομηνίες ενάρξεως ισχύος των ναύλων ταυτίζονται (5 Νοεμβρίου 1990) δεν πρέπει να εκπλήσσει δεδομένου ότι, κατά γενικό κανόνα, οι ναύλοι του επομένου έτους άρχιζαν να ισχύουν κατά το τέλος του φθινοπώρου.

62 Όσον αφορά το δεύτερο έγγραφο, ένα τηλετύπημα το οποίο έστειλε στις 24 Νοεμβρίου 1993 η ΕΤΑ στις Μινωικές Γραμμές, η προσφεύγουσα διευκρινίζει ότι πρόκειται περί εσωτερικής ανακοινώσεως με την οποία μια μητρική εταιρία, οι Μινωικές Γραμμές, ενημερώθηκε από τον πράκτορά της, την ΕΤΑ, ότι κατά τη διάρκεια συνεδριάσεως διεξαχθείσας στις 24 Νοεμβρίου 1993, στην οποία η προσφεύγουσα ομολόγησε ότι μετέσχε, πλείονες εταιρίες κατέληξαν σε συμφωνία περί των εφαρμοστέων από 16ης Δεκεμβρίου 1993 ναύλων. Το έγγραφο αυτό αναφέρει την προσφεύγουσα διευκρινίζοντας ότι αυτή —μαζί με άλλες κατονομαζόμενες εταιρίες— είχε ανακοινώσει ότι επιθυμούσε να προβεί σε λιγότερο σημαντικές αυξήσεις ναύλων (από 5 έως 10 %) σε σχέση με αυτές που μελετούσαν οι Μινωικές Γραμμές, οι οποίες ήσαν της τάξεως του 15 %. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η μνεία της επωνυμίας της είναι εσφαλμένη, δεδομένου ότι αυτή ουδόλως προέβλεψε αύξηση των ναύλων για το 1994, διότι έπρεπε να αντισταθμίσει τα αποτελέσματα της θεσπίσεως του φόρου προστιθεμένης αξίας (ΦΠΑ), όπως αποδεικνύει το γεγονός ότι στη συνέχεια διατήρησε τους ναύλους στο ίδιο επίπεδο (βλ. το σημείο 125 του αιτιολογικού της Αποφάσεως).

63 Επιπλέον, η προσφεύγουσα υπογραμμίζει ότι το έγγραφο αυτό αναφέρει μια προηγούμενη συμφωνία την οποία αντικατέστησε η νέα σύμπραξη χωρίς ωστόσο να διευκρινίζει για ποιο διάστημα ή επί ποιων επιχειρήσεων υποτίθεται ότι εφαρμοζόταν αυτή. Υποστηρίζει ότι η μνεία των «δεκατεσσάρων εταιριών» δεν μπορεί να την εμπλέξει, δεδομένου ότι, ενόψει του μεγάλου αριθμού των επιχειρήσεων εκμεταλλεύσεως πορθμείων εκτελούντων δρομολόγια μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, ο αριθμός των μετασχόντων στην εν λόγω συνεδρίαση μπορούσε να είναι σαφώς μεγαλύτερος. Τέλος, δεδομένου ότι το έγγραφο αυτό καταρτίσθηκε από τρίτους και απευθύνθηκε προς τρίτους και αναφέρει την προσφεύγουσα μόνο για να επισημάνει τη διαφορετική της άποψη σε σχέση με την υποστηριχθείσα από την εταιρία για την οποία εργαζόταν ο συντάκτης του εγγράφου, δεν μπορεί να αποτελέσει αδιάσειστη απόδειξη της προσχωρήσεως της προσφεύγουσας σε συμφωνία για τους εφαρμοστέους το 1994 ναύλους.

64 Περαιτέρω, η προσφεύγουσα αναφέρει δύο στοιχεία τα οποία κατ' αυτήν επιβεβαιώνουν τις σκέψεις αυτές. Αφενός, το τηλετύπημα της 1ης Δεκεμβρίου 1993 (επισυναφθέν ως παράρτημα 24 του δικογράφου της προσφυγής), με το οποίο η εμπορική της διεύθυνση, σε απάντηση στα πρακτικά της συνεδριάσεως που κατάρτισε ο τοπικός της αντιπρόσωπος, αρνήθηκε ρητώς να μετάσχει στην προτεινόμενη από τους Έλληνες πλοιοκτήτες σύμπραξη. Για την προσφεύγουσα, το έγγραφο αυτό αποτελεί αναμφισβήτητα σαφή και αδιάσειστη ένδειξη της αποστασιοποιήσεως από κάθε μορφής συμπαιγνία και της επιβεβαιώσεως της εμπορικής της ανεξαρτησίας, ικανή να θέσει υπό αμφισβήτηση την ενδεχόμενη αποδεικτική αξία της τηλεομοιοτυπίας της ΕΤΑ. Αφετέρου, η απόφαση περί μη εφαρμογής καμίας αυξήσεως ναύλων για το 1994 είχε επιβεβαιωθεί προηγουμένως με τηλεφωνική επικοινωνία της προσφεύγουσας με τον διευθυντή της ΕΤΑ, Π. Σφηνιά, ο οποίος οργάνωσε τη συνεδρίαση, και εφαρμόστηκε στην πράξη, όπως αναγνωρίζει η Επιτροπή στο σημείο 125 του αιτιολογικού της Αποφάσεως.

65 Επιπλέον, η προσφεύγουσα αναφέρεται στην αποδεικτική αξία που προσδόθηκε στη συμμετοχή της στη συνεδρίαση της 24ης Νοεμβρίου 1993 και ισχυρίζεται ότι μετέσχε σ' αυτήν αποκλειστικώς για να πληροφορηθεί τη στάση των ελληνικών επιχειρήσεων εκμεταλλεύσεως πορθμείων έναντι του προσφάτως θεσπισθέντος κοινοτικού ΦΠΑ. Η προσφεύγουσα έκρινε επιτακτικώς αναγκαίο να πληροφορηθεί αν οι Έλληνες πλοιοκτήτες είχαν την πρόθεση να εφαρμόσουν την κανονιστική ρύθμιση ή, αντιθέτως, να την καταστρατηγήσουν, δεδομένου ότι, στη δεύτερη περίπτωση, η προσφεύγουσα θα υφίστατο ζημία από εμπορικής απόψεως.

66 Η προσφεύγουσα ομολογεί ότι κατά τη δεύτερη αυτή συνεδρίαση οι συζητήσεις αφορούσαν, μεταξύ άλλων, τους ναύλους για τη μεταφορά φορτηγών οχημάτων, περιλαμβανομένων των αφορώντων τη γραμμή Μπρίντιζι-Πάτρα. Εντούτοις, υπενθυμίζει ότι αρνήθηκε να εφαρμόσει τους συμφωνηθέντες από τους άλλους επιχειρηματίες ναύλους και ότι, αντιθέτως, προέβλεψε τη διατήρηση των ναύλων της στο ίδιο επίπεδο, όπως προκύπτει από το προαναφερθέν τηλετύπημα της 1ης Δεκεμβρίου 1993.

67 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι δεν υπάρχει κανένα αποδεικτικό στοιχείο από το οποίο να προκύπτει ότι είχε άλλες επαφές με τους ανταγωνιστές της επιχειρηματίες πριν από τη συνεδρίαση της 25ης Οκτωβρίου 1990, κατά το διάστημα μεταξύ των δύο επιμάχων συνεδριάσεων ή κατά τον μετά τη δεύτερη συνεδρίαση χρόνο.

68 Στη συνέχεια, η προσφεύγουσα διευκρινίζει ότι ούτε η από 8 Δεκεμβρίου 1989 τηλεομοιοτυπία ούτε το από 5 Σεπτεμβρίου 1990 τηλετύπημα της Στρίντζης τής απευθύνθηκαν, αλλ' ούτε την ανέφεραν ρητώς ή σιωπηρώς.

69 Όσον αφορά την επιστολή των Μινωικών Γραμμών της 2ας Νοεμβρίου 1990, το τηλετύπημα της Καραγεώργης της 22ας Οκτωβρίου 1991, το έγγραφο των Μινωικών Γραμμών της 25ης Φεβρουαρίου 1992 και το τηλετύπημα των Μινωικών Γραμμών της 7ης Ιανουαρίου 1993, η προσφεύγουσα φρονεί ότι από την ανακοίνωση αιτιάσεων προκύπτει σαφώς ότι, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, αυτά δεν ήσαν ουσιώδη ως προς τις πράξεις που της προσάπτονται.

70 Όσον αφορά την επιστολή των Μινωικών Γραμμών της 2ας Νοεμβρίου 1990, μετά τη συνεδρίαση της 25ης Οκτωβρίου 1990, η προσφεύγουσα φρονεί ότι η περιεχόμενη στην επιστολή αυτή δήλωση, η οποία παρατίθεται στην Απόφαση (σημείο 20 του αιτιολογικού) και κατά την οποία «οι τιμές αυτές έχουν συμφωνηθεί από τις εταιρίες σε όλες τις γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας», πρέπει να ερμηνευθεί εντός του νοηματικού της πλαισίου. Ισχυρίζεται ότι η επιστολή αυτή δεν την αφορά, δεδομένου ότι η προσφεύγουσα απλώς γνωστοποίησε τις ήδη ληφθείσες και αμετάκλητες αποφάσεις της και δεν ενέκρινε ούτε ζήτησε έγκριση για οτιδήποτε.

71 Όσον αφορά το έγγραφο των Μινωικών Γραμμών της 25ης Φεβρουαρίου 1992, στο οποίο αναφέρεται το σημείο 28 του αιτιολογικού της αποφάσεως, η προσφεύγουσα υπογραμμίζει ότι το έγγραφο αυτό κατονομάζει μόνον τη Βεντούρης και αναφέρει ρητώς μόνον τις γραμμές της Ορτόνα, του Μπάρι και της Ανκόνα, χωρίς την παραμικρή, έστω και έμμεση, μνεία της ίδιας ή της γραμμής του Μπρίντιζι. Επομένως, το έγγραφο αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απόδειξη εις βάρος της.

72 Όσον αφορά το τηλετύπημα της 7ης Ιανουαρίου 1993, το οποίο οι Μινωικές Γραμμές απηύθηναν στη Στρίντζης, στην ANEK και στην Καραγεώργης και το οποίο αναφέρεται σε μια πρόταση αναπροσαρμογής των ναύλων για τα αυτοκίνητα στις γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η σχέση με τις δραστηριότητές της είναι προφανώς ανύπαρκτη, δεδομένου ότι δεν γίνεται μνεία της γραμμής Μπρίντιζι-Πάτρα ούτε μία φορά στο τηλετύπημα αυτό.

73 Όσον αφορά, τέλος, το τηλετύπημα που έστειλαν στις 22 Οκτωβρίου 1991 η Καραγεώργης, οι Μινωικές Γραμμές και η Στρίντζης στην ANEK (σημείο 22 του αιτιολογικού της Αποφάσεως), η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι οι εταιρίες αυτές το έστειλαν στην ANEK για να παραπονεθούν για το ότι η ANEK δεν είχε αυξήσει τους ναύλους της στη γραμμή Πάτρα-Τεργέστη. Μολονότι στο τηλετύπημα αυτό επίσης γίνεται παρεμπιπτόντως λόγος περί μιας συμφωνίας μεταξύ έντεκα εταιριών, ωστόσο δεν διευκρινίζεται το διάστημα κατά το οποίο η συμφωνία αυτή έπρεπε να παράγει τα αποτελέσματά της ούτε ποιες είναι οι επωνυμίες των εμπλεκομένων στην εν λόγω συμφωνία εταιριών, ενώ κατά τον χρόνο εκείνο, περισσότερες από δέκα εταιρίες εκτελούσαν δρομολόγια μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας. Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι το συμπέρασμα της Επιτροπής κατά το οποίο το εν λόγω τηλετύπημα αφορούσε τη συμφωνία που συνήφθη μεταξύ των ελληνικών εταιριών κατά τη συνεδρίαση της 25ης Οκτωβρίου 1990 δεν ενισχύεται από καμία απόδειξη.

74 Επιπλέον, η προσφεύγουσα αμφισβητεί ότι η Επιτροπή μπορεί να της προσάψει ότι μετέσχε σε συμφωνία με αντικείμενο τον καθορισμό κοινών ναύλων, ενώ δεν απέδειξε ότι οι ναύλοι της συνέπιπταν με αυτούς των ανταγωνιστών της που μετείχαν στην εικαζόμενη σύμπραξη. Αρκεί η διαπίστωση ότι στο παράρτημα της τηλεομοιοτυπίας της 30ής Οκτωβρίου 1990 το οποίο, κατά τα λεγόμενα της Επιτροπής, αποδεικνύει την ύπαρξη της συμπράξεως και στιγματίζει το περιεχόμενό της, ανακοινώνει για την προσφεύγουσα τιμές οι οποίες ουδόλως συμπίπτουν με αυτές των ανταγωνιστών της, HML και Medline, που περιέχονται στο ίδιο έγγραφο. Οι διαφορές αυτές μεταξύ των ναύλων αναγνωρίζονται εξάλλου από την Απόφαση, στο σημείο 124 του αιτιολογικού, με το οποίο η Επιτροπή διευκρινίζει τα εξής: «[...] οι διαφορές μεταξύ των τιμών της Adriatica και εκείνων των ελληνικών εταιρειών στην ίδια γραμμή αναφέρονται και στο φαξ της Στρίντζης.»

75 Κατόπιν των ανωτέρω, η προσφεύγουσα καταλήγει ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε ότι η προσφεύγουσα προσχώρησε σε σύμπραξη για τον καθορισμό κοινών ναύλων. Ισχυρίζεται ότι, δεδομένου ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, η αντιστοιχία μεταξύ των ναύλων —ή, ενδεχομένως, η προσαρμογή τους— δεν συνιστά «αποτέλεσμα» της συμφωνίας αλλά «αντικείμενο» αυτής, η μη απόδειξη αυτού του στοιχείου που είναι αναγκαίο για την εφαρμογή του άρθρου 85 συνεπάγεται ότι η Απόφαση στερείται κάθε βάσεως ικανής να δικαιολογήσει την καταδίκη της ή την επιβολή προστίμου.

76 Η προσφεύγουσα υπογραμμίζει ότι η συμμετοχή της σε δύο συνεδριάσεις χωρίς κανένα σκοπό αντίθετο στο δίκαιο του ανταγωνισμού, χωρίς να επακολουθήσει αντίστοιχη συμπεριφορά και αφού η εταιρία έλαβε αντίθετες εμπορικές αποφάσεις, δεν αρκεί για να αποδείξει την ενοχή της.

77 Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι η κατάστασή της ταυτίζεται με την κατάσταση της επιχειρήσεως Part Carton στην υπόθεση «χαρτόνι», επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Sarrió κατά Επιτροπής, με την οποία το Πρωτοδικείο ορθώς δέχθηκε, για πρώτη φορά, ότι η απλή συμμετοχή σε συνεδρίαση μπορεί, ακόμη και ελλείψει ρητής αποστασιοποιήσεως, να μη συνιστά επαρκή απόδειξη της συμμετοχής μιας επιχειρήσεως σε παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

78 Η προσφεύγουσα συνάγει εντεύθεν ότι δεν μπορεί να της προσαφθεί η συμμετοχή σε σύμπραξη με τους Έλληνες πλοιοκτήτες με αντικείμενο τον καθορισμό κοινών ναύλων για τη μεταφορά των φορτηγών οχημάτων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας και ότι η Απόφαση πρέπει να ακυρωθεί στο σύνολό της καθόσον την αφορά.

79 Η Επιτροπή σημειώνει, κατ' αρχάς, ότι, όπως προφανώς προκύπτει από τους προαναφερθέντες ισχυρισμούς, η προσφεύγουσα επιχειρεί να θέσει υπό αμφισβήτηση τα διαλαμβανόμενα στην Απόφαση ως αποδειχθέντα πραγματικά περιστατικά και ισχυρίζεται ότι, στην περίπτωση αυτή, το Πρωτοδικείο πρέπει οπωσδήποτε να αυξήσει το πρόστιμο που της επιβλήθηκε διότι, όπως επισημαίνεται στο σημείο 169 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, χορηγήθηκε μείωση κατά 20 % στην προσφεύγουσα διότι δεν αμφισβήτησε τα πραγματικά περιστατικά που εκτέθηκαν στην ανακοίνωση αιτιάσεων.

80 Η Επιτροπή αμφιβητεί το κύριο επιχείρημα της προσφεύγουσας, κατά το οποίο δεν μπορεί να γίνεται νομίμως λόγος περί συμπτώσεως βουλήσεων μεταξύ των εμπλεκομένων επιχειρήσεων, εφόσον οι τιμολογιακές αυξήσεις αποφασίστηκαν σε ημερομηνία προγενέστερη της συνεδριάσεως της 25ης Οκτωβρίου 1990.

81 Η Επιτροπή υποστηρίζει κατ' αρχάς ότι η προσφεύγουσα δεν μπορεί να αρνείται ότι η κατά τη διάρκεια συνεδριάσεων μεταξύ των ναυτιλιακών εταιριών ανάληψη τιμολογιακών πρωτοβουλιών και η ανταλλαγή πληροφοριών ως προς τους διαφόρους ναύλους επί σειρά ετών αποδεικνύουν την έκφραση μιας κοινής βουλήσεως συμπεριφοράς στην αγορά κατά ένα συγκεκριμένο τρόπο, πράγμα το οποίο, κατά τη νομολογία, συνιστά συμφωνία υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1970, 41/69, Chemiefarma κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 397, σκέψη 112, και της 29ης Οκτωβρίου 1980, 209/78 έως 215/78 και 218/78, Van Landewyck κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 207, σκέψη 86).

82 Όσον αφορά την ανυπαρξία συμπτώσεως βουλήσεων, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι προκύπτει αναμφίβολα ότι επιχειρήσεις οι οποίες δραστηριοποιούνταν στη γραμμή της Ανκόνα ζήτησαν από τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν στις γραμμές του Μπάρι και του Μπρίντιζι να καθορίσουν τους ναύλους με κοινή συμφωνία (βλ. τηλετύπημα της 5ης Σεπτεμβρίου 1990).

83 Περαιτέρω, η Επιτροπή αναφέρεται στα αποδεικτικά στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη στην Απόφαση και τα οποία αντλούνται, μεταξύ άλλων, από τη ρητή μνεία της επωνυμίας της προσφεύγουσας σε ορισμένα έγγραφα. Υποστηρίζει ότι η τηλεομοιοτυπία της Στρίντζης της 30ής Οκτωβρίου 1990 αποτελεί αναμφισβήτητη ένδειξη του ότι είχε ήδη συναφθεί συμφωνία σε ημερομηνία προγενέστερη της συνεδριάσεως και ότι η προσφεύγουσα εκδήλωσε τη βούλησή της να καθορίσει τους ναύλους σε κοινή συμφωνία με τους ανταγωνιστές της. Υποστηρίζει ότι δεν έχει σημασία ότι η τηλεομοιοτυπία της 24ης Νοεμβρίου 1993, την οποία η ETA έστειλε στις Μινωικές Γραμμές, δεν απευθύνθηκε στην προσφεύγουσα, δεδομένου ότι, αφού η τηλεομοιοτυπία αυτή καταρτίσθηκε από τον οργανωτή της συνεδριάσεως, την ETA, αποτελεί πρόδηλη απόδειξη των αποτελεσμάτων της συνεδριάσεως της 24ης Νοεμβρίου 1993. Η Επιτροπή θεωρεί ότι ορθώς προσέδωσε περιορισμένη αποδεικτική αξία σ' ένα εσωτερικό σημείωμα της Adriatica της 1ης Δεκεμβρίου 1993, διότι, σε αντίθετη περίπτωση, θα ήταν εύκολο για μια επιχείρηση η οποία μετέσχε σε σύμπραξη να απαλλαγεί από την ευθύνη της προσκομίζοντας εσωτερικά έγγραφα τα οποία υποτίθεται ότι αποδεικνύουν ότι διαχώρισε τη θέση της από το περιεχόμενο της συμφωνίας.

84 Όσον αφορά τον ισχυρισμό περί εσφαλμένου καταλογισμού στην προσφεύγουσα της συμπεριφοράς που διαπιστώνει η Απόφαση, κατά το μέτρο που η προσφεύγουσα μετέσχε μόνο σε δύο συνεδριάσεις, η Επιτροπή φρονεί ότι ορθώς θεώρησε σαφή

ένδειξη περί της συμμετοχής της προσφεύγουσας στη σύμπραξη το ότι αυτή μετέσχε στις δύο εν λόγω συνεδριάσεις, δεδομένου ότι «η συχνότητα της παρουσίας μιας επιχειρήσεως στις συναντήσεις μεταξύ παραγωγών δεν επηρεάζει τη συμμετοχή της στην παράβαση, αλλά μόνο τον βαθμό της συμμετοχής της» (προπαρατεθείσα απόφαση PVC II, σκέψη 939).

85 Όσον αφορά, τέλος, τη δήθεν έλλειψη αποδείξεων περί των επαφών μεταξύ των εταιριών που εκτελούν δρομολόγια, αντιστοίχως, στις γραμμές από Πάτρα προς Ανκόνα και από Πάτρα προς Μπάρι ή προς Μπρίντιζι, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η ύπαρξη των εν λόγω επαφών μετά τη συνεδρίαση της 25ης Οκτωβρίου 1990 και μέχρι τις 24 Νοεμβρίου 1993 αιτιολογείται εκτενώς στην Απόφαση και, ειδικότερα, στο σημείο 117 του αιτιολογικού, το οποίο αναφέρει τα διάφορα έγγραφα από τα οποία προκύπτει ότι υπήρξαν διαρκείς συνεννοήσεις και συμπράξεις μεταξύ των εν λόγω εταιριών.

86 Όσον αφορά τη συμμετοχή της προσφεύγουσας στη σύμπραξη κατά το διάστημα από το 1992 μέχρι την αρχή του 1993, η Επιτροπή κρίνει ότι η συμμετοχή αυτή πρέπει να θεωρηθεί αποδειχθείσα βάσει των εκτιθεμένων στα σημεία 28 και 29 της Αποφάσεως, από τα οποία προκύπτει ότι οι ναύλοι που καθορίστηκαν για το 1991 εφαρμόστηκαν και το 1992. Όσον αφορά τον προηγηθέντα χρόνο, απλώς και μόνον η συμμετοχή στη συνεδρίαση της 25ης Νοεμβρίου 1990 επιβεβαιώνει το ότι η προσφεύγουσα μετέσχε στη σύμπραξη με σκοπό τον καθορισμό των ναύλων με κοινή συμφωνία. Τέλος, όσον αφορά τον μετά τη συνεδρίαση της 24ης Νοεμβρίου 1993 χρόνο, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι συνάγει τη συμμετοχή της προσφεύγουσας στη σύμπραξη κατ' αντιδιαστολή, σύμφωνα με τα εκτιθέμενα στο σημείο 126 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, από το οποίο προκύπτει ότι δεν υπάρχει καμία απόδειξη ότι η προσφεύγουσα, αφού προσχώρησε στη σύμπραξη, την εγκατέλειψε μετά τις 24 Νοεμβρίου 1993.

87 Τέλος, η Επιτροπή αμφισβητεί τη δήθεν έλλειψη αποδείξεων περί της αναπροσαρμογής των ναύλων της προσφεύγουσας σε σχέση με τους αποφασισθέντες από τους ανταγωνιστές της.

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

Α — Προκαταρκτικές σκέψεις

88 Κατά παγία νομολογία, για να υπάρχει συμφωνία υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, αρκεί οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις να έχουν εκφράσει την κοινή βούλησή τους να συμπεριφερθούν στην αγορά κατά ένα συγκεκριμένο τρόπο (μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσες αποφάσεις Chemiefarma κατά Επιτροπής, σκέψη 112, Van Landewyck κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 86, και PVC II, σκέψεις 715, 719 και 720).

89 Τα κριτήρια του συντονισμού και της συνεργασίας που δέχεται η νομολογία, τα οποία ουδόλως απαιτούν την επεξεργασία ενός πραγματικού «σχεδίου», πρέπει να νοηθούν υπό το φως της αντιλήψεως που εμπεριέχεται στις διατάξεις περί ανταγωνισμού της Συνθήκης και σύμφωνα με την οποία κάθε επιχειρηματίας πρέπει να καθορίζει κατά τρόπο αυτοτελή την πολιτική που σκέπτεται να ακολουθήσει στην κοινή αγορά. Αυτή η απαίτηση περί αυτοτέλειας δεν αποκλείει μεν το δικαίωμα των επιχειρηματιών να προσαρμόζονται ευφυώς στη διαπιστωθείσα ή αναμενόμενη συμπεριφορά των ανταγωνιστών τους, εμποδίζει όμως αυστηρά κάθε άμεση ή έμμεση επαφή μεταξύ των επιχειρηματιών που έχει ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα είτε να επηρεάσει τη συμπεριφορά ενός υπάρχοντος ή δυνητικού ανταγωνιστή στην αγορά είτε να αποκαλύψει σ' έναν τέτοιο ανταγωνιστή τη συμπεριφορά που ένας επιχειρηματίας έχει αποφασίσει ή σχεδιάζει να ακολουθήσει ο ίδιος στην αγορά (προπαρατεθείσες αποφάσεις Suiker Unie κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 173 και 174, και PVC II, σκέψη 720).

90 Υπενθυμίζεται ότι, σε περίπτωση ένδικης διαφοράς ως προς την ύπαρξη παραβάσεως των κανόνων ανταγωνισμού, εναπόκειται στην Επιτροπή να αποδείξει τις παραβάσεις που διαπιστώνει και να εξασφαλίσει τα αποδεικτικά στοιχεία που είναι ικανά να αποδείξουν, επαρκώς κατά νόμον, την ύπαρξη περιστατικών που να στοιχειοθετούν την παράβαση (απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1998, C-185/95 P, Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-8417, σκέψη 58).

91 Πάντως, άπαξ έχει αποδειχθεί ότι μια επιχείρηση συμμετείχε σε συνεδριάσεις επιχειρήσεων που στρέφονταν κατάφωρα κατά του ανταγωνισμού, εναπόκειται στην επιχείρηση αυτή να προβάλει ενδείξεις από τις οποίες να προκύπτει ότι η συμμετοχή της στις εν λόγω συνεδριάσεις στερούνταν κάθε πνεύματος στρεφομένου κατά του ανταγωνισμού, αποδεικνύοντας ότι είχε δηλώσει στους ανταγωνιστές της ότι μετείχε στις συνεδριάσεις αυτές υπό διαφορετικό πρίσμα απ' ό,τι αυτοί (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 8ης Ιουλίου 1999, C-199/92 P, Hüls κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. I-4287, σκέψη 155, και C-235/92 P, Montecatini κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. I-4539, σκέψη 181). Ελλείψει μιας τέτοιας αποδείξεως περί αποστασιοποιήσεως, το γεγονός ότι η επιχείρηση αυτή δεν συμμορφώνεται προς τα αποτελέσματα των εν λόγω συναντήσεων ουδόλως μειώνει την ευθύνη της για τη συμμετοχή της στη σύμπραξη (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-347/94, Mayr-Melnhof κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1751, σκέψη 135, και Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 1389).

B — Επί των στοιχείων που ελήφθησαν υπόψη με την Απόφαση εις βάρος της προσφεύγουσας για την απόδειξη της προσαπτομένης σ' αυτήν παραβάσεως

92 Από το διατακτικό της Αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή έκρινε ότι οι Μινωικές Γραμμές, η ANEK, η Καραγεώργης, η Βεντούρης, η Στρίντζης και η προσφεύγουσα παρέβησαν το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, καθορίζοντας από κοινού τα επίπεδα των ναύλων για τα φορτηγά στις γραμμές από Πάτρα προς Μπάρι και προς Μπρίντιζι. Στο σημείο 126 του αιτιολογικού, η Επιτροπή διευκρινίζει τη θέση της ως προς τη συμμετοχή της προσφεύγουσας στη σύμπραξη την οποία αφορά η υπό κρίση υπόθεση. Η Επιτροπή φρονεί ότι υπάρχουν σοβαρά στοιχεία αποδεικνύοντα την ύπαρξη διαρκούς συμφωνίας μεταξύ των εν λόγω εταιριών. Η προσφεύγουσα συμμετείχε στη σύμπραξη από τις 30 Οκτωβρίου 1990 το αργότερο, συμφωνώντας στην εκ νέου αναπροσαρμογή των ναύλων για τα φορτηγά για το 1991. Η Επιτροπή φρονεί επίσης ότι υπάρχουν άμεσα αποδεικτικά στοιχεία για τη συμμετοχή της προσφεύγουσας στη σύμπραξη κατά το 1993 και ότι, κατά τη διάρκεια συνεδριάσεως της 24ης Νοεμβρίου 1993, η προσφεύγουσα διαπραγματεύτηκε και συμφώνησε με τους ανταγωνιστές της αναπροσαρμογή των ναύλων της για τα φορτηγά από τον Δεκέμβριο του 1993. Τέλος, η Επιτροπή θεωρεί ότι, ελλείψει αποδείξεων περί του ότι η προσφεύγουσα, αφού προσχώρησε στη σύμπραξη, την εγκατέλειψε κατά το χρονικό αυτό διάστημα, η διάρκεια της συμμετοχής της προσφεύγουσας στη σύμπραξη επεκτάθηκε μέχρι τον Ιούλιο του 1994.

93 Πρέπει να εξετασθούν τα αποδεικτικά στοιχεία βάσει των οποίων η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα αυτό όσον αφορά την ύπαρξη της συμπράξεως στην γραμμή από Πάτρα προς Μπάρι και προς Μπρίντιζι, την προσχώρηση της προσφεύγουσας στην εν λόγω σύμπραξη και τη διάρκεια της συμμετοχής της.

1. Επί της υπάρξεως συμπράξεως επί των ναύλων για τη μεταφορά φορτηγών στις γραμμές Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι

94 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι προκύπτει σαφώς ότι οι μεταφορείς της Ανκόνα ζήτησαν από τους μεταφορείς του Μπάρι και του Μπρίντιζι να μετάσχουν σε συμπαιγνία για τον καθορισμό των ναύλων με κοινή συμφωνία. Επικαλείται σειρά εγγράφων που θεωρεί αποδεικτικά της υπάρξεως συμπεριφοράς απαγορευόμενης από το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, την οποία τήρησαν τόσο εταιρίες που εκτελούν δρομολόγια στη γραμμή Πάτρα-Ανκόνα, όσο και εταιρίες που εκτελούν δρομολόγια στις γραμμές Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι. Πρόκειται, μεταξύ άλλων, για ένα ναυλολόγιο εφαρμοστέο και στις τρεις γραμμές από τις 10 Δεκεμβρίου 1989 (τηλεομοιοτυπία της 8ης Δεκεμβρίου 1989) και για ένα τηλετύπημα της 24ης Νοεμβρίου 1993, το οποίο αναφέρεται στην συνεδρίαση της ίδιας ημέρας στην οποία μετέσχαν επιχειρήσεις που εκτελούσαν δρομολόγια και στις δύο γραμμές.

95 Το πρώτο έγγραφο είναι μια τηλεομοιοτυπία την οποία έστειλε στις 8 Δεκεμβρίου 1989 η Στρίντζης στις Μινωικές Γραμμές, στην ANEK, στην Καραγεώργης και στην εταιρία Hellenic Mediterranean Lines και στην οποία επισυνάφθηκε ναυλολόγιο ανά γραμμή και ανά κατηγορία φορτηγών οχημάτων, εφαρμοστέο από τις 10 Δεκεμβρίου 1989 και στις τρεις οικείες γραμμές, δηλαδή στις γραμμές Πάτρα-Ανκόνα, Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι. Ο συντάκτης του εγγράφου εκθέτει τα εξής: «[...] Σας εσωκλείουμε φωτοαντίγραφο ναυλολογίου φορτηγών γραμμών Ελλάδας-Ιταλίας υπογεγραμμένο και από τη Ventouris Ferries.»

96 Επομένως, η τηλεομοιοτυπία αυτή, με την οποία επικοινώνησαν οι εταιρίες που εξυπηρετούν τις διάφορες γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, αποτελεί σαφή

ένδειξη περί της υπάρξεως συμφωνίας μεταξύ των ενδιαφερομένων εταιριών με σκοπό τον καθορισμό των ναύλων για τα φορτηγά στις εν λόγω τρεις γραμμές. Εντούτοις, σημειωτέον ότι η προσφεύγουσα δεν περιλαμβάνεται μεταξύ των επιχειρήσεων στις οποίες εστάλη αυτή η πρώτη τηλεομοιοτυπία και ότι, κατά συνέπεια, η Επιτροπή δεν θεωρεί το έγγραφο αυτό ως αποδεικτικό στοιχείο της συμμετοχής της προσφεύγουσας στη σύμπραξη. Κατά την Επιτροπή, η προσφεύγουσα προσχώρησε στη σύμπραξη στις 30 Οκτωβρίου 1990.

97 Την ύπαρξη της εν λόγω συμπράξεως ενισχύουν και άλλα έγγραφα τα οποία αναφέρονται σε μεταγενέστερα γεγονότα, δηλαδή ένα τηλετύπημα της 5ης Σεπτεμβρίου 1990, μια τηλεομοιοτυπία της 30ής Οκτωβρίου 1990, ένα τηλετύπημα της 22ας Οκτωβρίου 1991, ένα έγγραφο με ημερομηνία 25 Φεβρουαρίου 1992, το οποίο έστειλε η ΕΤΑ στις Μινωικές Γραμμές, ένα τηλετύπημα της 7ης Ιανουαρίου 1993 και ένα τηλετύπημα της 24ης Νοεμβρίου 1993.

2. Επί της συμμετοχής της προσφεύγουσας στη σύμπραξη στις γραμμές Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι

98 Η προσφεύγουσα ομολογεί ότι ο αντιπρόσωπός της στην Ελλάδα παρέστη σε δύο συνεδριάσεις μεταξύ επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στις ναυτιλιακές γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, οι οποίες διεξήχθησαν στις 25 Οκτωβρίου 1990 και στις 24 Νοεμβρίου 1993. Ωστόσο, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι δεν μετέσχε στη συμπαιγνία που της προσάπτει η Επιτροπή, διότι ούτε κατά τις εν λόγω συνεδριάσεις ούτε σε οποιαδήποτε άλλη στιγμή προσχώρησε σε συμπράξεις περί τιμών με ανταγωνίστριες επιχειρήσεις.

α) Επί της συνεδριάσεως της 25ης Οκτωβρίου 1990 και επί της τηλεομοιοτυπίας της 30ής Οκτωβρίου 1990

99 Το πρώτο έγγραφο που η Επιτροπή χρησιμοποίησε ως άμεση απόδειξη του ότι η προσφεύγουσα προσχώρησε στη συμπαιγνία με τους ανταγωνιστές της και ότι ήταν σύμφωνη με τον καθορισμό των ναύλων είναι η τηλεομοιοτυπία την οποία έστειλε η

Στρίντζης στις 30 Οκτωβρίου 1990 σε οκτώ επιχειρήσεις, δηλαδή στην προσφεύγουσα, στην ANEK, στην Hellenic Mediterranean Lines, στην Καραγεώργης, στις Μινωικές Γραμμές, στη Med Lines, στη Στρίντζης και στη Βεντούρης. Ο συντάκτης της τηλεομοιοτυπίας εκθέτει τα εξής:

«Σας κοινοποιούμε την οριστική συμφωνία για το ναυλολόγιο φορτηγών. Παρακαλούμε γνωρίστε μας την σύμφωνο γνώμη σας στα περιεχόμενα και προτείνουμε να εξαγγελθεί το ναυλολόγιο την 1η Νοεμβρίου και όπως έχει ήδη συμφωνηθεί να αρχίσει να ισχύει από την 5η Νοεμβρίου 1990».

100 Η προσφεύγουσα αναγνωρίζει ότι ο τοπικός της αντιπρόσωπος κλήθηκε από τις εταιρίες της Ανκόνα να μετάσχει σε συνεδρίαση στις 25 Οκτωβρίου 1990, η οποία διεξήχθη παρουσία όλων των επιχειρηματιών της αγοράς και, επομένως, των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στις γραμμές της Ανκόνα, του Μπάρι και του Μπρίντιζι. Ισχυρίζεται ότι ο αντιπρόσωπός της απλώς έλαβε γνώση των πληροφοριών που έδωσαν οι παριστάμενες επιχειρήσεις και γνωστοποίησε στους μετέχοντες στη συνεδρίαση τους νέους ναύλους που είχε ήδη αποφασίσει να εφαρμόσει και να ανακοινώσει από 5ης Νοεμβρίου 1990.

101 Επισημαίνεται ότι, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, η συμπεριφορά αυτή, την οποία δεν αρνείται η προσφεύγουσα, αρκεί για να θεωρηθεί ότι η προσφεύγουσα παρέβη το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, διότι οι επιχειρήσεις πρέπει να απέχουν από κάθε άμεση ή έμμεση επαφή μεταξύ τους, η οποία έχει ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα είτε να επηρεάσει τη συμπεριφορά στην αγορά ενός τωρινού ή δυνητικού ανταγωνιστή είτε να αποκαλύψει σ' έναν τέτοιο ανταγωνιστή τη συμπεριφορά που ένας επιχειρηματίας έχει αποφασίσει ή σχεδιάζει να τηρήσει ο ίδιος στην αγορά (προπαρατεθείσα απόφαση Suiker Unie κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 173 και 174). Επομένως, συμπεριφορά όπως αυτή την οποία ομολογεί ότι επέδειξε η προσφεύγουσα εμπίπτει σε μεγάλο βαθμό στην απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, ακόμη και αν δεν ήταν δυνατό να αποδειχθεί ότι η προσφεύγουσα απάντησε καταφατικά στο αίτημα επιβεβαιώσεως της συμφωνίας επί των ναυλολογίων που της γνωστοποιήθηκαν με την τηλεομοιοτυπία της 30ής Οκτωβρίου 1990.

102 Επομένως, ακόμη και αν υποτεθεί ότι η προσφεύγουσα αποφάσισε να καθορίσει προηγουμένως και αυτοτελώς τα νέα της ναυλολόγια καθώς και την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος τους, δεν μπορεί ωστόσο να ισχυρίζεται ότι τούτο αποδεικνύει ότι αυτή δεν προσχώρησε σε σύμπραξη αντίθετη προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Αντιθέτως, εφόσον μετέσχε στη συνεδρίαση της 25ης Οκτωβρίου 1990, στην οποία αναφέρεται η τηλεομοιοτυπία της 30ής Οκτωβρίου 1990, εφόσον ήταν αποδέκτρια της εν λόγω τηλεομοιοτυπίας, εφόσον οι ναύλοι που επρόκειτο να εφαρμόσει από 5ης Νοεμβρίου 1990 αναγράφονται ορθώς στην τηλεομοιοτυπία αυτή και, τέλος, εφόσον οι ναύλοι τους οποίους υιοθέτησε είναι οι ίδιοι με αυτούς που υιοθέτησαν οι άλλες εταιρίες, η Επιτροπή μπορούσε να καταλήξει εντεύθεν ότι η προσφεύγουσα διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο της εν λόγω συμφωνίας.

103 Τα επιχειρήματα που προβάλλει η προσφεύγουσα κατά του συμπεράσματος αυτού δεν μπορούν να γίνουν δεκτά.

104 Η προσφεύγουσα εμμένει στο ότι είχε αποφασίσει αυτοτελώς να εφαρμόσει τις εν λόγω τιμές πριν από τη συνεδρίαση. Εντούτοις, δεν προσκομίζει κανένα αποδεικτικό στοιχείο προς στήριξη του ισχυρισμού αυτού. Επιπλέον, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι απευθύνθηκε προηγουμένως στα πρακτορεία για να τους γνωστοποιήσει με τηλετύπημα τις τιμές που είχε αποφασίσει να εφαρμόσει από 5ης Νοεμβρίου 1990, αλλά δεν υποστηρίζει ότι τις έστειλε πριν από την ημερομηνία της συνεδριάσεως. Σημειωτέον ότι από το αντίγραφο του εν λόγω τηλετυπήματος δεν προκύπτει η ημερομηνία του. Στην πραγματικότητα, το μοναδικό γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται με το τηλετύπημα αυτό (παράρτημα 18 του δικογράφου της προσφυγής) είναι ότι τα ναυλολόγια που γνωστοποιήθηκαν στα πρακτορεία αντιστοιχούν στα ναυλολόγια που περιέχονται στην τηλεομοιοτυπία της 30ής Οκτωβρίου 1990.

105 Προκειμένου να αρνηθεί την προσχώρησή της στην επίμαχη συμφωνία, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να επικαλείται την επιστολή της 24ης Οκτωβρίου 1990, την οποία έστειλε στην εφημερίδα *Κέρδος* η ελληνική Ένωση Πλοιοκτητών Ακτοπλοϊκών Επιβατηγών Πλοίων. Η επιστολή αυτή αφορά αποκλειστικώς τους νέους ναύλους για τα φορτηγά οι οποίοι ίσχυσαν στη γραμμή Ανκόνα-Πάτρα από τις 20 Οκτωβρίου 1990. Μολονότι το έγγραφο αυτό μπορούσε να αποδείξει ότι η συμφωνία στη γραμμή Πάτρα-Ανκόνα ήταν προγενέστερη της συνεδριάσεως, δεν μπορούσε να χρησιμεύσει για να αποδειχθεί ότι οι νέοι ναύλοι για τη γραμμή Πάτρα-Μπρίντιζι είχαν συμφωνηθεί με κοινή συμφωνία μεταξύ των ελληνικών εταιριών πριν από τη συνεδρίαση της 25ης Οκτωβρίου 1990, ούτε ότι η προσφεύγουσα γνωστοποίησε στους επιχειρηματίες της αγοράς τις νέες τιμές της πριν από την εν λόγω συνεδρίαση.

106 Εντεύθεν συνάγεται ότι πρέπει να απορριφθεί το επιχείρημα κατά το οποίο τίποτα στη συμπεριφορά της προσφεύγουσας δεν εμφαίνει βούληση συντονισμού των εμπορικών πολιτικών διά του καθορισμού κοινών ναύλων.

107 Πρέπει επίσης να απορριφθεί το επιχείρημα περί δήθεν μη αποδείξεως του αντίθετου προς τον ανταγωνισμό αντικειμένου της συμφωνίας, κατά το μέτρο που η ύπαρξη συμφωνίας μεταξύ των κύριων μεταφορέων που δραστηριοποιούνται στις γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, με αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, αποδείχθηκε σε μεγάλο βαθμό εν προκειμένω (βλ. την τηλεομοιοτυπία της 30ής Οκτωβρίου 1990 και τα προηγούμενα έγγραφα που εκτέθηκαν ανωτέρω).

108 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Πρωτοδικείο φρονεί ότι δεν υπάρχει λόγος να δοθεί συνέχεια στο αίτημα της προσφεύγουσας να υποχρεωθεί η Επιτροπή να προσκομίσει το δεύτερο ναυλολόγιο για τα φορτηγά που αφορούσε το 1991 —που επρόκειτο να αρχίσει να ισχύει τον Νοέμβριο του 1990— το οποίο η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι κατέθεσε και του οποίου δεν έλαβε γνώση η Επιτροπή.

β) Επί της συνεδριάσεως της 24ης Νοεμβρίου 1993

109 Η Απόφαση (σημείο 37 του αιτιολογικού) εκθέτει ότι στις 24 Νοεμβρίου 1993 διεξήχθη μια συνεδρίαση στην οποία παρέστησαν δεκατέσσερις ναυτιλιακές εταιρίες, η οποία είχε ως αντικείμενο την αναπροσαρμογή των εφαρμοστέων τιμών στις γραμμές από Πάτρα προς Ανκόνα, προς Μπρίντιζι και προς Μπάρι. Ένα τηλετύπημα το οποίο έστειλε την ίδια ημέρα η ΕΤΑ στην έδρα των Μινωικών γραμμών εκθέτει τα εξής:

«Είμαστε στην ευχάριστη θέση να σας ενημερώσουμε ότι κατά τη σημερινή συνεδρίαση επιτύχαμε συμφωνία αναπροσαρμογής του τιμολογίου φορτηγών οχημάτων σε ποσοστό περίπου 15 %.

Έναρξη συμφωνίας άμεση, από 16.12.93.

Είμαστε πολύ ευχαριστημένοι, διότι ξεκινήσαμε με πρόβλημα κατάρρευσης της προϋπάρχουσας συμφωνίας, λόγω των αντιθέσεων των εταιριών Κοσμά-Γιαννάτου και Βεντούρη Α, τη θεραπεύσαμε και σιγά-σιγά, ανατρέποντας το 5 έως 10 % (θέσεις Στρίντζη, Βεντούρη G και Adriatica), ολοκληρώσαμε στο ποσοστό που σας προαναφέραμε.

[...]»

110 Από την τηλεομοιοτυπία αυτή προκύπτει ότι υπήρξαν προσπάθειες επιτεύξεως συμπτώσεως βουλήσεων μεταξύ ορισμένων εταιριών, ως προς τον τρόπο συμπεριφοράς στην αγορά, και ότι εν τέλει επετεύχθη συγκεκριμένη συμφωνία μεταξύ τους ως προς το ποσοστό αναπροσαρμογής των τιμών και ως προς την ημερομηνία εφαρμογής του. Κατά την πλέον εύλογη ερμηνεία, η τελευταία φράση σημαίνει ότι υπήρξε προηγούμενη συμφωνία ως προς το ζήτημα της διαφοροποιήσεως των ναύλων για τα φορτηγά μεταξύ Ανκόνα, Μπάρι και Μπρίντιζι.

111 Η προσφεύγουσα ομολογεί ότι μετέσχε στη συνεδρίαση της 24ης Νοεμβρίου 1993 και δέχεται ότι, κατά τη συνεδρίαση αυτή, οι συζητήσεις αφορούσαν τους ναύλους για τα φορτηγά, περιλαμβανομένων των ναύλων της γραμμής Μπρίντιζι-Πάτρα. Εντούτοις, αμφισβητεί την αλήθεια της δηλώσεως του συντάκτη του τηλετυπήματος, κατά την οποία δήλωση η προσφεύγουσα είχε ανακοινώσει ότι επιθυμούσε να προβεί σε λιγότερο σημαντικές αυξήσεις ναύλων (από 5 έως 10 %) σε σχέση με αυτές που πρότειναν οι Μινωικές Γραμμές, οι οποίες ήσαν της τάξεως του 15 %. Ισχυρίζεται ότι η μνεία της επωνυμίας της είναι εσφαλμένη, δεδομένου ότι αυτή ουδόλως προέβλεψε αύξηση των ναύλων για το 1994, διότι έπρεπε να αντισταθμίσει τα αποτελέσματα της θεσπίσεως του ΦΠΑ, όπως αποδεικνύει το γεγονός ότι στη συνέχεια διατήρησε τους ναύλους στο ίδιο επίπεδο (βλ. σημείο 125 του αιτιολογικού της Αποφάσεως).

112 Το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Όπως υπομνήσθηκε ανωτέρω, από τη νομολογία προκύπτει ότι, άπαξ έχει αποδειχθεί ότι μια επιχείρηση συμμετείχε σε συνεδριάσεις επιχειρήσεων που στρέφονταν κατάφωρα κατά του ανταγωνισμού,

εναπόκειται στην επιχείρηση αυτή να προβάλει ενδείξεις από τις οποίες να προκύπτει ότι η συμμετοχή της στις εν λόγω συνεδριάσεις στερούνταν κάθε πνεύματος στρεφομένου κατά του ανταγωνισμού, αποδεικνύοντας ότι είχε δηλώσει στους ανταγωνιστές της ότι μετείχε στις συνεδριάσεις αυτές υπό διαφορετικό πρίσμα απ' ό,τι αυτοί (προπαρατεθείσες αποφάσεις Hüls κατά Επιτροπής, σκέψη 155, και Montecatini κατά Επιτροπής, σκέψη 181). Εφόσον η προσφεύγουσα αναγνωρίζει τον αντίθετο στον ανταγωνισμό σκοπό της συνεδριάσεως της 24ης Νοεμβρίου 1993, δεν μπορεί να προβάλει τέτοιου είδους ενδείξεις.

113 Ωσαύτως η προσφεύγουσα δεν μπορεί να επικαλείται την έλλειψη σαφήνειας του τηλετυπήματος της 24ης Νοεμβρίου 1993, ως προς τις επιχειρήσεις και το διάστημα που αφορούσε η προηγούμενη συμφωνία στην οποία αναφέρεται το τηλετύπημα και την οποία αντικατέστησε η νέα σύμπραξη, κατά το μέτρο που η προσφεύγουσα περιλαμβάνεται ακριβώς μεταξύ των εταιριών που κατονομάζονται ρητώς και λαμβανομένου υπόψη του ότι έχει αποδειχθεί η συμμετοχή της σε προηγούμενη συνεδρίαση με αντίθετο προς τον ανταγωνισμό χαρακτήρα.

114 Αυτά δεν αντικρούονται από το ότι το έγγραφο καταρτίσθηκε από τρίτους και απευθύνθηκε προς τρίτους και από το ότι αναφέρει την προσφεύγουσα μόνο για να επισημάνει τη διαφορετική της γνώμη σε σχέση με αυτήν που υποστήριζε η εταιρία στην οποία εργαζόταν ο συντάκτης του εγγράφου.

115 Τα επιχειρήματα που η προσφεύγουσα αντλεί από το ότι διατηρούσε πάντοτε την εμπορική της ανεξαρτησία (πράγμα το οποίο δεν αμφισβητεί η Επιτροπή) δεν μπορούν να γίνουν δεκτά.

116 Πρώτον, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, η Απόφαση δεν θεώρησε την προσφεύγουσα υπεύθυνη για την εφαρμογή των ναύλων που συμφώνησε με τους ανταγωνιστές της, αλλ' απλώς και μόνο για τη συμμετοχή σε συμφωνία με αντικείμενο τον καθορισμό, εκ μέρους των συμβαλλομένων, των τιμών πωλήσεων και των λοιπών όρων συναλλαγής (σημείο 141 του αιτιολογικού της Αποφάσεως).

117 Δεύτερον, από τη συγκριτική εξέταση των ναύλων που προτείνονται με το ναυλολόγιο (στήλη Adriatica) που έχει επισυναφθεί στην τηλεομοιοτυπία της 30ής Οκτωβρίου 1990, από το τηλετύπημα που η προσφεύγουσα έστειλε στα πρακτορεία και επίσης από τον πίνακα που υποβλήθηκε ως απάντηση στην ανακοίνωση αιτιάσεων, με τον οποίο ανακοινώνονται οι νέοι ναύλοι για τα φορτηγά που αρχίζουν να ισχύουν από τις 5 Νοεμβρίου 1990 προκύπτει ότι οι προταθέντες και ανακοινωθέντες ναύλοι ταυτίζονται για καθεμία από τις κατηγορίες οχημάτων, τούτο δε τόσο σε δραχμές όσο και σε ιταλικές λίρες (ITL).

118 Τρίτον και εν πάση περιπτώσει, υπενθυμίζεται ότι, κατά παγία νομολογία, το γεγονός ότι μια επιχείρηση δεν συμμορφώνεται προς τα αποτελέσματα των συναντήσεων που έχουν αντικείμενο προδήλως αντίθετο προς τον ανταγωνισμό ουδόλως μειώνει την ευθύνη της για τη συμμετοχή της στη σύμπραξη, άπαξ αυτή δεν αποστασιοποιήθηκε δημοσίως από το περιεχόμενο των συναντήσεων (προπαρατεθείσα απόφαση Mayr-Melnhof κατά Επιτροπής, σκέψη 135).

119 Για τους ίδιους αυτούς λόγους, είναι αλυσιτελή τα επιχειρήματα περί του ότι η προσφεύγουσα εφάρμοσε όρους παροχής της εν λόγω υπηρεσίας διαφορετικούς από τους εφαρμοζομένους από τους Έλληνες ανταγωνιστές της όσον αφορά την πολιτική εκπτώσεων και προθεσμιών πληρωμής· ότι οι ναύλοι που εφάρμοσε κατά το τέλος της δεκαετίας του 1990 είναι χαμηλότεροι κατά 10 % από τους προταθέντες από τις άλλες εταιρίες στην ίδια γραμμή (δηλαδή την HML και τη Medline)· ότι εξακολούθησε να χρησιμοποιεί το δολάριο Ηνωμένων Πολιτειών ως τιμολογιακή μονάδα· ότι ούτε οι λεπτομέρειες καταβολής του ναύλου, ούτε η εφαρμογή των όρων χορηγήσεως ενδεχομένων εκπτώσεων στους πελάτες, ούτε το ζήτημα των προμηθειών που οφείλονταν για την κτήση του φορτίου εξετάσθηκαν στο πλαίσιο της συμπράξεως· ότι ουδόλως υπήρχαν μηχανισμοί και εργαλεία ελέγχου της τηρούμενης συμπεριφοράς στο πλαίσιο της εικαζομένης συμπράξεως· ότι η συμφωνία περί διατηρήσεως αμετάβλητων των μεριδίων αγοράς δεν συζητήθηκε καν κατά τη διάρκεια της συνεδριάσεως, όπως δεν συζητήθηκε και το ζήτημα της εφαρμογής και του υπολογισμού των προσαυξήσεων επί των τιμών (όπως για τη σύνδεση με το ηλεκτρικό ρεύμα ή για τη μεταφορά επικινδύνου φορτίου).

120 Πρέπει επίσης να απορριφθεί το επιχείρημα της προσφεύγουσας ότι η άποψη της Επιτροπής βασίζεται κυρίως στην υπόθεση ότι οι ναύλοι αναπροσαρμόζονταν κάθε δύο έτη προκειμένου να μη χρειαστεί να αποδείξει τη συμμετοχή της στη σύμπραξη

για το διάστημα από τον Οκτώβριο του 1990 έως τον Νοέμβριο του 1993. Από τα σημεία 124 και 126 του αιτιολογικού της Αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε τη συμμετοχή της προσφεύγουσας στη συμφωνία για το διάστημα 1991-1993 με τον απλό ισχυρισμό ότι η αναπροσαρμογή των νάυλων πραγματοποιούνταν κάθε δύο έτη, αλλ' απλώς επισήμανε ότι, εντός του πλαισίου της συνεχίσεως της συμπράξεως, το γεγονός ότι η προσφεύγουσα δεν διαχώρισε τη θέση της από τη συμφωνία κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου αναφοράς επέτρεπε επίσης να συναχθεί η συμμετοχή της στη σύμπραξη αυτή.

121 Τέλος, η προσφεύγουσα επίσης δεν μπορεί να προβάλλει τον ισχυρισμό ότι στη συνεδρίαση μετέσχε ο τοπικός της αντιπρόσωπος, ότι αυτός δεν είχε καμία εξουσία λήψεως αποφάσεων και ότι δεν ήταν σε θέση να τη δεσμεύσει. Συναφώς, αρκεί η διαπίστωση ότι δεν αμφισβητείται αφενός ότι οι άλλες εταιρίες θεωρούσαν ότι ο αντιπρόσωπος της προσφεύγουσας στην Ελλάδα την εκπροσωπούσε και αφετέρου ότι, συνεπώς, οι δραστηριότητες, οι παρατηρήσεις του και οι πράξεις του όντως ερμηνεύονταν στην αγορά ως παρατηρήσεις, ενέργειες και πράξεις της προσφεύγουσας.

γ) Επί της συνεχίσεως της παραβάσεως κατά το διάστημα μεταξύ των συνεδριάσεων της 25ης Οκτωβρίου 1990 και της 24ης Νοεμβρίου 1993

122 Η προσφεύγουσα υπογραμμίζει την έλλειψη κάθε αποδεικτικού στοιχείου από το οποίο να προκύπτει ότι είχε άλλες επαφές με τους ανταγωνιστές της επιχειρηματίες κατά το διάστημα μεταξύ των δύο επιμάχων συνεδριάσεων. Επικαλείται το σημείο 126 του αιτιολογικού της Αποφάσεως και, όσον αφορά το τηλετύπημα που εστάλη στην ANEK στις 22 Οκτωβρίου 1991, με το οποίο ο συντάκτης του αναφέρεται στη σύμπραξη μεταξύ «των 11 εταιριών και των 36 πλοίων της γραμμής Ελλάδα-Ιταλία», η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι, από το γεγονός και μόνον ότι γινόταν μνεία περί έντεκα εταιριών, κατέληξε ότι η προσφεύγουσα περιλαμβανόταν οπωσδήποτε μεταξύ των εταιριών αυτών.

123 Εξάλλου, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι τα συμπεράσματα της Επιτροπής αντιβαίνουν προδήλως προς την κρίση που διατύπωσε το Πρωτοδικείο με την απόφαση της 7ης Ιουλίου 1994, Τ-43/92, Dunlop Slazenger κατά Επιτροπής (Συλλογή 1994,

σ. II-441, σκέψη 79), όσον αφορά τη δραστηριότητα έρευνας για τα στοιχεία τα οποία πρέπει να εξασφαλίσει η Επιτροπή προκειμένου να αποδείξει επαρκώς κατά νόμο τη διάρκεια της παραβάσεως, σεβόμενη συγχρόνως την αρχή της ασφαλείας δικαίου, η οποία επιβάλλει όπως τα προβαλλόμενα αποδεικτικά στοιχεία αναφέρονται σε πραγματικά περιστατικά χωρίς μεγάλη χρονική απόσταση μεταξύ τους. Η προσφεύγουσα διερωτάται πώς η Επιτροπή μπορεί να επικαλείται το τηλετύπημα που εστάλη στις 22 Οκτωβρίου 1991 στην ANEK και να τεκμαίρει εξ αυτού ότι η προσφεύγουσα μετέσχε σε σύμπραξη επί των τιμών κατά το διάστημα μεταξύ της 30ής Οκτωβρίου 1990 και της 24ης Νοεμβρίου 1993, λαμβανομένου υπόψη, αφενός, του ότι από το τηλετύπημα αυτό δεν προκύπτει με βεβαιότητα το διάστημα κατά το οποίο υφίστατο η εικαζόμενη σύμπραξη μεταξύ των έντεκα εταιριών και, αφετέρου, του ότι το τηλετύπημα αυτό δεν παρέχει καμία βεβαιότητα περί του ότι οι τρεις συντάκτες του αναφέρονταν σ' αυτήν.

124 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η ύπαρξη επαφών μετά τη συνεδρίαση της 25ης Οκτωβρίου 1990 και μέχρι τις 24 Νοεμβρίου 1993 έχει αποδειχθεί και επικαλείται, προς τούτο, τα διάφορα έγγραφα που παρατίθενται στο σημείο 117 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, από τα οποία προκύπτει ότι υπήρξαν διαρκείς διαβουλεύσεις και συμπράξεις μεταξύ των εν λόγω εταιριών (τηλεομοιοτυπίες της Στρίντζης της 8ης Δεκεμβρίου 1989, της 5ης Σεπτεμβρίου και της 30ής Οκτωβρίου 1990, επιστολή των Μινωικών Γραμμών της 2ας Νοεμβρίου 1990, τηλεομοιοτυπία προς την ANEK της 22ας Οκτωβρίου 1991, έγγραφο των Μινωικών Γραμμών της 25ης Φεβρουαρίου 1992, τηλετύπημα των Μινωικών Γραμμών της 7ης Ιανουαρίου 1993 και τηλετύπημα της ETA της 24ης Νοεμβρίου 1993).

125 Από τη νομολογία προκύπτει ότι, όσον αφορά την προβαλλόμενη διάρκεια μιας παραβάσεως, η αρχή της ασφαλείας δικαίου επιβάλλει στην Επιτροπή, όταν δεν έχει αποδεικτικά στοιχεία από τα οποία να προκύπτει άμεσα η διάρκεια της παραβάσεως, να επικαλείται, τουλάχιστον, στοιχεία σχετικά με πραγματικά περιστατικά χωρίς μεγάλη χρονική απόσταση μεταξύ τους, ώστε να μπορεί λογικά να γίνει δεκτό ότι η παράβαση συνεχίστηκε αδιάλειπτα μεταξύ δύο συγκεκριμένων ημερομηνιών (προπαρατεθείσα απόφαση Dunlop Slazenger κατά Επιτροπής, σκέψη 79).

126 Πρέπει να εξετασθεί αν ορθώς η Επιτροπή φρονεί ότι το έγγραφο της 2ας Νοεμβρίου 1990 και τα τηλετυπήματα της 22ας Οκτωβρίου 1991 και της 7ης Ιανουαρίου 1993, σε συνδυασμό με τα ανωτέρω εξετασθέντα έγγραφα αρκούν προκειμένου να επιβεβαιωθεί ότι η σύμπραξη που κρίθηκε στις προηγούμενες σκέψεις ως αποδεδειγμένη συνεχίστηκε αδιαλείπτως μεταξύ των δύο συνεδριάσεων στις οποίες η προσφεύγουσα ομολογεί ότι μετέσχε.

127 Πρώτον, από ένα έγγραφο της 2ας Νοεμβρίου 1990 (σημείο 20 του αιτιολογικού της Αποφάσεως) προκύπτει ότι, κατόπιν της συνεδριάσεως της 25ης Οκτωβρίου 1990, οι Μινωικές Γραμμές γνωστοποίησαν στους πράκτορές τους τα νέα τιμολόγια, που θα ίσχυαν από τις 5 Νοεμβρίου 1990, στο οποίο αναφέρουν ότι οι τιμές αυτές συμφωνήθηκαν από τις εταιρίες σε όλες τις γραμμές που συνδέουν την Ελλάδα με την Ιταλία.

128 Δεύτερον (βλ. σημείο 22 του αιτιολογικού της Αποφάσεως), στις 22 Οκτωβρίου 1991, η Καραγεώργης, οι Μινωικές Γραμμές και η Στρίντζης έστειλαν στην ANEK ένα τηλετύπημα με το οποίο την καλούσαν να τηρήσει «τη συμφωνία των 11 εταιριών και των 36 πλοίων της γραμμής Ελλάδα-Ιταλία». Δεν αμφισβητείται ότι η προσφεύγουσα εκτελούσε δρομολόγια στη γραμμή Πάτρα-Μπρίντιζι κατά την περίοδο αναφοράς και έχει αποδειχθεί ότι τον Οκτώβριο του 1990 μετείχε σε σύμπραξη επί των τιμών των φορτηγών οχημάτων. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεδομένου ότι τα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να ερμηνεύονται εντός του πλαισίου στο οποίο συντελέστηκαν τα γεγονότα τα οποία αφορούν και πρέπει να συνδέονται με το σύνολο των λοιπών αποδεικτικών στοιχείων, ακόμη και ελλείψει μνείας των επωνυμιών των εν λόγω επιχειρήσεων, η Επιτροπή μπορούσε να κρίνει, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των δεδομένων που διέθετε, ότι η προσφεύγουσα κατά πάσα πιθανότητα περιλαμβανόταν μεταξύ των «11 εταιριών» που μετείχαν στη σύμπραξη στην οποία αναφερόταν ο συντάκτης του τηλετυπήματος.

129 Τρίτον, σ' ένα τηλετύπημα της 7ης Ιανουαρίου 1993 που απέστειλαν οι Μινωικές Γραμμές στη Στρίντζης, στην ANEK και στην Καραγεώργης, προτείνοντας αναθεώρηση των ναύλων για τα οχήματα στις γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, ο συντάκτης επισήμανε τα εξής: «από την τελευταία αναπροσαρμογή στο ναυλολόγιο των φορτηγών οχημάτων έχει περάσει διετία». Εξ αυτού συνάγεται ότι, κατά το διάστημα μεταξύ της συσκέψεως της 25ης Οκτωβρίου 1990 και της 7ης Ιανουαρίου 1993, τα μέλη της συμπράξεως δεν προέβησαν σε καμία αναπροσαρμογή των ναυλολογίων που άρχισαν να ισχύουν στις 5 Νοεμβρίου 1990 και ότι τα καθορισθέντα για το 1991 ναυλολόγια εξακολούθησαν να ισχύουν και το 1992. Το έγγραφο αυτό αποδεικνύει ότι η σύμπραξη στη γραμμή Πάτρα-Μπρίντιζι συνεχιζόταν διότι, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, ο όρος «όχημα» είναι αρκούντως γενικός για να περιλάβει και τα φορτηγά.

130 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω και κατά το μέτρο που η προσφεύγουσα δεν αποστασιοποιήθηκε από τη σύμπραξη (βλ. κατωτέρω), μπορούσε να της προσαφθεί η συμμετοχή της στη σύμπραξη αυτή κατά το διάστημα μεταξύ των δύο συνεδριάσεων. Πράγματι, ο προβληθείς από την προσφεύγουσα ισχυρισμός ότι αυτή αύξανε τους ναύλους της ετησίως κατά το εν λόγω διάστημα, ενώ τα μέλη της συμπράξεως δεν είχαν προβλέψει καμία μεταβολή των ναυλολογίων, δεν αρκεί για τον αποκλεισμό της ευθύνης της για παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Επισημαίνεται, αφενός, ότι η προσφεύγουσα δεν επέλεξε μείωση των τιμών, αλλά αύξησή τους, και, αφετέρου, ότι η τροποποίηση αυτή μπορούσε να ανταποκρίνεται στην ανάγκη εξισορροπήσεως των ναύλων προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι τότε σημειωθείσες νομισματικές διακυμάνσεις. Τέλος, σημειώνεται ότι η εξέταση της συμπεριφοράς της προσφεύγουσας μπορεί να έχει σχετική μόνον αξία κατά την εκτίμηση της υπάρξεως της παραβάσεως, άπαξ δεν αμφισβητείται ότι η προσφεύγουσα πριν και μετά το διάστημα αυτό μετέσχε σε συνεδριάσεις κατά τις οποίες οι εκπρόσωποι των εμπλεκομένων επιχειρήσεων επέδειξαν συμπεριφορά σαφώς απαγορευόμενη από το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

131 Από το σύνολο των εγγράφων αυτών προκύπτει ότι η Επιτροπή μπορούσε να θεωρήσει ότι, κατά το διάστημα μεταξύ των δύο συνεδριάσεων, η σύμπραξη περί του επιπέδου των ναύλων για τα φορτηγά στις γραμμές Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι εξακολουθούσε να υφίσταται και η προσφεύγουσα μετείχε σ' αυτήν.

δ) Επί της ελλείψεως αποστασιοποιήσεως

132 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι, αφού ο αντιπρόσωπός της στην Ελλάδα μετέσχε στην εν λόγω συνεδρίαση, του έστειλε την 1η Δεκεμβρίου 1993, επισήμως, ένα εωστερικό έγγραφο με το οποίο η εμπορική της διεύθυνση απέκλειε απολύτως κάθε προσχώρηση σε οποιουδήποτε είδους συμπαιγνία με άλλες επιχειρήσεις. Υπογραμμίζει ότι μετά την έγγραφη αυτή ανακοίνωση ακολούθησαν i) μια προφορική ανακοίνωση προς τον οργανωτή της συνεδριάσεως Π. Σφηνιά, προκειμένου, αφενός, να λάβει αυτός γνώση του ότι η προσφεύγουσα δεν υποστηρίζει την πολιτική

αυξήσεως των τιμών η οποία συζητήθηκε κατά τη διάρκεια της συνεδριάσεως και, αφετέρου, να ανακοινώσει την άρνηση αυτή στις άλλες επιχειρήσεις, και ii) η απόφαση να μην προβεί σε αύξηση τιμών, σε πλήρη αντίθεση προς τους ισχυρισμούς που περιείχε η τηλεομοιοτυπία των Μινωικών Γραμμών της 24ης Νοεμβρίου 1993. Η προσφεύγουσα φρονεί ότι τα έγγραφα αυτά αποδεικνύουν την αποστασιοποίησή της ως προς τα θέματα που συζητήθηκαν κατά τη συνεδρίαση.

133 Η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι το να απαιτείται εν προκειμένω να αποδειχθεί η δημόσια αποστασιοποίηση από το αντικείμενο της συμπράξεως ισοδυναμεί με την επιβολή μιας ανέφικτης αποδείξεως και προτείνει, ως εκ τούτου, να διευκρινισθεί η έννοια της εκφράσεως «αποστασιοποιούμαι δημοσίως». Πράγματι, εντός ενός πλαισίου όπου ο κανόνας είναι ότι δεν τηρούνται πρακτικά ούτε και υπάρχουν σημειώσεις των μετεχόντων προκειμένου να εκτεθεί το περιεχόμενο των συζητήσεων, το κριτήριο της αποστασιοποιήσεως δεν απαιτεί έγγραφη δήλωση προς τους ανταγωνιστές. Αν το Πρωτοδικείο θεωρήσει ότι μια τόσο σαφής τοποθέτηση δεν αρκεί, πρέπει να συναχθεί ότι, πέραν του ότι αποτελεί κριτήριο εκτιμήσεως των αμυντικών ισχυρισμών, η απαίτηση της αποστασιοποιήσεως αποτελεί ήδη από μόνη της επιβαρυντικό στοιχείο, καθόσον δεν παρέχει στην εγκαλούμενη επιχείρηση καμία δυνατότητα να αποδείξει την καλή της πίστη.

134 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το εσωτερικό σημείωμα της 1ης Δεκεμβρίου 1993 έχει περιορισμένη αποδεικτική αξία, διότι, διαφορετικά, θα ήταν εύκολο για μια επιχείρηση η οποία μετέσχε σε σύμπραξη να απαλλαγεί από την ευθύνη της προσκομίζοντας απλώς εσωτερικά έγγραφα. Επιπλέον, η βούληση να μην τηρήσει τη σύμπραξη δεν εξωτερικεύθηκε: ένα απλό τηλεφώνημα (της προσφεύγουσας προς την ETA) δεν επιτρέπει το συμπέρασμα ότι η προσφεύγουσα όντως αποστασιοποιήθηκε από τη συμφωνία.

135 Το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει ότι το δόγμα της δημόσιας αποστασιοποιήσεως εντάσσεται σε μια νομολογιακή αρχή κατά την οποία, οσάκις μια επιχείρηση έχει μετάσχει σε συμφωνίες με παράνομο περιεχόμενο, η απαλλαγή της από την ευθύνη μπορεί να απορρέει μόνον από την απόδειξη ότι αποστασιοποιήθηκε επισήμως από το περιεχόμενο των συμφωνιών αυτών (απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, Τ-141/89, Tréfileurope κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-791, και προπαρατεθείσες αποφάσεις Sarrió κατά Επιτροπής και PVC II), την οποία απο-

στασιοποίηση εναπόκειται στην εμπλεκόμενη επιχείρηση να αποδείξει, προσκομίζοντας αποδεικτικά στοιχεία περί του ότι η συμμετοχή της στις συνεδριάσεις εστερείτο οποιουδήποτε σκοπού αντίθετου προς τον ανταγωνισμό και αποδεικνύοντας ότι είχε δηλώσει στους ανταγωνιστές της ότι συμμετείχε στις συνεδριάσεις αυτές για λόγους διαφορετικούς από τους δικούς τους (απόφαση του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, T-15/89, Chemie Linz κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1275, σκέψη 135). Επομένως, η έννοια της δημόσιας αποστασιοποιήσεως ως απαλλακτικού από την ευθύνη στοιχείου πρέπει να ερμηνεύεται στενά.

136 Βεβαίως, η υιοθέτηση εσωτερικών οδηγιών, οι οποίες καθιστούν σαφή τη βούληση της επιχειρήσεως να μην ευθυγραμμιστεί προς τους μετέχοντες σε σύμπραξη ανταγωνιστές της, όπως έπραξε η προσφεύγουσα εν προκειμένω, αποτελεί μέτρο εσωτερικής οργανώσεως το οποίο πρέπει να θεωρηθεί θετικό. Εντούτοις, από πλευράς καταλογισμού μιας παραβάσεως του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, η Επιτροπή δεν μπορούσε, ελλείψει αποδείξεων της εξωτερικεύσεως αυτών των εσωτερικών οδηγιών, να θεωρήσει ότι η προσφεύγουσα αποστασιοποιήθηκε από τη σύμπραξη.

137 Αντιθέτως προς όσα ισχυρίζεται η προσφεύγουσα, δεν πρόκειται περί ανέφικτης αποδείξεως. Προκειμένου να τύχει της απαλλαγής που συνδέεται προς την αποστασιοποίηση, η επιχείρηση η οποία μετέσχε σε συνεδριάσεις έχουσες αντίθετο προς τον ανταγωνισμό σκοπό πρέπει απλώς να γνωστοποιήσει με επαρκή σαφήνεια στις λοιπές εκπροσωπούμενες επιχειρήσεις ότι, παρά τα φαινόμενα, διαφωνεί με τις απαγορευμένες ενέργειες στις οποίες αυτές προβαίνουν. Το προβαλλόμενο από την προσφεύγουσα γεγονός ότι συνήθως οι συνεδριάσεις αυτές διεξάγονται εντός πλαισίου που χαρακτηρίζεται από τη μη τήρηση πρακτικών και την έλλειψη σημειώσεων των μετεχόντων δεν μπορεί να περιορίσει την έκταση της δημόσιας αποστασιοποιήσεως που απαιτείται προκειμένου να συναχθεί η απαλλαγή από την ευθύνη. Αντιθέτως, στο πλαίσιο αυτό, μόνον η επιχείρηση η οποία αποδεικνύει ότι εκδήλωσε με σταθερότητα και σαφήνεια τη διαφωνία της μπορεί να ανταποκρίνεται στο κριτήριο της δημόσιας αποστασιοποιήσως όπως απαιτεί η νομολογία. Αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, από τη νομολογία αυτή δεν προκύπτει ότι η απόδειξη της αποστασιοποιήσεως μιας επιχειρήσεως εξαρτάται αποκλειστικώς από τους ισχυρισμούς των ανταγωνιστών της. Πρέπει να αποδειχθεί ότι ο τρόπος που επέλεξε η επιχείρηση για να αποστασιοποιηθεί δημοσίως είχε όντως ως αποτέλεσμα να γίνει γνωστή η διαφωνία της στις άλλες επιχειρήσεις που παρέστησαν κατά τη συνεδρίαση.

138 Υπό τις συνθήκες αυτές, το από 1ης Δεκεμβρίου 1993 εσωτερικό έγγραφο της εμπορικής διευθύνσεως της προσφεύγουσας δεν αρκεί για να αποδείξει την αποστασιοποίηση. Ελλείψει εγγράφων αποδείξεων, ο ισχυρισμός ότι αυτή η εσωτερική ανακοίνωση ακολουθήθηκε από μια προφορική τηλεφωνική ανακοίνωση προς τον οργανωτή της συνεδριάσεως Π. Σφηνιά, προκειμένου να λάβει αυτός γνώση του ότι η προσφεύγουσα δεν υποστηρίζει την πολιτική αυξήσεως των τιμών η οποία συζητήθηκε κατά τη διάρκεια της συνεδριάσεως και να ανακοινώσει την άρνηση αυτή στις άλλες επιχειρήσεις, δεν έχει μεγαλύτερη αποδεικτική αξία. Αν η προσφεύγουσα ήθελε όντως να διαχωρίσει τη θέση της από τη αντικείμενο της συμφωνίας, μπορούσε να επισημάνει σαφώς στους ανταγωνιστές της, κατά τη διάρκεια της συνεδριάσεως της 24ης Νοεμβρίου 1993 ή, αργότερα, εγγράφως, ότι δεν ήθελε πλέον να θεωρείται μετέχουσα στη συμφωνία. Τέλος, δεδομένου ότι η βούληση της προσφεύγουσας να μην τηρήσει τη σύμπραξη, η οποία εκφράζεται με το εσωτερικό έγγραφο, δεν εξωτερικεύθηκε, μπορεί να θεωρηθεί ότι η στάση αυτή αποτελούσε απόπειρα εξαπατήσεως των άλλων μελών της συμπράξεως ως προς την προσδοκία τους να τηρηθεί η σύμπραξη αυτή, πράγμα το οποίο, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, επιβεβαιώνει τη συμμετοχή (έστω και μη πιστή) της επιχειρήσεως στη σύμπραξη καθαυτή.

139 Επομένως, η προσφεύγουσα δεν απέδειξε την απαιτούμενη από τη νομολογία αποστασιοποίηση για να μπορεί να θεωρηθεί ότι η συμμετοχή της στη συνεδρίαση δεν αποδεικνύει την προσχώρησή της στη σύμπραξη.

140 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν υπάρχει λόγος να θεωρηθούν ως στοιχεία αντικρούοντα τις ανωτέρω σκέψεις, οι οποίες αφορούν την απόδειξη της συμμετοχής της προσφεύγουσας στη σύμπραξη, τα επιχειρήματα περί της δήθεν αυτοτελούς και προ της συνεδριάσεως αποφάσεώς της να μην εφαρμόσει καμία αύξηση τιμών για το 1994. Η απόφαση αυτή δεν συνιστά από μόνη της απόδειξη αποστασιοποιήσεως. Το ίδιο ισχύει για τα επιχειρήματα που αφορούν τους λόγους που η προσφεύγουσα προβάλλει για να δικαιολογήσει τη συμμετοχή της στη συνεδρίαση. Συναφώς, επισημαίνεται ότι το έγγραφο αυτό ουδόλως αναφέρει ότι οι μετέχοντες στη συνεδρίαση συζήτησαν το ζήτημα της θεσπίσεως και της εφαρμογής του κοινοτικού ΦΠΑ.

ε) Επί του επιχειρήματος περί της παρουσίας της προσφεύγουσας σε δύο μόνο συνεδριάσεις

141 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η περίπτωσή της ήταν τόσο ιδιάζουσα, ώστε η συμμετοχή της σε δύο συνεδριάσεις με αντίθετο στον ανταγωνισμό σκοπό δεν αρκούσε για να αποδείξει την προσχώρησή της στη σύμπραξη. Ισχυρίζεται ότι η κατάστασή της είναι ανάλογη με την κατάσταση της επιχειρήσεως Part Carton στην υπόθεση «χαρτόνι», επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Sarrió κατά Επιτροπής, με την οποία το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η απλή συμμετοχή σε συνεδρίαση μπορεί, ακόμη και ελλείψει ρητής αποστασιοποιήσεως, να μη συνιστά επαρκή απόδειξη της συμμετοχής μιας επιχειρήσεως σε παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

142 Πρέπει ωστόσο να υπομνησθεί ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, η παρουσία της προσφεύγουσας σε δύο συνεδριάσεις με σκοπό αντίθετο στον ανταγωνισμό δεν αμφισβητείται και ότι κρίθηκε αποδεδειγμένη η ένταξη των δύο αυτών συνεδριάσεων στο πλαίσιο διαρκούς συμπράξεως στις γραμμές Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι. Συνεπώς, δεν μπορούν να εφαρμοσθούν κατ' αναλογία στην υπό κρίση υπόθεση οι σκέψεις βάσει των οποίων το Πρωτοδικείο, με την προπαρατεθείσα απόφαση Sarrió κατά Επιτροπής, έκρινε ότι η Prat Cartón δεν μετέσχε στη σύμπραξη, σκέψεις οι οποίες βασίζονταν στο ότι η επιχείρηση αυτή μετέσχε σε μία μόνο συνεδρίαση και στο ότι, κατόπιν, δεν έδωσε καμία συνέχεια στις αποφάσεις που ελήφθησαν κατά τη συνεδρίαση εκείνη και, ως εκ τούτου, το περιεχόμενο της συνεδριάσεως είχε για εκείνη εξαιρετικό χαρακτήρα. Υπό αυτές τις ιδιάζουσες περιστάσεις το Πρωτοδικείο έκρινε ότι «δεν μπορεί να προσαφθεί στην επιχείρηση αυτή το ότι δεν έλαβε δημοσία τις αποστάσεις της από το περιεχόμενο των συζητήσεων αυτής της συναντήσεως» (προπαρατεθείσα απόφαση Sarrió κατά Επιτροπής, σκέψη 211).

143 Τέλος, επισημαίνεται ότι το Πρωτοδικείο έχει κρίνει ότι η συχνότητα με την οποία μια επιχείρηση παρέστη στις συναντήσεις μεταξύ επιχειρηματιών δεν επηρεάζει τη συμμετοχή της στην παράβαση, αλλά μόνο τον βαθμό της συμμετοχής της (προπαρατεθείσα απόφαση PVC II, σκέψη 939). Εντεύθεν συνάγεται ότι πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ της αποδείξεως της συμμετοχής σε σύμπραξη και της αξιολογήσεως του βαθμού συμμετοχής, που ασκεί επιρροή στο πλαίσιο του καθορισμού του προστίμου. Εν προκειμένω, αυτό ακριβώς έπραξε η Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη την περιορισμένη συμμετοχή της προσφεύγουσας στη σύμπραξη κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου και παρέχοντάς της μείωση, διότι περιορίστηκε απλώς να ακολουθήσει τους πρωταιτίους της παραβάσεως (σημείο 164 του αιτιολογικού της Αποφάσεως).

144 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι ορθώς η Επιτροπή θεώρησε ότι η συμμετοχή της προσφεύγουσας στις δύο εν λόγω συνεδριάσεις αποτελούσε αναμφίβολη ένδειξη της συμμετοχής της στη σύμπραξη.

στ) Συμπέρασμα

145 Δεδομένου ότι αποδείχθηκε επαρκώς κατά νόμο η συμμετοχή της προσφεύγουσας στην παράβαση την οποία αφορά το άρθρο 1, παράγραφος 2, της Αποφάσεως, το πρώτο σκέλος αυτού του λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του δευτέρου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται επικουρικώς ο εσφαλμένος χαρακτηρισμός της παραβάσεως που διέπραξε η προσφεύγουσα

146 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει, επικουρικώς, ότι η Επιτροπή δεν εκτίμησε προσηκόντως ποιο είδος παραβάσεως αυτή όντως διέπραξε. Δεδομένου ότι η προσφεύγουσα περιορίστηκε στην ανταλλαγή εμπορικών πληροφοριών, στη χειρότερη των περιπτώσεων μετέσχε σε ανταλλαγή πληροφοριών περί των εφαρμοστέων ναύλων για τη μεταφορά των φορτηγών και όχι σε σύμπραξη, δεδομένου ότι πάντοτε απέφευγε να συμπράξει με τους ανταγωνιστές της επί της εφαρμοστέας εμπορικής πολιτικής. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι αυτή η ανταλλαγή πληροφοριών αποτελεί αναμφισβήτητα λιγότερο σοβαρή παράβαση απ' ό,τι μια σύμπραξη.

147 Διαπιστώνεται ότι εν προκειμένω η Επιτροπή δεν στηρίζει την Απόφασή της σε απλές ανταλλαγές εμπορικών πληροφοριών μεταξύ ανταγωνιστών, έχουσες χαρακτήρα αντίθετο στον ανταγωνισμό. Η Απόφαση στηρίζεται στη διαπίστωση μιας μακροχρόνιας συμπράξεως επί των εφαρμοστέων τιμών για τη μεταφορά οχημάτων στις γραμμές Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι. Κρίθηκε αποδεδειγμένο ότι,

κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων, οι επιχειρήσεις τις οποίες αναφέρει το άρθρο 1, παράγραφος 2, της Αποφάσεως, μεταξύ των οποίων η προσφεύγουσα, αναλάμβαναν πρωτοβουλίες σχετικές με τις τιμές και αντάλλασσαν πληροφορίες ως προς τους εφαρμοστέους ναύλους για τη μεταφορά των φορτηγών οχημάτων επί πολλά έτη και ότι οι πρωτοβουλίες αυτές συνιστούσαν την έκφραση κοινής βουλήσεως συμπεριφοράς στην αγορά σύμφωνα με ορισμένο τρόπο και, συνεπώς, ότι η Επιτροπή μπορούσε να χαρακτηρίσει τα περιστατικά αυτά ως παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Η διαπίστωση αυτή έγινε βάσει ενός συνόλου εγγράφων και δηλώσεων ορισμένων από τις επιχειρήσεις τις οποίες αφορά η Απόφαση, τα οποία αποδεικνύουν επαρκώς κατά νόμο την ύπαρξη συμπράξεως.

148 Τέλος, υπενθυμίζεται ότι, κατά τις συνεδριάσεις στις οποίες μετέσχε η προσφεύγουσα, οι εκπροσωπηθείσες επιχειρήσεις δεν περιορίζονταν απλώς να ανταλλάσσουν πληροφορίες. Αρκεί η υπόμνηση, επί παραδείγματι, της διατυπώσεως της τηλεομοιοτυπίας της Στρίντζης της 30ής Οκτωβρίου 1990 και, ειδικότερα, της αναφοράς στην οριστική συμφωνία, η οποία πρέπει να ερμηνευθεί ως απόδειξη του ότι η συμφωνία αυτή αποτελεί την τελική πράξη σειράς προηγουμένων συζητήσεων μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων ναυτιλιακών εταιριών, περιλαμβανομένης της προσφεύγουσας, με σκοπό τον καθορισμό των ναύλων. Επομένως, το επιχείρημα που προβάλλει η προσφεύγουσα με αυτό το σκέλος του λόγου ακυρώσεως δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

149 Συνεπώς, το δεύτερο αυτό σκέλος του λόγου ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

150 Επομένως, ο δεύτερος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται παραβίαση των αρχών της επιείκειας και της ίσης μεταχειρίσεως

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

151 Η προσφεύγουσα θεωρεί ότι οι αποδείξεις που δέχθηκε η Επιτροπή ως στοιχεία εις βάρος της είναι ανάλογες προς τις αφορώσες τη συμμετοχή στην παράβαση άλλων

εταιριών όπως η ΑΚ Βεντούρης και η HML. Δεδομένου ότι έκρινε ότι δεν διαθέτει επαρκείς αποδείξεις για να επιβάλει κυρώσεις στις επιχειρήσεις αυτές, η Επιτροπή αντιμετώπισε αδικαιολόγητα, κατά την προσφεύγουσα, σχεδόν πανομοιότυπες καταστάσεις κατά διαφορετικό τρόπο και, κατά συνέπεια, παρέβη προδήλως το άρθρο 190 της Συνθήκης. Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι η συλλογιστική που ακολούθησε η Επιτροπή προκειμένου να μην τους καταλογίσει την παράβαση μπορούσε να εφαρμοσθεί και ως προς αυτήν, λαμβανομένης υπόψη της καταστάσεώς της.

152 Η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή το ότι η συμμετοχή της ΑΚ Βεντούρης στη συνεδρίαση της 23ης Νοεμβρίου 1993 δεν αποτέλεσε επαρκή ένδειξη για να της καταλογιστεί η συμμετοχή στη σύμπραξη, ενώ η συμμετοχή της ίδιας σε δυο συνεδριάσεις κρίθηκε αντίθετη προς τον ανταγωνισμό.

153 Το ίδιο ισχύει ως προς την HML, εταιρία της οποίας η επωνυμία αναγράφεται σε δύο έγγραφα (τηλεομοιοτυπίες της Στρίντζης της 30ής Οκτωβρίου 1990 και της 8ης Δεκεμβρίου 1989) και όσον αφορά την οποία, κατά την προσφεύγουσα, η Επιτροπή είχε στην κατοχή της ναυλολόγιο που έφερε την υπογραφή του εκπροσώπου της HML προς επιβεβαίωση των συμφωνηθέντων ναύλων. Η προσφεύγουσα επικρίνει το ότι, στην περίπτωση της HML, η Επιτροπή αρνήθηκε να κολάσει, προφανώς εν ονόματι της μη εφαρμοζόμενης εξάλλου εν προκειμένω αρχής κατά την οποία η συμμετοχή σε μία και μόνο συνεδρίαση δεν μπορεί να θεωρηθεί επαρκής ένδειξη περί της διαπράξεως παραβάσεως, τη συμπεριφορά επιχειρήσεως που προδήλως προσχώρησε σε μια αντίθετη στον ανταγωνισμό σύμπραξη, ενώ είναι σαφές ότι η ίδια υπέστη κυρώσεις χωρίς να υπάρχει κανένα έγγραφο το οποίο να εκφράζει τη συμφωνία της στη σύναψη συμπράξεως. Τέλος, η προβαλλόμενη παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης επιβεβαιώνεται από το ότι η Επιτροπή ουδόλως δικαιολογεί τη διαφορετική μεταχείριση.

154 Όσον αφορά, τέλος, την εταιρία Med Link, η προσφεύγουσα φρονεί ότι η εταιρία αυτή διαδέχθηκε την εταιρία Med Lines το 1993, όπως προκύπτει από το «Lloyd's Register of Ships» και από το «Skolarikos, Greek Merchant Marine Directory». Η προσφεύγουσα φρονεί ότι η Επιτροπή μπορούσε εύκολα να αντικρούσει τις εξηγή-

σεις της εταιρίας Med Link και υποστηρίζει ότι, παραλείποντας να της καταλογίσει την παράβαση, η Επιτροπή παρέβη όχι μόνον το άρθρο 85 της Συνθήκης, αλλά και τις αρχές της απαγορεύσεως των διακρίσεων και της ίσης μεταχειρίσεως.

155 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, η προσφεύγουσα φρονεί ότι η Απόφαση πρέπει να ακυρωθεί λόγω παραβιάσεως των γενικών αρχών της ίσης μεταχειρίσεως και της απαγορεύσεως των διακρίσεων, οι οποίες αποτελούν θεμελιώδεις αρχές του κοινοτικού δικαίου, καθώς και λόγω ανεπαρκούς και αντιφατικής αιτιολογίας.

156 Η Επιτροπή αμφισβητεί το βάσιμο αυτού του λόγου ακυρώσεως. Υπενθυμίζει ότι, κατά παγία νομολογία, η τήρηση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως πρέπει να συνδυάζεται με την αρχή της νομιμότητας, σύμφωνα με την οποία κανείς δεν μπορεί να επικαλείται υπέρ αυτού παρανομία που διαπράχθηκε προς όφελος τρίτου (προπαρατεθείσες αποφάσεις Mayr-Melnhof κατά Επιτροπής, σκέψη 334, και Cascades κατά Επιτροπής, σκέψη 259). Εν προκειμένω, η ενδεχόμενη παρανομία συνίσταται στο ότι η Απόφαση δεν απευθύνθηκε στην ΑΚ Βεντούρης και όχι στο ότι απευθύνθηκε στην προσφεύγουσα.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

157 Από παγία νομολογία πρκύπτει ότι η τήρηση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως πρέπει να συνδυάζεται με την αρχή της νομιμότητας, σύμφωνα με την οποία κανείς δεν μπορεί να επικαλείται υπέρ αυτού παρανομία που διαπράχθηκε προς όφελος τρίτου (προπαρατεθείσες αποφάσεις Mayr-Melnhof κατά Επιτροπής, σκέψη 334, και Cascades κατά Επιτροπής, σκέψη 259).

158 Επομένως, τα επιχειρήματα αυτά της προσφεύγουσας δεν μπορούν να γίνουν δεκτά, δεδομένου ότι ανωτέρω επισημάνθηκε ότι ορθώς η Επιτροπή προσήψε στην προσφεύγουσα ότι μετέσχε στη σύμπραξη την οποία κολάζει η Απόφαση. Συγκεκριμένα, ακόμη και αν υποτεθεί ότι η Επιτροπή έσφαλε παραλείποντας να περιλάβει άλλες εταιρίες, όπως η HML, η Med Link και η AK Βεντούρης, μεταξύ των αποδεκτών της Αποφάσεως, λόγω κακής εκτιμήσεως των διαθέσιμων αποδείξεων, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να αντλήσει όφελος από το σφάλμα αυτό, το οποίο δεν αφορά τη συμμετοχή της στη σύμπραξη.

159 Τέλος, εν πάση περιπτώσει, παρατηρείται ότι, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, οι καταστάσεις των άλλων αυτών επιχειρήσεων δεν ήσαν πανομοιότυπες προς τη δική της. Συγκεκριμένα, η κατάσταση της προσφεύγουσας ήταν διαφορετική από αυτήν της AK Βεντούρης, κατά το μέτρο που η προσφεύγουσα παρέστη σε δύο συνεδριάσεις και δεν μετέσχε στη σύμπραξη επί τρία έτη, ενώ η AK Βεντούρης μετέσχε σε μία και μόνη συνεδρίαση. Όσον αφορά την HML, γίνεται μνεία της επωνυμίας της εταιρίας αυτής σε ένα μόνον έγγραφο, στην τηλεομοιοτυπία της Στρίντζης της 30ής Οκτωβρίου 1990 (σημείο 117 του αιτιολογικού της Αποφάσεως), δεδομένου ότι η Επιτροπή επισήμανε ότι η μνεία της επωνυμίας της εταιρίας αυτής στο σημείο 16 του αιτιολογικού της Αποφάσεως οφειλόταν σε τυπογραφικό σφάλμα, αφού η μνεία αυτή αφορούσε στην πραγματικότητα την εταιρία ML (Mediterranean Lines ή Med Lines). Τέλος, όσον αφορά τη Med Link, η Επιτροπή αντιπετώπισε δυσχέρειες προκειμένου να καθορίσει αν η εταιρία αυτή διαδέχθηκε τη Med Lines· η κατάσταση αυτή είναι εντελώς διαφορετική προς αυτήν της προσφεύγουσας.

160 Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι ο τρίτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του τετάρτου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται ότι κακώς εφαρμόσθηκε το άρθρο 85 της Συνθήκης, δεδομένου ότι δεν επηρεάστηκε αισθητά το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

161 Η προσφεύγουσα θεωρεί ότι εν προκειμένω δεν πληρούται η προϋπόθεση περί προκλήσεως βλάβης στο μεταξύ κρατών μελών εμπόριο. Συναφώς, ισχυρίζεται ότι

από τα στοιχεία που αφορούν τις ποσότητες που μεταφέρθηκαν και τον αριθμό των επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνταν κατά το κρίσιμο διάστημα στη γραμμή Μπρίντιζι-Πάτρα προκύπτει όχι μόνον ότι ο αριθμός των δρομολογίων που πραγματοποιήθηκαν και ο αριθμός των φορτηγών που μεταφέρθηκαν αυξάνονταν διαρκώς, αλλά και ότι πλείονες νέοι επιχειρηματίες διείσδυσαν στην αγορά κατά το ίδιο διάστημα. Επομένως, δεδομένου ότι η αγορά συνέχισε να αναπτύσσεται κανονικά, δεν υπέστη την παραμικρή συνέπεια λόγω της συμφωνίας.

162 Η Επιτροπή αμφισβητεί το βάσιμο αυτού του λόγου ακυρώσεως και θεωρεί ότι, υπό τις συνθήκες την υπό κρίση υποθέσεως, προκειμένου να αποδειχθεί ότι πληρούται η προϋπόθεση της προκλήσεως βλάβης στο μεταξύ κρατών μελών εμπόριο, αρκεί να αποδειχθεί η ύπαρξη της συγκοινωνίας μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας. Το γεγονός ότι η συμφωνία είχε κατά τα λοιπά ως αποτέλεσμα την αύξηση του εμπορίου δεν έχει καμία σημασία.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

163 Η προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης η οποία αφορά τη βλάβη στο ενδοκοινοτικό εμπόριο πληρούται εφόσον αποδεικνύεται ότι η συμφωνία αλλοιώνει τη φυσιολογική ροή των εμπορικών ρευμάτων, θίγοντας έτσι το ενδοκοινοτικό εμπόριο, διότι επιβάλλει εξέλιξη του εμπορίου διαφορετική από αυτή που θα υπήρχε ελλείψει της συμφωνίας (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 13ης Ιουλίου 1966, 56/64 και 58/64, Consten και Grundig κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 363, της 15ης Μαΐου 1975, 71/74, Frubo κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1975, σ. 181, σκέψη 38, και της 11ης Ιουλίου 1985, 42/84, Remia κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 2545, σκέψη 22).

164 Δεδομένου ότι εν προκειμένω πρόκειται για σύμπραξη επί των τιμών μεταφοράς των φορτηγών στις ναυτιλιακές γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, η δυνατότητα επηρεασμού του εμπορίου από τη σύμπραξη αυτή δεν μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση.

165 Το επιχείρημα της προσφεύγουσας περί του ότι οι ποσότητες που μεταφέρθηκαν και ο αριθμός των επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνταν κατά το κρίσιμο διάστημα στη γραμμή Μπρίντιζι-Πάτρα αυξάνονταν διαρκώς δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Πρώτον, φαίνεται εύλογο ότι, ελλείψει της επίμαχης συμφωνίας, ο αριθμός των μεταφερομένων φροτηγών θα μπορούσε να αυξηθεί ακόμη πιο αισθητά. Δεύτερον, η προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης που αφορά τον επηρεασμό του εμπορίου δεν μπορούσε να εξαρτάται από την προσκόμιση αποδείξεων περί του ότι το εμπόριο όντως επηρεάστηκε, δεδομένου ότι το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης αφορά τις συμφωνίες και τις εναρμονισμένες πρακτικές που έχουν ως «αντικείμενο» ή ως «αποτέλεσμα» τον περιορισμό του ανταγωνισμού και τον επηρεασμό του εμπορίου.

166 Συνεπώς, αυτός ο λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

II — *Επί του επικουρικού αιτήματος περί ακυρώσεως ή μειώσεως του επιβληθέντος με την Απόφαση προστίμου*

167 Προς στήριξη του επικουρικού της αιτήματος περί ακυρώσεως ή μειώσεως του επιβληθέντος με την Απόφαση προστίμου, η προσφεύγουσα διατυπώνει ένα λόγο ακυρώσεως με τον οποίο προβάλλεται παράβαση του κανονισμού 4056/86, διότι της επιβλήθηκε πρόστιμο και διότι εκτιμήθηκε εσφαλμένως τόσο η σοβαρότητα όσο και η διάρκεια της παραβάσεως.

168 Η προσφεύγουσα ζητεί επικουρικώς από το Πρωτοδικείο να ακυρώσει το άρθρο 2 της Αποφάσεως, καθόσον της επιβάλλει πρόστιμο 980 000 ECU. Υποστηρίζει ότι οι πράξεις της δεν είναι αρκετά σοβαρές για να κολασθούν με πρόστιμο, σε περίπτωση που το Πρωτοδικείο κρίνει ότι το απλό γεγονός της παθητικής της συμμετοχής σε δύο συνεδριάσεις με περιεχόμενο ενδεχομένως αντίθετο προς τον ανταγωνισμό συνιστά παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Υπογραμμίζει, ιδίως, την παθητική συμπεριφορά της, την αποστασιοποίηση από τις αποφάσεις που ελήφθησαν κατά τις συνεδριάσεις στις οποίες μετέσχε, τον πολύ μικρό αριθμό αποδεικτικών στοιχείων εις βάρος της και τον πολύ περιορισμένο εμπορικό αντίκτυπο της εικαζομένης συμπράξεως.

169 Κατά το άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86, «η Επιτροπή μπορεί με απόφαση να επιβάλλει στις επιχειρήσεις ή ενώσεις επιχειρήσεων πρόστιμο ύψους τουλάχιστον 1 000 [ευρώ] και μέχρι 1 000 000 [ευρώ] κατ' ανώτατο όριο, με δυνατότητα να ανέλθει το ποσό αυτό στο 10 % του ποσού που αντιστοιχεί στον κύκλο εργασιών της προηγούμενης εταιρικής χρήσεως κάθε μιας από τις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην παράβαση, όταν αυτές εκ προθέσεως ή εξ αμελείας [...] διαπράττουν παράβαση των διατάξεων του άρθρου 85, παράγραφος 1, [...] της Συνθήκης». Στην ίδια διάταξη προβλέπεται ότι «κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου λαμβάνεται υπόψη εκτός της σοβαρότητος της παράβασης και η διάρκειά της».

170 Υπενθυμίζεται ότι η Επιτροπή διαθέτει, στο πλαίσιο του κανονισμού 4056/86, περιθώριο εκτιμήσεως κατά την επιμέτρηση των προστίμων, προκειμένου να προσανατολίζει τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων προς την τήρηση των κανόνων ανταγωνισμού (βλ., υπό την έννοια αυτή, κατ' αναλογίαν, αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, T-150/89, Martinelli κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1165, σκέψη 59, της 11ης Δεκεμβρίου 1996, T-49/95, Van Megen Sports κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-1799, σκέψη 53, και της 21ης Οκτωβρίου 1997, T-229/94, Deutsche Bahn κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-1689, σκέψη 127).

171 Επομένως, κατά το μέτρο που η προσαπτομένη στην προσφεύγουσα παράβαση κρίθηκε επαρκώς αποδειχθείσα κατά νόμο, η προσφεύγουσα δεν μπορεί να προσάπτει στην Επιτροπή το γεγονός ότι της επέβαλε πρόστιμο κατ' εφαρμογήν του άρθρου 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86.

172 Όσον αφορά το ύψος και τον ανάλογο χαρακτήρα του προστίμου σε σχέση με την προσαπτομένη παράβαση, η προσφεύγουσα προβάλλει σειρά αιτιάσεων σχετικών με την εκτίμηση της σοβαρότητας και της διάρκειας της παραβάσεως για την οποία κρίθηκε ένοχη, οι οποίες πρέπει να εξετασθούν αυτοτελώς.

Α — Επί του πρώτου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται παράβαση του άρθρου 19 του κανονισμού 4056/86 κατά την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

173 Η προσφεύγουσα εκθέτει ότι κακώς η Απόφαση τη χαρακτήρισε μεσαίο μεταφορέα, ότι η Επιτροπή εκτίμησε εσφαλμένα τον κύκλο εργασιών αναφοράς και ότι παρέβη το άρθρο 19, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86, επιβάλλοντάς της πρόστιμο υψηλότερο του 10 % του κύκλου εργασιών της.

174 Η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι, κατά τον υπολογισμό του ύψους του προστίμου, η Επιτροπή τη θεώρησε μεσαίο μεταφορέα βάσει του συνολικού κύκλου εργασιών της κατά το 1993, τελευταίο πλήρες έτος της παραβάσεως για όλες σχεδόν τις εταιρίες. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι, για τον ορθό καθορισμό της πραγματικής επιπτώσεως της συμπεριφοράς της στον ανταγωνισμό, υπό την έννοια των κατευθυντηρίων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ (ΕΕ 1998, C 9, σ. 3, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές), η Επιτροπή πρέπει να στηριχθεί στον κύκλο εργασιών που πραγματοποιήθηκε στη ναυτιλιακή γραμμή την οποία αφορά η προβαλλομένη παράβαση. Επομένως, εν προκειμένω, η Επιτροπή όφειλε να στηριχθεί στον κύκλο εργασιών που πραγματοποιήθηκε για τη μεταφορά φορτηγών οχημάτων στη γραμμή Μπρίντιζι-Πάτρα. Η επιλογή της Επιτροπής να λάβει υπόψη της, για όλες τις εταιρίες, τον συνολικό κύκλο εργασιών που πραγματοποιήθηκε το 1993 θέτει αδίκως την προσφεύγουσα σε δυσμενή θέση κατά το μέτρο που η παράβαση που της προσάπτεται αφορά μία μόνον πορθμειακή γραμμή (Μπρίντιζι-Πάτρα) και, στη γραμμή αυτή, ένα μόνον είδος παρεχομένων υπηρεσιών (τη μεταφορά φορτηγών). Οι περισσότερες εταιρίες κρίθηκαν υπαίτιες παραβάσεως αφορώσας πλείονες γραμμές —όσον αφορά τις Μινωικές Γραμμές, την ΑΝΕΚ, τη Στρίντζης και την Καραγεώργης, η παράβαση αφορά όλες τις γραμμές— και πλείονα είδη υπηρεσιών —όσον αφορά τις Μινωικές Γραμμές, την ΑΝΕΚ, τη Στρίντζης και την Καραγεώργης, η παράβαση αφορά τόσο τη μεταφορά επιβατών όσο και τη μεταφορά φορτηγών οχημάτων. Πράγματι, είναι ακατανόητο μια εταιρία στην οποία προσάπτεται παράβαση πολύ λιγότερο σοβαρή, με γνώμονα τον αντίκτυπό της στον ανταγωνισμό και τη διάρκειά της, και πιο περιορισμένη ως προς το αντικείμενό της να τιμωρείται με πρόστιμο βάσει του συνολικού κύκλου εργασιών της, το 95 % του οποίου δεν έχει καμία σχέση με την εικαζομένη παράβαση.

175 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει επιπλέον ότι, μολονότι η Επιτροπή ισχυρίστηκε ότι έλαβε υπόψη της τον κύκλο εργασιών που πραγματοποιήθηκε το 1993 για τη μεταφορά με roll-on/roll-off πορθμεία, στηρίχθηκε, όσον αφορά την προσφεύγουσα, στον συνολικό κύκλο εργασιών της, ο οποίος είναι υψηλότερος του πραγματοποιηθέντος μόνο για τις υπηρεσίες roll-on/roll-off πορθμείων, (81,2 δισεκατομμύρια ITL αντί 68,7 δισεκατομμύρια ITL το 1993). Κατά την προσφεύγουσα, η Επιτροπή ουδέποτε έλαβε γνώση του κύκλου εργασιών της για τη μεταφορά με roll-on/roll-off πορθμεία, διότι ουδέποτε ζήτησε να τον μάθει.

176 Κατά την προσφεύγουσα, δεδομένου ότι το 1993 πραγματοποίησε περίπου το 5 % του συνολικού κύκλου εργασιών της διά της μεταφοράς φορτηγών οχημάτων στη γραμμή Μπρίντιζι-Πάτρα, ήτοι 4,3 δισεκατομμύρια ITL επί ενός συνολικού ποσού 81,2 δισεκατομμυρίων ITL, πρέπει να μειωθεί αναλόγως ο κύκλος εργασιών αναφοράς που χρησιμοποιήθηκε για τον καθορισμό του μεγέθους της. Αν τούτο είχε συμβεί, η αναλογία μεταξύ του κύκλου εργασιών της και αυτού των Μινωικών Γραμών θα ήταν πολύ χαμηλότερη του δείκτη 0,4 που αναγράφεται στο σημείο 151 (πίνακας 1) του αιτιολογικού της Αποφάσεως και, κατά συνέπεια, θα ήταν ορθότερο να θεωρηθεί «μικρός μεταφορέας».

177 Περαιτέρω, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι το πρόστιμο των 980 000 ECU που της επιβλήθηκε αντιστοιχεί περίπου στο 54 % του κύκλου εργασιών που πραγματοποίησε για την υπηρεσία την οποία αφορά η παράβαση. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι, μολονότι η Επιτροπή διαθέτει ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως κατά την επιλογή του κύκλου εργασιών αναφοράς, η δυσαναλογία μεταξύ του συνολικού κύκλου εργασιών και του κύκλου εργασιών τον οποίο αφορά η υπό κρίση υπόθεση είναι τόσο μεγάλη ώστε στην περίπτωσή της η Επιτροπή όφειλε, με δική της πρωτοβουλία και για θεμελιώδεις λόγους επιείκειας, να υπολογίσει το πρόστιμο που της επιβλήθηκε με βάση τον δεύτερο κύκλο εργασιών και όχι τον πρώτο.

178 Ομοίως, η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι επέβαλε στους μεσαίους μεταφορείς —μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η ίδια— πρόστιμο ανερχόμενο στο 65 % του ύψους των προστίμων που επιβλήθηκαν στους μεγάλους μεταφορείς, ποσοστό το οποίο θεωρεί υπερβολικά υψηλό και δυσανάλογο, ενώ η αναλογία μεταξύ του κύκλου εργασιών των Μινωικών Γραμμών —του κύριου επιχειρημα-

τία— και του κύκλου εργασιών των μεσαίων μεταφορέων κυμαίνεται μεταξύ 0,45 έως 0,26, για την ακρίβεια 0,40 στην περίπτωσή της, και ότι η αναλογία αυτή στο κατώτατο όριό της προσεγγίζει κατ' ουσίαν την αναλογία με τον κύκλο εργασιών του μόνου «μικρού μεταφορέα», της Marlines, στην οποία επιβλήθηκε πρόστιμο ίσο προς το 20 % του ύψους των προστίμων που επιβλήθηκαν στους μεγάλους μεταφορείς. Προσθέτει ότι στους περισσότερους από τους μεσαίους μεταφορείς επιβλήθηκαν πρόστιμα με αφετηρία ένα υψηλότερο βασικό ποσό, όσον αφορά το ποσοστό του κύκλου εργασιών, από το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε στους δύο κύριους μεταφορείς, ήτοι 3,3 % ως προς αυτήν.

179 Τέλος, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή καθόρισε στην πράξη το ύψος των προστίμων κατά τρόπο που αντιφάσκει προς τη δική της εκτίμηση που εξέθεσε στο σημείο 151 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, κατά το οποίο: «[Το έτος 1993] αποτελεί την κατάλληλη βάση για τη σύγκριση του σχετικού μεγέθους των επιχειρήσεων, διότι επιτρέπει στην Επιτροπή να εκτιμήσει το ειδικό βάρος και τη σπουδαιότητα των επιχειρήσεων στη σχετική αγορά και, συνεπώς, να εκτιμήσει τον πραγματικό αντίκτυπο της παράνομης συμπεριφοράς κάθε επιχείρησης στον ανταγωνισμό». Προς στήριξη της απόψεως αυτής, η προσφεύγουσα υποβάλλει πίνακα από τον οποίο προκύπτει ότι το πρόστιμο που της επιβλήθηκε αντιπροσωπεύει το 2,45 % του συνολικού κύκλου εργασιών της, ενώ το επιβληθέν στον πρωταίτιο της συμπράξεως, τις Μινωικές Γραμμές, πρόστιμο αντιπροσώπευε μόλις το 3,26 % του εν λόγω κύκλου εργασιών, ενώ οι Μινωικές Γραμμές, αντιθέτως προς την προσφεύγουσα, μετέσχαν σε όλες τις κολαζόμενες συμπεριφορές, τούτο δε καθ' όλη τη διάρκεια της παραβάσεως την οποία λαμβάνει υπόψη της η Απόφαση. Ενεργώντας κατά τον τρόπο αυτόν, η Επιτροπή έθεσε σε δυσμενή θέση τις εταιρίες όπως η προσφεύγουσα οι οποίες, σε απόλυτους αριθμούς, τιμωρήθηκαν αυστηρότερα από τους μεγάλους μεταφορείς, οι οποίοι ωστόσο μετέσχαν σε όλες τις παραβάσεις για σαφώς μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

180 Η Επιτροπή αμφισβητεί το βάσιμο των επικρίσεων της προσφεύγουσας. Υπενθυμίζει κατ' αρχάς ότι η Απόφαση εφαρμόζει τη νέα μέθοδο της Επιτροπής για τον υπολογισμό των προστίμων, η οποία εκτίθεται στις κατευθυντήριες γραμμές. Υπογραμμίζει ότι αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές δημοσιεύθηκαν κατόπιν των παρατηρήσεων που διατύπωσε το Πρωτοδικείο με τρεις αποφάσεις της 6ης Απριλίου 1995, με τις οποίες εξέφρασε σαφώς την αναγκαιότητα να εκθέτει η Επιτροπή όλα τα στοιχεία βάσει των οποίων καθορίζει τα πρόστιμα (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, Τ-147/89, Société métallurgique de Normandie κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1057· Τ-148/89, Tréfilunion κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1063, σκέψη 142, και Τ-151/89, Société des treillis et panneaux soudés κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1191). Προσθέτει ότι, κατά τη νέα μέθοδο, τα πρό-

στιμα δεν θεωρούνται ως ποσοστό του συνολικού κύκλου εργασιών των εμπλεκομένων επιχειρήσεων, διότι η Επιτροπή θέλησε να λαμβάνει υπόψη ως βάση έναν αριθμό εκφραζόμενο σε απόλυτους όρους (σε ECU) επιλεγόμενο αναλόγως της σοβαρότητας της όλης παραβάσεως. Η προσέγγιση αυτή συνάδει προς τη νομολογία που αναγνωρίζει τη δυνατότητα να λαμβάνεται υπόψη σημαντικός αριθμός παραμέτρων, αντί να προσδίδεται υπερβολική σπουδαιότητα στον κύκλο εργασιών, προκειμένου να υπολογίζεται το ύψος του προστίμου (απόφαση της 7ης Ιουνίου 1983, 100/80 έως 103/80, Musique Diffussion française κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 1825, σκέψεις 120 και 121, και προπαρατεθείσα απόφαση PVC II, σκέψη 1230). Η προσέγγιση αυτή αποτελεί την έκφραση της απόψεως ότι, από οικονομικής απόψεως, ο κύκλος εργασιών δεν δίδει πολύ ακριβείς ενδείξεις περί της ζημίας που προκάλεσε η παράβαση ή περί του κέρδους που ενδεχομένως πέτυχε η επιχείρηση χάρη στην παράβαση αυτή και, κατά συνέπεια, περί του ύψους του προστίμου που είναι αναγκαίο για τη διασφάλιση επαρκούς αποτρεπτικού αποτελέσματος. Η Επιτροπή φρονεί ότι ο καθορισμός των προστίμων που επιβάλλονται στις επιχειρήσεις οι οποίες μετέσχαν σε μία και μόνη παράβαση πρέπει μάλλον να βασίζεται στον ρόλο εκάστης από αυτές (πρωτοστάτη ή απλού εκτελεστικού οργάνου) και στον βαθμό συνεργασίας τους με την Επιτροπή. Παρατηρεί ότι, εν τοις πράγμασι, η ζημία που μπορεί να έχει προκληθεί από μια παράβαση ως σύνολο και το κέρδος που άντλησε καθένας από τους μετασχόντες σ' αυτή δεν είναι κατ' ανάγκη ανάλογα προς τον κύκλο εργασιών τους.

181 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι εφάρμοσε πλήρως τις κατευθυντήριες γραμμές στη συγκεκριμένη υπόθεση. Έλαβε ως αφετηρία το ότι μια συμφωνία αφορώσα τον καθορισμό τιμών αποτελεί πολύ σοβαρή παράβαση (σημείο 147 του αιτιολογικού της Αποφάσεως). Πάντως, λαμβανομένου υπόψη του πραγματικού αποτελέσματος της παραβάσεως στην αγορά και του ότι η γεγωγραφική αγορά αποτελούσε περιορισμένο μόνον τμήμα της κοινής αγοράς, έκρινε ότι η επίμαχη παράβαση έπρεπε να θεωρηθεί μόνον ως σοβαρή παράβαση (σημείο 150 του αιτιολογικού της Αποφάσεως). Επιπλέον, η Επιτροπή έλαβε υπόψη της την πραγματική δυνατότητα των υπαιτίων της παραβάσεως να προκαλέσουν σημαντική ζημία και, κατά συνέπεια, καθόρισε τα ποσά των προστίμων σε επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει ένα αρκούντως αποτρεπτικό αποτέλεσμα του προστίμου. Τέλος, έλαβε υπόψη ως σχετική ένδειξη το μέγεθος των επιχειρήσεων για να επιβάλει βαρύτερα πρόστιμα στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, διάκριση η οποία έγινε βάσει των κύκλων εργασιών που πραγματοποιήθηκαν το 1993.

182 Η Επιτροπή φρονεί ότι αυτός ο τρόπος υπολογισμού είναι σύμφωνος προς τη νομολογία, διότι ουδέποτε ο κοινοτικός δικαστής εξέφρασε προτίμηση υπέρ του καθορισμού των προστίμων βάσει ποσοστού του κύκλου εργασιών, είτε πρόκειται

για τον συνολικό κύκλο εργασιών της επιχειρήσεως είτε για τον πραγματοποιηθέντα στην αγορά στην οποία διαπράχθηκε η παράβαση. Ο κοινοτικός δικαστής αξιώνει μάλιστα πάντοτε από την Επιτροπή να κλιμακώνει το ύψος των προστίμων «αναλόγως των περιστάσεων υπό τις οποίες διαπράχθηκε η παράβαση και της βαρύτητάς της» (απόφαση του Δικαστηρίου της 12ης Νοεμβρίου 1985, υπόθεση 183/83, Krupp κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 3609, σκέψη 97) και να εκτιμά τη σοβαρότητα της παραβάσεως «λαμβανομένης ιδίως υπόψη της φύσεως των περιορισμών που η παράβαση συνεπάγεται για τον ανταγωνισμό» (απόφαση του Δικαστηρίου Chemiefarma κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 176· αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1970, 45/69, Boehringer κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 461, σκέψη 53· απόφαση του Πρωτοδικείου της 23ης Φεβρουαρίου 1994, Τ-39/92 και Τ-40/92, CB και Europay κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. II-49, σκέψη 143). Το Πρωτοδικείο επιβεβαίωσε την αντίληψη ότι η καταλληλότητα του προστίμου πρέπει να εκτιμάται «λαμβανομένων υπόψη της φύσεως και της βαρύτητας της παραβάσεως» (προπαρατεθείσα απόφαση CB και Europay κατά Επιτροπής, σκέψη 147) και επισήμαινε πάντοτε τους βασικούς παράγοντες της εκτιμήσεως της σοβαρότητας της παραβάσεως και το καθήκον της Επιτροπής να μεριμνά ώστε η ενέργειά της να έχει αποτρεπτικο αποτέλεσμα, ιδίως όσον αφορά τις παραβάσεις που θίγουν ιδιαίτερα την επιδίωξη των σκοπών της Κοινότητας (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, Τ-13/89, ICI κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1021, σκέψεις 352 και 385, και της 22ας Οκτωβρίου 1997, Τ-213/95 και Τ-18/96, SCK και FNK κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-1739, σκέψη 246).

183 Ο κοινοτικός δικαστής περιορίζεται στον έλεγχο του αν, κατά τον καθορισμό του προστίμου, η Επιτροπή τήρησε τρεις προϋποθέσεις, δηλαδή την καταλληλότητα του προστίμου σε σχέση με τη φύση και με την εγγενή σοβαρότητα της παραβάσεως και με τη διασφάλιση αποτρεπτικού αποτελέσματος. Στη συνέχεια, σε ένα δεύτερο στάδιο της εκτιμήσεώς του, ο κοινοτικός δικαστής αναλύει τη σπουδαιότητα, το ουσιώδες και την καταλληλότητα των συγκεκριμένων παραγόντων που έλαβε υπόψη η Επιτροπή σε κάθε κατ' ιδίαν περίπτωση και, σε ένα τελευταίο στάδιο της συλλογιστικής, ελέγχει αν οι επιλεγέντες παράγοντες εφαρμόσθηκαν ορθώς. Επομένως, η Επιτροπή μπορεί να λάβει υπόψη μια ολόκληρη σειρά παραγόντων, υπό τον έλεγχο του Δικαστηρίου, ο δε κύκλος εργασιών που αφορά την αγορά στην οποία διαπράχθηκε η παράβαση είναι ένας από τους πιθανούς παράγοντες που μπορεί να λάβει υπόψη της, αλλά ουδόλως είναι υποχρεωμένη να τον λάβει υπόψη της (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 8ης Φεβρουαρίου 1990, C-279/87, Tipp-Ex κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-261, και του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, Τ-327/94, SCA Holding κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1373, σκέψη 184).

184 Τέλος, η Επιτροπή παρατηρεί ότι η προσφεύγουσα δεν αμφισβητεί ότι, αφού καθόρισε τον βαθμό σοβαρότητας της παραβάσεως, λόγω της φύσεώς της και του είδους του περιορισμού που επιφέρει η εν λόγω συμφωνία στον ανταγωνισμό, η Επιτροπή κλιμάκωσε το ύψος του προστίμου αναλόγως των διαφόρων μεγεθών των επιχειρήσεων, χρησιμοποιώντας ως κριτήριο τον κύκλο εργασιών εκάστης από αυτές για το 1993 στην αγορά στην οποία διαπιστώθηκε η παράβαση, δηλαδή στις τρεις γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας θεωρούμενες ως σύνολο. Η Επιτροπή θεωρεί ότι εκείνο κατά του οποίου βάλλει η προσφεύγουσα με τους ισχυρισμούς της είναι και πάλι ο ορισμός της σχετικής αγοράς ο οποίος, κατά την προσφεύγουσα, πρέπει να περιοριστεί στο δρομολόγιο που εκτελεί η προσφεύγουσα και μόνον, δηλαδή στη γραμμή Πάτρα-Μπάρι-Μπρίντιζι.

185 Όσον αφορά τον ισχυρισμό περί επιβολής προστίμου στην προσφεύγουσα το οποίο βρίσκεται σε αναλογία 65 % προς το επιβληθέν στις μεγάλες επιχειρήσεις εκμεταλλεύσεως πορθμείων, η Επιτροπή αναφέρεται στη νομολογία του Πρωτοδικείου (προπαρατεθείσα απόφαση Martinelli κατά Επιτροπής), κατά την οποία η Επιτροπή διαθέτει κάποιο περιθώριο εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό των προστίμων. Συγκεκριμένα, δεν υποχρεούται να εφαρμόζει κάποιο συγκεκριμένο μαθηματικό τύπο (προπαρατεθείσα απόφαση Stora Kopparbergs Bergslags κατά Επιτροπής, σκέψη 119) ούτε να τηρεί απόλυτη αναλογικότητα μεταξύ των προστίμων που επιβάλλει στους μεγάλους μεταφορείς και των προστίμων που επιβάλλει στους μεσαίους μεταφορείς.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

186 Η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι υπολόγισε το πρόστιμο χωρίς να λάβει υπόψη της την έκταση της παραβάσεως που διαπίστωσε εις βάρος της, η οποία διαπράχθηκε αποκλειστικώς στη γραμμή Πάτρα-Μπάρι-Μπρίντιζι και αφορά μόνον τους ναύλους για τη μεταφορά φορτηγών, αντιθέτως προς τη σύμπραξη της γραμμής Πάτρα-Ανκόνα, η οποία αφορούσε και τις τιμές για τη μεταφορά επιβατών και των οχημάτων τους. Επομένως, η προσφεύγουσα θεωρεί ότι υπέστη άδικη μεταχείριση κατά τον υπολογισμό του προστίμου, σε σχέση με τις άλλες εταιρίες αποδέκτες της Αποφάσεως, οι οποίες μετέσχαν πιο ενεργά στις συμπεριφορές που κόλασε η Επιτροπή. Ενεργώντας κατά τον ως άνω τρόπο, η Επιτροπή επέβαλε στην προσφεύγουσα δυσανάλογο πρόστιμο σε σχέση με τη σοβαρότητα της παραβάσεως

που της προσάπτεται. Επιπλέον, κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, η Επιτροπή εφάρμοσε εσφαλμένως, στην περίπτωση της προσφεύγουσας, τη δική της μέθοδο υπολογισμού η οποία, όπως εκτίθεται στο σημείο 151 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, συνίσταται στη σύγκριση του σχετικού μεγέθους των εταιριών, προκειμένου να μπορεί να εκτιμήσει «το ειδικό βάρος και τη σπουδαιότητα των επιχειρήσεων στη σχετική αγορά και, συνεπώς, να εκτιμήσει τον πραγματικό αντίκτυπο της παράνομης συμπεριφοράς κάθε επιχείρησης στον ανταγωνισμό».

187 Υπενθυμίζεται ο τρόπος κατά τον οποίο η Επιτροπή καθόρισε το βασικό ποσό του προστίμου εν προκειμένω.

188 Δεν αμφισβητείται ότι η Επιτροπή υπολόγισε το ύψος των προστίμων εν προκειμένω βάσει της συλλογιστικής που εκτίθεται στο σημείο 144 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, κατά την οποία συλλογιστική η Επιτροπή θεώρησε ότι οι δύο συμπράξεις τις οποίες έκρινε αποδεδειγμένες με την απόφαση αποτελούν πτυχές «μιας ενιαίας συνεχούς παράβασης». Η Επιτροπή παρατηρεί ότι λόγω του ότι η παράβαση διαπιστώθηκε και στις τρεις γραμμές, οι οποίες θεωρούνται ότι αποτελούν μια και μόνη αγορά, το βασικό ποσό καθορίστηκε αφού ελήφθη υπόψη ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων στο σύνολο της αγοράς των υπηρεσιών πορθμείων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας.

189 Πράγματι, από τα σημεία 157 και 158 του αιτιολογικού της Αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή υπολόγισε τα πρόστιμα με βάση ένα ενιαίο για όλες τις επιχειρήσεις βασικό ποσό, προσαρμοσμένο βάσει του μεγέθους εκάστης, χωρίς όμως άλλη διάκριση αναλόγως της συμμετοχής τους σε μία ή σε δύο κολασθείσες παραβάσεις.

190 Σημειωτέον ότι κρίθηκε ότι από το διατακτικό της Αποφάσεως προκύπτει σαφώς ότι η Επιτροπή επέβαλε κυρώσεις για δύο αυτοτελείς παραβάσεις και ότι προσάπτεται στην προσφεύγουσα μόνον ότι μετέσχε στην παράβαση για την οποία επιβάλλει κυρώσεις το άρθρο 1, παράγραφος 2, δηλαδή την παράβαση που αφορά τα επίπεδα

των ναύλων για τα φορτηγά στις γραμμές Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι. Συνεπώς, το επιβληθέν στην προσφεύγουσα πρόστιμο υπολογίστηκε με βάση την εσφαλμένη υπόθεση ότι η Απόφαση κόλαζε μία και μόνη παράβαση αφορώσα και τις τρεις γραμμές.

191 Συνεπώς, η Επιτροπή επέβαλε κυρώσεις κατά τον ίδιο τρόπο στις επιχειρήσεις που μετέσχαν και στις δύο παραβάσεις και στις επιχειρήσεις που μετέσχαν μόνο στη μία, κατά παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας. Για λόγους επιεικείας και αναλογικότητας, πρέπει οι εταιρίες των οποίων η συμμετοχή παρέμεινε περιορισμένη σε μία μόνο σύμπραξη να τιμωρηθούν λιγότερο αυστηρά από τις εταιρίες που μετέσχαν σε όλες τις επίδικες συμφωνίες. Η Επιτροπή δεν μπορεί να επιβάλει το ίδιο αυστηρές κυρώσεις στις εταιρίες στις οποίες η Απόφαση καταλογίζει δύο παραβάσεις και σε εκείνες στις οποίες καταλογίσθηκε η μία μόνον από τις παραβάσεις, όπως συμβαίνει με την προσφεύγουσα.

192 Επομένως, κατά το μέτρο που η προσφεύγουσα δεν κρίθηκε υπεύθυνη παρά μόνο για τη συμμετοχή στην παράβαση που κολάζεται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, της Αποφάσεως, της επιβλήθηκε πρόστιμο δυσανάλογο σε σχέση με τη σοβαρότητα της διαπραχθείσας παραβάσεως.

193 Ομοίως, διαπιστώνεται ότι, ενεργώντας κατά τον ως άνω τρόπο, η Επιτροπή εφάρμοσε εσφαλμένως τη δική της μέθοδο υπολογισμού και επέβαλε στην προσφεύγουσα δυσανάλογο πρόστιμο σε σχέση με τη σοβαρότητα της παραβάσεως. Συγκεκριμένα, από το σημείο 151 του αιτιολογικού της Αποφάσεως προκύπτει ότι εν προκειμένω η Επιτροπή έκρινε «σκόπιμο να επιβληθούν μεγαλύτερα πρόστιμα στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις από ό,τι στις μικρότερες, λόγω των σημαντικών διαφορών που υπάρχουν στα μεγέθη τους». Από τον πίνακα που περιέχεται στο εν λόγω σημείο του αιτιολογικού προκύπτει το σχετικό μέγεθος καθεμίας από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις σε σύγκριση με τις Μινωικές Γραμμές, που είναι ο μεγαλύτερος μεταφορέας της αγοράς. Στην τελευταία περίοδο αυτού του σημείου του αιτιολογικού εκτίθεται, πράγμα το οποίο η Επιτροπή επιβεβαίωσε με τα υπομνήματά της, ότι η σύγκριση των σχετικών μεγεθών έγινε με βάση τον κύκλο εργασιών του 1993 για όλες τις υπηρεσίες roll-on/roll-off πορθμείων που παρέχουν οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις στις γραμμές της Αδριατικής, δηλαδή για τη αγορά στην οποία, κατά την Επιτροπή,

διαπιστώθηκε η παράβαση, ήτοι για τις τρεις γραμμές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας θεωρούμενες ως σύνολο. Κατά την Επιτροπή, το 1993 «αποτελεί την κατάλληλη βάση για τη σύγκριση του σχετικού μεγέθους των επιχειρήσεων, διότι επιτρέπει στην Επιτροπή να εκτιμήσει το ειδικό βάρος και τη σπουδαιότητα των επιχειρήσεων στη σχετική αγορά και, συνεπώς, να εκτιμήσει τον πραγματικό αντίκτυπο της παράνομης συμπεριφοράς κάθε επιχείρησης στον ανταγωνισμό» (σημείο 151 του αιτιολογικού, τελευταία περίοδος).

194 Εξάλλου, ο πίνακας αυτός κατατάσσει τις επιχειρήσεις αποδέκτες της Αποφάσεως σε τρεις κατηγορίες: μεγάλους, μεσαίους και μικρούς μεταφορείς. Στον πίνακα αυτόν αναγράφεται ότι η προσφεύγουσα ήταν μεσαίος μεταφορέας και ότι το μέγεθός της αντιστοιχεί στο 40 % του μεγέθους των Μινωικών Γραμμών, χωρίς ωστόσο να διακρίνει μεταξύ των επιχειρήσεων που μετέσχαν σε μία μόνον από τις επίμαχες συμφωνίες, όπως η προσφεύγουσα, και των επιχειρήσεων που μετέσχαν και στις δύο κολαζόμενες συμφωνίες. Επιπλέον, από το σημείο 152 του αιτιολογικού της Αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή έκρινε ότι το ύψος του επιβληθέντος στους μεσαίους μεταφορείς προστίμου, περιλαμβανομένης της προσφεύγουσας, έπρεπε να ανέρχεται στο 65 % του επιβληθέντος στις Μινωικές Γραμμές. Σε συμφωνία με την προσέγγιση αυτή, από τον εκτιθέμενο στο σημείο 158 του αιτιολογικού της Αποφάσεως πίνακα προκύπτει, όσον αφορά τους μεσαίους μεταφορείς, μεταξύ των οποίων η προσφεύγουσα, το βασικό ποσό που ελήφθη υπόψη όσον αφορά τη σοβαρότητα ανερχόταν σε 1,3 εκατομμύρια ECU, ενώ για τους μεγάλους μεταφορείς ανερχόταν σε 2 εκατομμύρια.

195 Από τη δικογραφία προκύπτει ότι το 1993, έτος το οποίο η Επιτροπή έλαβε υπόψη ως έτος αναφοράς για τη σύγκριση των μεγεθών των επιχειρήσεων, η προσφεύγουσα πραγματοποίησε με τη δραστηριότητα η οποία αποτελεί αντικείμενο της κολαζομένης συμφωνίας, δηλαδή τη μεταφορά φορτηγών στη γραμμή Μπρίντιζι-Πάτρα, μικρό μόνο μέρος του συνολικού κύκλου εργασιών της.

196 Κατά το μέτρο που η Επιτροπή εκτίμησε το σχετικό μέγεθος της προσφεύγουσας λαμβάνοντας υπόψη ολόκληρο τον κύκλο εργασιών της και κατά το μέτρο που δεν περιορίστηκε να λάβει υπόψη τον κύκλο εργασιών που πραγματοποίησε η προσφεύγουσα παρέχοντας την υπηρεσία την οποία αφορά η κολαζομένη σύμπραξη,

υπέπεσε σε σφάλμα κατά την εφαρμογή στην περίπτωση της προσφεύγουσας του παράγοντα «σχετικό μέγεθος», ο οποίος, κατά το σημείο 151 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, ασκεί επιρροή εν προκειμένω για την επιβολή προστίμων στις επιχειρήσεις. Συνεπώς, η Επιτροπή δεν αξιολόγησε ορθώς «το ειδικό βάρος και τη σπουδαιότητα των επιχειρήσεων στη σχετική αγορά και, συνεπώς, [...] τον πραγματικό αντίκτυπο της παράνομης συμπεριφοράς κάθε επιχείρησης στον ανταγωνισμό».

197 Κατά το μέτρο που η Επιτροπή εφάρμοσε εσφαλμένως, όσον αφορά την προσφεύγουσα, τη δική της μέθοδο υπολογισμού του βασικού ποσού λόγω της σοβαρότητας, παρέλκει η εξέταση του βασίμου των λοιπών αιτιάσεων τις οποίες προέβαλε η προσφεύγουσα επικαλούμενη άλλα σφάλματα της Επιτροπής κατά την εκτίμηση του εν λόγω βασικού ποσού.

198 Συνεπώς, το σκέλος αυτό πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτό, πράγμα το οποίο δικαιολογεί μείωση του προστίμου.

Β — Επί του δευτέρου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται η παράβαση του άρθρου 19 του κανονισμού 4056/86 κατά την εκτίμηση της διάρκειας της παραβάσεως

1. Επί της μειώσεως της διάρκειας της παραβάσεως λόγω της νομιμότητας της συμμετοχής της προσφεύγουσας στη συνεδρίαση της 24ης Νοεμβρίου 1993 και της ελλείψεως αμέσων αποδείξεων περί της εξακολουθήσεως της συμπράξεως

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

199 Η προσφεύγουσα ζητεί από το Πρωτοδικείο, σε περίπτωση που κρίνει ότι η συμμετοχή της στην πρώτη συνεδρίαση συνιστά από μόνη της παράβαση, να ακυρώσει

το άρθρο 1, παράγραφος 2, της Αποφάσεως, κατά το μέτρο που με αυτό κρίθηκε ότι η παράβαση παρατάθηκε μετά τις 25 Οκτωβρίου 1991, ημερομηνία κατά την οποία εν πάση περιπτώσει έληξε η διάρκεια της συμφωνίας της 30ής Οκτωβρίου 1990. Η προσφεύγουσα φρονεί ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, πρέπει να μειωθεί η διάρκεια της παραβάσεως.

200 Η Επιτροπή παραπέμπει το Πρωτοδικείο στις παρατηρήσεις που υπέβαλε προκειμένου να επισημάνει την ύπαρξη εγγράφων που αποδεικνύουν τη συμμετοχή της προσφεύγουσας στη σύμπραξη.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

201 Κατά το μέτρο που επισημάνθηκε ότι η συμμετοχή της προσφεύγουσας στη συμφωνία για το διάστημα από 30 Οκτωβρίου 1990 μέχρι 24 Νοεμβρίου 1993 έχει αποδειχθεί επαρκώς κατά νόμο, αυτό το τμήμα του δευτέρου σκέλους πρέπει να απορριφθεί.

2. Επί της μειώσεως του προστίμου λόγω της διακρίσεως που υπέστη η προσφεύγουσα κατά τον υπολογισμό της προσαυξήσεως του προστίμου σε σχέση με την ANEK και τη Βεντούρης

Επιχειρηματολογία των διαδίκων

202 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι έτυχε διαφορετικής μεταχειρίσεως από την ANEK και τη Βεντούρης κατά τον υπολογισμό της προσαυξήσεως του προστίμου λόγω της διάρκειας. Η προσφεύγουσα θεωρεί ότι η εν λόγω προσαύξηση υπολογί-

στηκε σε ποσοστό 5 % για κάθε εξάμηνο της διάρκειας της παραβάσεως, για όλες τις εταιρίες πλην της ANEK και της Βεντούρης, οι οποίες έτυχαν αδικαιολόγητης μειώσεως κατά παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως. Όσον αφορά την προσφεύγουσα, η Επιτροπή στρογγυλοποίησε «προς τα άνω» τα συνολικά ποσοστά στα οποία κατέληξε χρησιμοποιώντας το ποσοστό 10 % ετησίως και 0,83 % μηνιαίως, ενώ αντιθέτως για την ANEK και για τη Βεντούρης η Επιτροπή στρογγυλοποίησε «προς τα κάτω».

203 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η προσφεύγουσα δεν μπορεί να επικαλείται ενδεχόμενη παρανομία κατά τον υπολογισμό του προστίμου της ANEK και της Βεντούρης, δεδομένου ότι η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως πρέπει να συνδυάζεται με την αρχή της νομιμότητας και υπεθυμίζει ότι δεν υποχρεούται να εφαρμόζει μαθηματικό τύπο για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου (προπαρατεθείσα απόφαση Stora Kopparbergs Bergslag κατά Επιτροπής).

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

204 Από τα σημεία 155 και 156 του αιτιολογικού της Αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η παράβαση ήταν μεγάλης διάρκειας για τις Μινωικές Γραμμές, τη Στρίντζης και την Καραγεώργης και μεσαίας διάρκειας για τις λοιπές επιχειρήσεις, μεταξύ των οποίων και η προσφεύγουσα. Στη συνέχεια, έκρινε ότι τα στοιχεία αυτά δικαιολογούσαν «αύξηση των προστίμων κατά 10 % για κάθε έτος της παράβασης για τις Μινωικές Γραμμές και τη Στρίντζης, κατά 20 % για τη Marlines και κατά 35 %-55 % για τις άλλες επιχειρήσεις». Στον πίνακα 2 αναγράφονται τα ποσοστά των προσαυξήσεων που πρέπει να επιβληθούν ανά εταιρία.

205 Από τον πίνακα 2 προκύπτει ότι, για να ληφθεί υπόψη η διάρκεια, το ποσό αναφοράς που υπολογίστηκε αναλόγως της σοβαρότητας προσαυξήθηκε κατά 45 % στην περίπτωση της ANEK, κατά 40 % στην περίπτωση της Βεντούρης και κατά 35 % στην περίπτωση της προσφεύγουσας.

206 Παρατηρείται, κατ' αρχάς, ότι η εφαρμογή της μεθόδου αυτής ανταποκρίνεται πλήρως στα προβλεπόμενα από τις κατευθυντήριες γραμμές προκειμένου να λαμβάνεται υπόψη η διάρκεια της παραβάσεως κατά τον υπολογισμό του προστίμου, οι οποίες, στο σημείο 1.Β, προβλέπουν ότι «[για τις] παραβάσε[ις] μέσης διάρκειας (κατά κανόνα από ένα έως πέντε έτη) η προσαύξηση μπορεί να φθάσει έως το 50 % του ποσού που έχει καθορισθεί με βάση τη σοβαρότητα της παράβασης».

207 Στην περίπτωση της προσφεύγουσας, η Επιτροπή έκρινε ότι έχει αποδειχθεί ότι αυτή μετέσχε στη σύμπραξη μεταξύ 30ής Οκτωβρίου 1990 και Ιουλίου του 1994 (σημείο 154 του αιτιολογικού της Αποφάσεως), δηλαδή επί τρία έτη και εννέα μήνες. Επομένως, όσον αφορά την προσφεύγουσα, η Επιτροπή τήρησε τις γενικές υποδείξεις που η ίδια περιέλαβε στις κατευθυντήριες γραμμές, δεδομένου ότι το ύψος του προστίμου σε περιπτώσεις παραβάσεων μέσης διάρκειας μπορεί να ανέρχεται μέχρι το 50 % του ποσού που επιβλήθηκε λόγω της σοβαρότητας της παραβάσεως. Εξάλλου, αν ληφθεί υπόψη μεμονωμένα η περίπτωση της προσφεύγουσας, μπορεί να προκύψει ότι η Επιτροπή την αντιμετώπισε ευνοϊκά μάλιστα σε σχέση με αυτό που μπορούσε να είχε κάνει, λαμβανομένου υπόψη του ότι, όσον αφορά τις παραβάσεις μέσης διάρκειας, από ένα έως πέντε έτη κατά τις κατευθυντήριες γραμμές, ένα λογικό κριτήριο θα ήταν η εφαρμογή ποσοστού προσαυξήσεως 10 % για κάθε έτος παραβάσεως. Στην περίπτωση αυτή, το βασικό ποσό του προστίμου λόγω της διαρκείας όσον αφορά την προσφεύγουσα μπορούσε να προσαυξηθεί κατά 37,5 % αντί του ποσοστού προσαυξήσεως 35 % που όντως της επιβλήθηκε.

III — *Επί του αιτήματος της Επιτροπής περί αυξήσεως του επιβληθέντος στην προσφεύγουσα προστίμου*

208 Η Επιτροπή θεωρεί ότι η προσφεύγουσα αμφισβήτησε τα διαλαμβανόμενα στην Απόφαση ως αποδειχθέντα πραγματικά περιστατικά και ισχυρίζεται, στο πλαίσιο του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, ότι το Πρωτοδικείο έπρεπε επομένως να αυξήσει το πρόστιμο που επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα διότι, όπως επισημαίνεται στο σημείο 169 του αιτιολογικού της Αποφάσεως, χορηγήθηκε μείωση κατά 20 % στην προσφεύγουσα διότι δεν αμφισβήτησε τα πραγματικά περιστατικά στα οποία βασίζεται η ανακοίνωση αιτιάσεων.

209 Το Πρωτοδικείο κρίνει ότι το αίτημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Συγκεκριμένα, το Πρωτοδικείο έκρινε με την απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2002, Τ-354/94, Stora Kopparbergs Bergslags κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-843), κατόπιν μετ' αναίρεση αναπομπής εκ μέρους του Δικαστηρίου, ότι «ο κίνδυνος μια επιχείρηση, που, χάρη στη συνεργασία της, έτυχε μειώσεως του προστίμου, να ασκήσει μεταγενεστέρως προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως της Επιτροπής, με την οποία διαπιστώνεται η παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού και τιμωρείται η ευθυνόμενη γι' αυτήν επιχείρηση, και να δικαιωθεί ενώπιον του Πρωτοδικείου ή, κατόπιν ασκήσεως αναιρέσεως, ενώπιον του Δικαστηρίου αποτελεί φυσιολογική συνέπεια της ασκήσεως των προβλεπομένων από τη Συνθήκη και τον Οργανισμό [του Δικαστηρίου] ενδίκων βοηθημάτων. Συνεπώς, το γεγονός και μόνον ότι η συνεργασθείσα με την Επιτροπή και τυχούσα, γι' αυτό, μειώσεως του προστίμου της επιχείρηση δικαιώθηκε δεν δικαιολογεί νέα εκτίμηση της εκτάσεως της μειώσεως που της παραχωρήθηκε» (σκέψη 85).

IV — *Συμπέρασμα*

210 Κρίθηκε ότι, δεδομένου ότι η προσφεύγουσα δεν κρίθηκε υπεύθυνη παρά μόνο για τη συμμετοχή στην παράβαση που κολάζεται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, της Αποφάσεως, της επιβλήθηκε πρόστιμο δυσανάλογο σε σχέση με τη σοβαρότητα της παραβάσεως. Κατά συνέπεια, το πρόστιμο που επιβλήθηκε στην προσφεύγουσα πρέπει να μειωθεί.

211 Με γνώμονα την οικονομία της Αποφάσεως και το ότι η Επιτροπή θέλησε να εφαρμόσει εν προκειμένω μέθοδο σκοπούσα να λάβει υπόψη το ειδικό βάρος των επιχειρήσεων και το πραγματικό αποτέλεσμα των διαπραχθεισών παραβάσεων επί του ανταγωνισμού, το ύψος του προστίμου της προσφεύγουσας πρέπει να καθορισθεί λαμβανομένου υπόψη του σχετικού μεγέθους της κινήσεως στις γραμμές τις οποίες αφορά το άρθρο 1, παράγραφος 2, της Αποφάσεως (Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι) σε σχέση με το μέγεθος της κινήσεως στην γραμμή την οποία αφορά το άρθρο 1, παράγραφος 1, της Αποφάσεως (Πάτρα-Ανκόνα). Από την απάντηση της Επιτροπής στην ερώτηση του Πρωτοδικείου στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της διαδικασίας προκύπτει ότι ο συνολικός κύκλος εργασιών των επι-

χειρήσεων στις οποίες επιβλήθηκαν κυρώσεις με την Απόφαση ανέρχεται σε 114,3 εκατομμύρια ECU. Από τη δικογραφία προκύπτει ότι ο κύκλος εργασιών που αντιστοιχεί στις υπηρεσίες μεταφοράς οι οποίες αποτέλεσαν αντικείμενο της συμπράξεως που κολάζεται με το άρθρο 1, παράγραφος 2, της Αποφάσεως (στις γραμμές Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι) αντιστοιχεί, περίπου, στο ένα τέταρτο του συνολικού κύκλου εργασιών που ελήφθη υπόψη.

212 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω στοιχείων, το Πρωτοδικείο κρίνει, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, ότι το επιβληθέν στην προσφεύγουσα πρόστιμο ύψους 980 000 ECU πρέπει να μειωθεί σε 245 000 ευρώ.

213 Κατά τα λοιπά, η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί.

Επί των δικαστικών εξόδων

214 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας του, το Πρωτοδικείο μπορεί να κατανείμει τα δικαστικά έξοδα ή να αποφασίσει ότι κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων. Εν προκειμένω, πρέπει να υποχρεωθεί η προσφεύγουσα να φέρει τα δικαστικά της έξοδα καθώς και τα τρία τέταρτα των δικαστικών εξόδων της Επιτροπής.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (πέμπτο τμήμα)

αποφασίζει:

1) **Καθορίζει το ποσό του προστίμου που επιβάλλεται στην Adriatica di Navigazione SpA σε 245 000 ευρώ.**

2) **Απορρίπτει την προσφυγή κατά τα λοιπά.**

3) **Η Adriatica di Navigazione SpA φέρει τα δικαστικά της έξοδα καθώς και τα τρία τέταρτα των δικαστικών εξόδων της Επιτροπής. Η Επιτροπή φέρει το ένα τέταρτο των εξόδων της.**

Cooke García-Valdecasas Lindh

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 11 Δεκεμβρίου 2003.

Ο Γραμματέας

H. Jung

Η Πρόεδρος

P. Lindh

Περιεχόμενα

Ιστορικό της διαφοράς ..... II - 5356

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων ..... II - 5360

Νομική εκτίμηση ..... II - 5362

I — Επί του αιτήματος ακυρώσεως της Αποφάσεως ..... II - 5363

Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται η παράβαση του άρθρου 85 της Συνθήκης και του άρθρου 190 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 253 ΕΚ), καθόσον η Απόφαση είναι ελλιπώς αιτιολογημένη όσον αφορά τον ορισμό της σχετικής αγοράς και ενέχει αντίφαση μεταξύ του αιτιολογικού και του διατακτικού της ..... II - 5363

Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... II - 5363

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5367

A — Επί του ισχυρισμού ότι κακώς εφαρμόσθηκε το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, ελλείψει επαρκούς ορισμού της σχετικής αγοράς ..... II - 5368

B — Επί του ισχυρισμού ότι παραβιάστηκε η υποχρέωση αιτιολογήσεως όσον αφορά την οριοθέτηση της σχετικής αγοράς ..... II - 5376

Επί του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται ότι δεν αποδείχθηκε η συμμετοχή της προσφεύγουσας στη σύμπραξη περί καθορισμού των επιπέδων των ναύλων για τα φορτηγά στη γραμμή Μπρίντιζι-Πάτρα ..... II - 5378

Επί του πρώτου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται εσφαλμένη εκτίμηση των εγγράφων που ελήφθησαν υπόψη ως στοιχεία εις βάρος της προσφεύγουσας και εσφαλμένος καταλογισμός της παραβάσεως ..... II - 5378

— Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... II - 5378

— Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5388

A — Προκαταρκτικές σκέψεις ..... II - 5388

B — Επί των στοιχείων που ελήφθησαν υπόψη με την Απόφαση εις βάρος της προσφεύγουσας για την απόδειξη της προσαπτομένης σ' αυτήν παραβάσεως ..... II - 5389

1. Επί της υπάρξεως συμπράξεως επί των ναύλων για τη μεταφορά φορτηγών στις γραμμές Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι .. II - 5390

2. Επί της συμμετοχής της προσφεύγουσας στη σύμπραξη στις γραμμές Πάτρα-Μπάρι και Πάτρα-Μπρίντιζι ..... II - 5391

α) Επί της συνεδριάσεως της 25ης Οκτωβρίου 1990 και επί της τηλεομοιοτυπίας της 30ής Οκτωβρίου 1990 ..... II - 5391

β) Επί της συνεδριάσεως της 24ης Νοεμβρίου 1993 ..... II - 5394

γ) Επί της συνεχίσεως της παραβάσεως κατά το διάστημα μεταξύ των συνεδριάσεων της 25ης Οκτωβρίου 1990 και της 24ης Νοεμβρίου 1993 ..... II - 5398

δ) Επί της ελλείψεως αποστασιοποιήσεως ..... II - 5401

ε) Επί του επιχειρήματος περί της παρουσίας της προσφεύγουσας σε δύο μόνο συνεδριάσεις ..... II - 5405

στ) Συμπέρασμα ..... II - 5406

Επί του δευτέρου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται επικουρικώς ο εσφαλμένος χαρακτηρισμός της παραβάσεως που διέπραξε η προσφεύγουσα .... II - 5406

Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται παραβίαση των αρχών της επιείκειας και της ίσης μεταχειρίσεως ..... II - 5407

Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... II - 5407

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5409

Επί του τετάρτου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται ότι κακώς εφαρμόσθηκε το άρθρο 85 της Συνθήκης, δεδομένου ότι δεν επηρεάστηκε αισθητά το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο ..... II - 5410

Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... II - 5410

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5411

II — Επί του επικουρικού αιτήματος περί ακυρώσεως ή μειώσεως του επιβληθέντος με την Απόφαση προστίμου ..... II - 5412

A — Επί του πρώτου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται παράβαση του άρθρου 19 του κανονισμού 4056/86 κατά την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως ..... II - 5414

Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... II - 5414

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5419

Β — Επί του δευτέρου σκέλους, με το οποίο προβάλλεται η παράβαση του άρθρου 19 του κανονισμού 4056/86 κατά την εκτίμηση της διάρκειας της παραβάσεως ..... II - 5423

1. Επί της μειώσεως της διάρκειας της παραβάσεως λόγω της νομιμότητας της συμμετοχής της προσφεύγουσας στη συνεδρίαση της 24ης Νοεμβρίου 1993 και της ελλείψεως αμέσων αποδείξεων περί της εξακολουθήσεως της συμπράξεως ..... II - 5423

Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... II - 5423

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5424

2. Επί της μειώσεως του προστίμου λόγω της διακρίσεως που υπέστη η προσφεύγουσα κατά τον υπολογισμό της προσαυξήσεως του προστίμου σε σχέση με την ΑΝΕΚ και τη Βεντούρης ..... II - 5424

Επιχειρηματολογία των διαδίκων ..... II - 5424

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5425

III — Επί του αιτήματος της Επιτροπής περί αυξήσεως του επιβληθέντος στην προσφεύγουσα προστίμου ..... II - 5426

IV — Συμπέρασμα ..... II - 5427

Επί των δικαστικών εξόδων ..... II - 5428